Mladi, stavovi i glasanje

CRKVA, VOJSKA I VOĐA

Nadzor mobilnih telefona

PRISLUŠKIVANJE DOSTUPNO SVIMA

BiH: 7 KM; Crna Gora: 3,50 EUR; Hrvatska: 4,40 EUR/33,15 KN; Makedonija: 200 MKD; Slovenija: 4,50 EUR

18

9 770353 802002

VREME

cena: 350 RSD

broj 1718

7. decembar 2023.

TEMA BROJA

IZBORI SA DRUGE STRANE REGULARNOSTI

- Kako i ko kupuje glasove
- Kakva je uloga medija i BIA u kampanji SNS-a
- Otkud i zašto falsifikovani potpisi
- Šta još čeka građane u narednih deset dana

Poštovani čitaoci,

Stiglo je “Međuvreme”, **novi njuzleter** nedeljnika “Vreme”, koji uređuje Nemanja Rujević.

Svake srede tačno u podne u Vaš inboks stižu ekskluzivne analize i saznanja, prvi ćete moći da zavirite u broj “Vremena” pre nego što stigne na kioske, tu su najbolji sadržaji sa našeg portala, i preporuke kako provesti vreme. Poklanjamo knjige, ulaznice za pozorišta, bioskope, koncerte.

Prijava je jednostavna: na portalu “Vremena” u meniju nađite rubriku “njuzleter” i unesite mejl. Ili skenirajte QR kod na ovoj stranici i tu unesite svoj mejl.

“Međuvreme” je sasvim solidan njuzleter! Ko se prijavio, nije zažalio. Ako i zažalite, odjava sa njuzletera je moguća u svakom trenutku.

Nadamo se dugom čitanju i druženju!

VREME

BROJ 1718
7. decembar 2023.

Dragoljub Žarković (1951–2020), glavni urednik od 1991. do 2020.

Zoran Jeličić (1945–2018), glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Jelena Jorgačević

redakcija
Željko Bodrožić, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić (mozaik), Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Andrej Ivanji (svet), Marija Janković (foto), Slobodan Kostić, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević, Uroš Mitrović, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Jelena Zorić

foto dokumentacija
Jelena Mrđa

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektor: Nikola Dragomirović

internet izdanje
www.vreme.com
ažuriranje nedeljnog izdanja:
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Nedelja

06 Tema broja:
IzborI sa druge strane regularnostI

11 Nuspojave:
Suze su OK... a ni 2500 dinara nije loše

12 **Kampanja 2023:**
Kralj prosjaka i nevidljiva opozicija

15 TV Manijak: Dripčine i magarčine

16 Mladi, stavovi i izbori: Crkva, vojska i vođa

18 Kragujevac: Povratak nade u probuđeni grad

22 Mediji i izbori: Kratka istorija sunovrata

26 Nadzor mobilnih telefona:
Prisluškivanje dostupno svima

SVET

28 Biografije: **Henri A. Kisindžer, koga je voleo drug Mao**

34 Sjedinjene Američke Države:
Prilog kritici Bajdenove "bezrezervne podrške"

36 Klima: Sultanov ugljen-dioksid

39 Južna Amerika:
Hajdučki zbeg u Ekvadoru

KULTURA

42 In memoriam:
Shane MacGowan

45 Bioskop: "Lost Country"

46 Susreti na "Dezireu" (2): Marko Mandić

48 Pozorište: Jednočinka s viškom činova

50 Knjige: Koraci (ka) neposlušnosti

MOZAIK

52 Biljana Vilimon:
Sramota me je da ćutim

54 Nova iskustva: Kako nacrtati igrani flm

56 Razglednica:
Dvorac koji je postao prezime

59 Navigator:
Budimo paranoični, tražimo nemoguće

60 Strip: Ratna neuroza Jugoslovena (5)

62 Vreme uživanja: Hranilište

Izgleda kao da sapunica Aleksandar Vučić dobija novi kontekst, a zapravo se radi o programu koji svi znaju. Oni koji se time bave kažu da je ovo i najveća Vučićeva slabost, jer je sve priče već ispričao i jedino što mu ostaje je – da nudi sebe.

SLOBODAN GEORGIJEV

Diplomatski virtuoz, "Niksonger" koji je preživeo Votergejt, plejboj Bele kuće, realista koji je govorio o "ravnoteži moći" i radio na udaljavanju nuklearnih sila od ivice ambisa, moralni relativista, supervizor nekoliko krvavih pučeva i veteran aktivan u 100, završio je život u 101. godini

MILAN MILOŠEVIĆ

Šejnov razvaljeni fizički oblik bio je protest protiv lažnosti ove na profitima izgrađene civilizacije, živi prikaz kako normalan čovek može ove nedaće da preboli na nogama samo pretvarajući se u ruinu

DRAGAN AMBROZIĆ

Na naslovnoj strani: **Sa predizbornog skupa SNS-a u beogradskoj Areni 2. decembra 2023.**
Fotografija: **Ingrid Gerkama**

Foto: Nemanja Jovanović/ Tanjug

Pad na rang-listi UEFA

Krah na evropskoj sceni

Nakon novih poraza naših klubova u evropskim takmičenjima prošle nedelje, Srbija je ponovo oslabila poziciju na rang-listi koeficijenta Unije evropskih fudbalskih asocijacija (UEFA) i sada je na 17. mestu sa tendencijom daljeg pada. U ovoj sezoni su pet srpskih klubova na evropskoj sceni – Crvena zvezda, TSC, Čukarički, Partizan i Vojvodina – zabeležili 20 poraza, dva nerešena rezultata i samo jednu pobedu, uz gol razliku 16:62, a tri kluba koja su se plasirala u grupnu fazu (Zvezda, TSC i Čukarički) uspeli su na 15 utakmica da osvoje samo dva boda. Zbog toga se Srbija za nekoliko meseci srozala sa 11. na 17. mesto liste UEFA, što će se drastično odraziti na broj naših predstavnika i njihov start u evropskim kupovima u narednim sezonama.

Na kraju prošle sezone, pre pola godine, Srbija je imala dva predstavnika u kvalifikacijama za Ligu šampiona, tri osigurane grupne faze i čak pet učesnika na međunarodnoj sceni. Tad se znalo da smo izgubili privilegiju da šampion direktno ide u Ligu šampiona, što je Crvena zvezda iskoristila ove sezone, a nakon očajnih rezultata jasno da od 2025. godine gubimo jedno mesto u kvalifikacijama za Ligu šampiona i da ćemo umesto pet imati samo četiri garantovanih predstavnika u evropskim kvalifikacijama.

Koeficijent UEFA se za tekuću sezonu izračunava na osnovu rezultata klubova u prethodnih pet sezona, a nakon što tri preostala kluba iz naše zemlje za koji dan (neslavno) završe takmičenje, Ukrajina, Grčka i Poljska imaju velike šanse da preteknu Srbiju na rang-listi.

Najveće razočarenje je Crvena zvezda. Ona je sa najskupljim timom u istoriji i pod upravom Zvezdana Terzića uspela da u grupnoj fazi osvoji samo jedan bod (u duelu sa švajcarskim Jang Bojsom 2:2 u Beogradu) i doživi četiri poraza. Samo joj činjenica da je Mančester siti već obezbedio prvo mesto u grupi i da će verovatno sledeće nedelje u Beograd doći bez nekih prvotimaca, daje nadu da neće doživeti novu bruku.

U Nišu izgoreli pogoni sedam firmi

Bez posla ostalo 1500 radnika

Sumiraju se posledice velikog požara u krugu nekadašnje niške Elektronske industrije, koji je pet dana gašen i na sreću nije povredio nikog. Izvesno je da je materijalna šteta ogromna. Nezvanični izvori govore da je požar izbio u magacinu jedne prehrambene firme, a potom se proširio na magacine sa bojama i lakovima, kao i velikim količinama plastičnih kesa, zbog čega je gašenje dugo trajalo.

Vatra je izbila 26. novembra ujutru, oko 5.30 sati, i u iduća dva dana progutala je više od 3000 kvadrata magacinskog, proizvodnog i poslovnog prostora. Zbog požara sedam firmi koje su koristile taj prostor ostalo je bez imovine, a bez posla do daljeg je ostalo oko 1500 radnika, a kako kažu nadležni, posledice će osetiti i oko 10.000 radnika u povezanim firmama.

Jedan od vlasnika čiji su pogoni izgoreli kaže da nakon istrage predstoji raščišćavanje pogona i da u međuvremenu pokuša da nađe novi prostor. No, kako se radi o specifičnoj proizvodnji, to mu za sada ne uspeva. On i drugi vlasnici očekuju pomoć grada i države.

"Nama su mašine vredne preko pola miliona evra stradale u objektu, mi nemamo repromaterijala, mi imamo samo dobru volju i radnike koji žele da rade", izjavila je za "Južne vesti" Dragana Krstić, vlasnica firme Alfa Medija.

PISA test 2022

Naši Učenici ispod proseka OECD-a

Učenici iz Srbije ispod su proseka vršnjaka iz zemalja OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj) u matematičkoj, čitalačkoj i naučnoj pismenosti, pokazuju novi podaci PISA testa za 2022. godinu. Iako i dalje kaskaju za vršnjacima iz zemalja OECD-a, naši đaci su malo napredovali na listama - u čitanju su na 40. mestu broj, a bili su 45, dok su u matematici 42, a pre četiri godine bili su 46. mestu.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) osnovana je 1960. godine i čini je 38 država, između ostalih – SAD, Velika Britanija, Nemačka, Australija, Norveška, Island, Švedska, Finska, Danska, Slovenija, Meksiko, Južna Koreja i Japan.

U rešavanju PISA testa učestvovalo je oko 7600 petnaestogodišnjaka iz Srbije, a u PISA 2022 studiji učestvovalo je 178 srednjih stručnih škola i gimnazija iz 15 osnovnih škola koje su izabrane metodom slučajnog uzorka, a radilo se o državnim i privatnim školama iz različitih delova Srbije. Međunarodni program procene učeničkih postignuća (PISA) procenjuje znanja i veštine učenika iz matematike, čitanja i prirodnih nauka, kako bi se utvrdilo koliko dobro đaci mogu da rešavaju složene probleme, kritički misle i efikasno komuniciraju.

I rezultati su uglavnom slabi – od rangiranih 79 zemalja, Srbija zauzima 45 mesto. Kod nas je svaki treći petnaestogodišnjak funkcionalno nepismen, a za vršnjacima iz zemalja OECD-a zaostaju u proseku više od jedne školske godine. I dok je broj funkcionalno nepismenih visok,

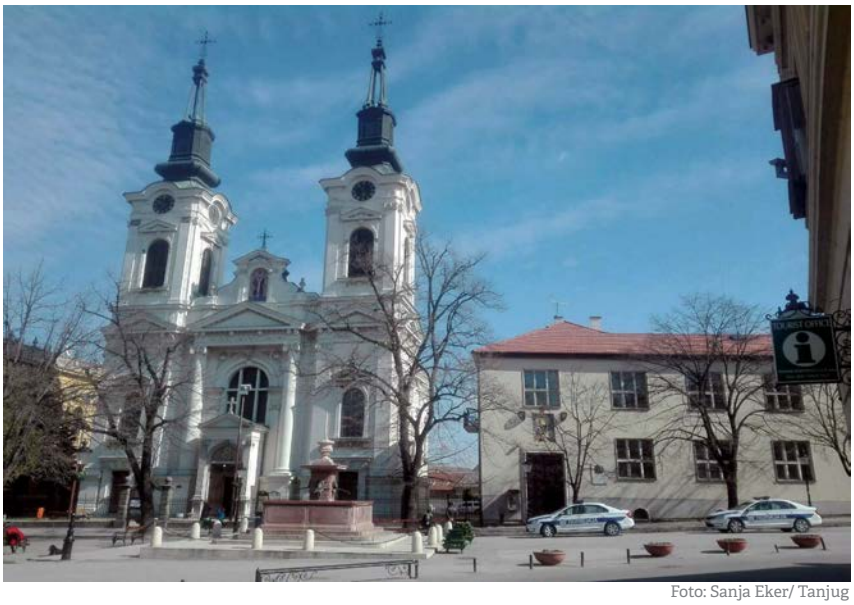

Foto: Sanja Eker/ Tanjug

relativno je mali procenat učenika koji su na visokim i najvišim nivoima dostignuća u ovim istraživanjima", izjavila je BBC na srpskom Dragica Pavlović Babić, PISA koordinatorka u Srbiji. Dodala je da kvalitet obrazovanja nije unapređen u odnosu na prethodni test iz 2018. godine. A nekadašnji ministar prosvete Srđan Verbić zaključuje da "rezultati nisu iznenađujući u odnosu na sume koje se ulažu u obrazovanje."

Istraga u opštini Sremski Karlovci

Nestala finansijska dokumentacija

Na poslednjoj sednici Saveta za budžet i finansije Skupštine opštine Sremski Karlovci, zahvaljujući dopisu Državne revizorske institucije (DRI) koja je zatražila od opštine određena dokumenta, ustanovljeno je da je deo finansijske dokumentacije Opštinske uprave – nestao. Načelnik Slavko Medan pozvao je policiju, a policija potom tužilaštvo i trenutno se istražuje slučaj.

Javni tužilac je naložio da se pribave video zapisi ukoliko postoje nadzorne kamere u zgradi, zatim da se obave razgovori sa zaposlenima u Opštinskoj upravi, kao i da se pribave druge potrebne informacije i dokumentacija, a nakon toga će biti sačinjen izveštaj i upućen Osnovnom javnom tužilaštvu u Novom Sadu. Iz Tužilaštva su novinaru portala 021 poručili da "u ovoj fazi postupanja ne mogu da saopšte bliže informacije", kao ni kako je kvalifikovano delo, a iz Opštine Sremski Karlovci nisu odgovorili na pitanja ovog portala.

"Ovo ne da nije uobičajeno, ovo se ne dešava. Takođe, nikako se ne može otkriti koja je tačno dokumentacija u pitanju", izjavio je Dragan Trišić, predsednik Saveta za budžet i finansije i šef odborničke grupe Srpske radikalne stranke, a povodom ovog slučaja Nemanja Nenadić iz Transparentnosti Srbija kaže da je "dokumentacija koja se odnosi na trošenje opštinskog novca veoma bitna jer može da pokaže da li je taj novac utrošen zakonito ili ne".

Istraživanje Saveta za štampu

Klikbejt daleko ispred Kodeksa

Istraživanje "Izazovi samoregulacije u digitalnom dobu: Iskustva Saveta za štampu", koje su za ovo samoregulatorno telo uradile Tanja Jakobi i Tanja Maksić, pokazuje da se novinarska profesija urušila i da mnogi mediji odbijaju da poštuju Kodeks novinara Srbije i na sve su spremni da dođu do čitalaca, makar i izmišljali.

Prvi deo istraživanja je sumiranje ankete o znanju novinara o medijskoj etici i samoregulaciji, kao i izazovima koji proizilaze iz digitalizacije, a drugi deo je analiza odluka i prakse Saveta za štampu, posebno kad je reč o smernicama za primenu Kodeksa u onlajn sferi. Tanja Jakobi je naglasila da su uočile namerne odluke medija i novinara da ne poštuju Kodeks novinara kako bi dobili veći broj klikova i čitalaca. Takođe, zaključila je da se novinarska profesija "urušila", da novinari su sve manje obrazovani, kao i da je sve više onih koji su novinari jer ne mogu da nađu posao u drugoj profesiji.

"To se posebno odnosi na onlajn medije, gde su novinari ili slabo plaćeni ili nisu plaćeni uopšte. Posledica je da se iskustvo, pa ni svest da treba poštovati Kodeks novinara, ne prenosi sa generacije na generaciju novinara", izjavila je Tanja Jakobi na predstavljanju istraživanja u beogradskom Medija centru.

Na konferenciji se čulo i da se sve češće medijski sadržaji konstruišu samo na osnovu objava na društvenim mrežama, kao i da veliki broj medija ne radi moderaciju komentara čitalaca ni pre ni posle njihovog objavljivanja. Rezultati pokazuju i da skoro 90 odsto anketiranih novinara smatra da internet i nove tehnologije zahtevaju značajne izmene Kodeksa novinara Srbije, a taj proces su već započela dva najveća udruženja novinara – NUNS i UNS, te Savet za štampu. ¶

Foto: Zoran Mrđa

IZBORI SA DRUGE REGULARNOSTI

Koliko su legitimni ovi izbori odnosno predizborna kampanja? Šta je sve sporno i na šta se sve društvo naviklo, a u suprotnosti je sa demokratskim praksama i vladavinom prava? Šta će biti sa činjenicom da je kupovina glasova u korist vladajuće Srpske napredne stranke snimljena i dokumentovana? Kakva je uloga medija i BIA u ovoj kampanji i šta nas teka čeka narednih deset dana

Subota, 2. decembar, oko pola pet, pet popodne. Duž Bulevara Mihajla Pupina, sa obe strane, načičkani putnički autobusi, parkirani jedan za drugim, registracije različite; slika na koju su Beograđani već navikli. Na ulici gužva, gradski autobusi mile. Vozač na liniji koja ide od Bežanijske kose do Ikee uporno telefonira: "Dobro, nego znaš li kuda uopšte mogu da prođem, ništa ne znam, ništa nam nisu rekli." A onda, odgovorivši sagovornika koji valjda komentariše događaj koji je u toku, dodaje: "Moj ćale je do kraja nosio sliku Miloševića u novčaniku i to mogu nekako da razumem – verovao je u nešto, šta ćeš, ali ovo sve... E ovo ne mogu da shvatim".

Ljudi u grupama idu ka Areni, kako bi prisustvovali velikom predizbornom skupu Srpske napredne stranke. Ekipi N1 će nekoliko prisutnih o predsedniku Srbije kazati "dao nam po 10.000, i nama i našoj deci. I uvek nam daje... Svaka mu čast, sad će nam dati i po 2500 din za glasanje i pakete."

Novinarka "Vremena" srela je jednu odbeglu grupu od dvadesetak ljudi blizu Sava centra – kretali su se u suprotnom pravcu od Arene, obučeni skoro pa svečano. Tiho su govorili o skupu koji upravo propuštaju, a onda glasnije, jedan od njih pita prolaznicu: "A gde je taj Beograd na vodi?"

I dok je, recimo, "Politika" izveštavala kako se veliki broj ljudi okupio kako bi čuo obraćanje predsednika Srbije i da je Arena popunjena gotovo do poslednjeg mesta, ni reč se ne nalazi o tome da je izborna utakmica takva da opozicija skoro da ne može da nađe nijedan prostor gde bi održala svoj skup; da su čak i grupi intelektualaca, autora i potpisnika ProGlasa, sva vrata u, recimo, Somboru zatvorena, ali i u Kragujevcu i Vranju, gde im je menadžment hotela, u kojem je sala već bila zakupljena, saopštio da su se javile "nepredviđene okolnosti" zbog kojih je iznajmljivanje prostora nemoguće, pa su ti gradovi umesto tribine dobili miting-tribine pod otvorenim nebom.

Koliko su (ne)legitimni ovi izbori, odnosno predizborna kampanja? Šta je sve sporno i na šta se sve društvo naviklo, a u suprotnosti je sa demokratskim praksama i vladavinom prava? Šta će biti sa činjenicom da je kupovina glasova u korist vladajuće Srpske napredne stranke snimljena i dokumentovana? Kakva je uloga medija i BIA u ovoj kampanji i šta nas tek čeka narednih deset dana?

POŠTO GLAS

Dva dana je trajala tišina zvaničnika nakon što je objavljen tekst CINS-a "CINS u kol-centru SNS-a: Agencija za hostese, kupovina glasova i milioni u kešu", nastao tako što je novinarka Ivana Milosavljević uspela da uđe u tu grupu i iznutra prati kako SNS-ov kol-centar funkcioniše.

Najkraće: u kol-centru radi dnevno više od 100 ljudi i tamo se nalaze podaci svih građana, poput JMBG-a, adrese, biračkog mesta, što je protivno zakonu; zatim, iako izvor CINS-a tvrdi da je posao bio isto organizovan prošle godine, to se nigde ne spominje u finansijskom izveštaju o troškovima izborne kampanje SNS-a za 2022; dnevnice se mahom daju na ruke; od Ivane Milosavljević je traženo da 17. decembra glasa za SNS, da slika glasački listić i pošalje organizatorki, što je uslov za rad odnosno "ulaznica" za posao i dnevnicu od 9000 dinara.

Upitana šta ju je najviše iznenadilo u celom procesu, Ivana Milosavljević kaže za "Vreme" da nije očekivala da se već pri prvom razgovoru pomenu "uslovi rada": "Nisam očekivala da će nastupiti sa takvim stavom i ogoleti ceo sistem u inicijalnom kontaktu. Kasnije, što se i na video-snimku vidi, ti uslovi su se samo ponovili tako da smo mi uspeli dva puta da zabeležimo da je meni traženo da glasam (za SNS) kako bih mogla da radim u tom kol-centru."

I šta dalje?

Kada je reč o reakcijama na saznanja, Milosavljević ističe da su poslanici liste "Srbija protiv nasilja" podneli krivičnu prijavu protiv svih odgovornih u ovom slučaju. Što se tiče institucija, za sada prebacuju odgovornost jedni na druge: "Više javno tužilaštvo je reklo da ono mora da sačeka da dobije prijavu od RIK-a i GIK-a i da neće postupati po službenoj dužnosti; Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti je

PREDIZBORNI SKUP SNS-a U ARENI: Barjak sa braćom Vučić – Aleksandrom i Andrejom
Foto: Vladimir Šporčić/ Tanjug

STRANE

KANDIDAT I GRADONAČELNIK: V. Obradović u obilasku Beograda i A. Šapić sa izmišljenim projektima
Foto: SSP; Tanjug/ Beoinfo

takođe rekao da nema osnova da on sam reaguje, odnosno da pokreće bilo kakav postupak; iz GIK-a su nam rekli da oni nisu nadležni za takvu vrstu aktivnosti."

Predsednik Srbije je u gostovanju na Pinku kazao da je to sasvim običan posao, deo kampanje i razgovora sa građanima. U suštini, nije osporio niti jedan nalaz koji je CINS objavio. Umesto toga osvanula je slika na njegovom Instagram nalogu – sedi sa slušalicama u kol-centru i zadovoljno se smeje, najavljujući nastavak priče sa sve emotikonom koji namiguje. Drugim rečima, tek sledi šaljivi odgovor na dokumentovanu kupovinu glasova.

Konačno, kako dodaje novinarka CINS-a, Transparentnost Srbija je uputila prijavu Agenciji za sprečavanje korupcije. Pa je sada u toku – čekanje institucija da reaguju.

ČIJI JE OVO POTPIS

Ovu predizbornu kampanju, kako je već za portal "Vremena" kazao advokat i član GIK-a Dragan Maravić, odlikuje i epidemija lažnih potpisa. Ispostavilo se da je nekolicina javnih ličnosti podržala određene izborne liste, a da u stvari to nisu učinili. Reč je mahom o ljudima poznatim u javnosti, a otkriće njihove "podrške" je verovatno vrh ledenog brega. Ko zna, možda je baš neko od čitalaca ovog teksta, a da to i ne zna niti će ikada saznati, potpisan kao jedan od 10.000 na listi Miše Vacića ili Čedomira Jovanovića.

Kako je Maravić objasnio, zajednička karakteristika za sve falsifikovane potpise je da su overeni od strane opštinskih overitelja – "tako je jedna overiteljka za listu Miše Vacića overila preko 1000 potpisa, jedan overitelj je za Rusku listu overio 490 potpisa; radi se o overiteljima gde je pronađeno da je makar jedan potpis falsifikovan, tako da se baca sumnja i na ostalih više stotina potpisa". On dodaje da na tim listama postoji, recimo, po 100 ljudi i očigledno da je rukopis tih potpisa isti i reč je samo o inicijalima.

I šta dalje?

"Podnesemo prigovor protiv liste, ali generalno, stav je da je to nešto čime GIK ne može da se bavi. Dobijete odgovor: moguće da je ta osoba potpisala pa sutradan rekla – ne, nisam. To mora da se dokaže u krivičnom postupku, da se radi grafološko veštačenje. To sve traje, a izborni rokovi su kratki", odgovara Dragan Maravić.

Inače, neki od onih čiji su potpisi falsifikovani su odlučili da podnesu tužbu. Međutim, svejedno, liste će se na izborima naći.

Vukosava Crnjanski, direktorka i osnivačica Crte, ističe za "Vreme" da ovaj problem predstavlja jednu od spornih tačaka i legalnosti izbornog procesa. "Institucijama su se obratili ljudi koji tvrde da su njihovi potpisi falsifikovani, a lični podaci zloupotrebljeni, što je krivično delo. To, međutim, nije proizvelo nikakav efekat, nikakvu pravnu posledicu", kaže ona dodajući da je na beogradskim izborima među proglašenim listama više od polovine onih za koje postoje sumnje u falsifikovanje potpisa.

"Takvo drastično obesmišljavanje zakonski propisanih procedura i demonstriranje inercije i nemoći institucija dubinski podriva poverenje građana u integritet izbornog procesa, koje je već ozbiljno narušen i mnogim drugim problemima", zaključuje Crnjanski.

I dok se političari na čijim su listama nađeni falsifikovani potpisi – i to imena koja teško da mogu, a da ne zapadnu za oko, svađaju sa novinarima i političarima drugih stranaka, dotle je tu i onaj crv sumnje: šta ako vlast sada čeka, a onda, ukoliko ne bude zadovoljna rezultatima u Beogradu, pošto postoji znatan uticaj politike na pravosuđe, poništi izbore na osnovu toga?

Iako je lažnih potpisa bilo i ranije – Dragan Maravić se seća, pošto radi u izbornim komisijama od 2008, da je takva praksa krenula negde 2012–2013. godine – sada je, kao i mnogo toga drugog, intenzivirano. Baš kao što je bio ogoljen već prvi razgovor novinarke CINS-a sa organizatorkom posla u kol-centru – bez okolišanja, daš glas, evo ti novac.

BIA U SKANDALU KAKAV NIJE ZABELEŽEN NI U JEDNOM IZBORNOM CIKLUSU: Đ. Miketić i A. Vulin
Foto: FoNet; Miloš Milojević/ Tanjug

Uveliko se priča po Beogradu kako je Aleksandar Vulin, doskorašnji prvi čovek BIA (na sajtu i dalje stoji da je on direktor Agencije), napravio "bioskop za članove Vlade"; dakle, moguće je i da će se u narednim danima pojaviti još neki snimci

Zatim, sigurno i da praksa ucenjivanja političkih protivnika ima dugu istoriju – i to ne samo ovde, već svuda – ali je u ovoj predizbornoj kampanji ona, takođe, ogoljena do gole kože.

VULIN I NJEGOVA BIA

Štazijevci u Istočnoj Nemačkoj, za vakta Eriha Honekera, usavršili su jedan poseban vid mučenja; reč je o tehnici psihološkog ratovanja poznatoj kao *Zersetzung* (razlaganje, razaranje) kojim se težilo uništenje ličnog života i karijere onih koji su bili na meti, toliko da osoba na kraju skoro izgubi razum. Bile su to razrađene i zastrašujuće psihološke manipulacije. Eminentni profesori Sergej Gurijev i Danijel Trajsman napisali su odličnu knjigu "Spin diktatori" u kojoj opisuju diktatore novog tipa: vladavina straha nije više dominantna već spin diktatori angažuju istraživače javnog mnjenja i političke konsultante; iako je dozvoljen rad pojedinim kritički nastrojenim medijima, gurnuti su na margine, a spin diktatori imaju sveobuhvatnu kontrolu nad javnim komunikacijama; oni nemaju zvaničnu ideologiju, a cilj njihove propagande je da se neprestano pothranjuje slika sopstvene kompetentnosti; često, do jednog trenutka, bez po muke pobeđuju na izborima i sa velikom većinom; lažiraju demokratiju i otvaraju se prema svetu, ali nisu nimalo olabavili stege nad svojim stanovništvom, već su stvorili još efikasnije instrumente kontrole.

U knjizi stoji kako je, između ostalog – osim optuživanja opozicije za nasilje, unajmljivanja privatnih izvršioca, najpre fudbalskih huligana, za prljave poslove – jedna od tehnika spin diktatora i *Zersetzung 2.0*: "Ranije su disidenti maltretirani anonimnim telefonskim pozivima. Sada im neidentifikovani trolovi prete i vređaju ih na društvenim mrežama, zasipaju ih neprijateljskim imejlovima i 'doksuju' ih – odnosno, postuju onlajn maliciozne privatne detalje iz njihovog života (...) diktatorovi agenti – ili privatni opunomoćenici – takođe hakuju privatne fajlove opozicionih aktivista i publikuju sve neprijatne materijale koje pronađu."

Sve zvuči poznato.

Međutim, slučaj Miketić predstavlja korak napred: bivšem poslaniku je obijena kuća, ukradeni kompjuter i stari hard diskovi, vinovnik nije pronađen ali je zato predsednik na televiziji sa nacionalnom frekvencijom najavio da postoje neki sramotni snimci – eksploatisanje stida stari je zanat diktatora – zatim je poslanika Miketića ucenjivala nepoznata osoba, da bi, kada je to objavio na svom Tviteru, u jutarnjem programu Pinka, još jedne televizije sa većitom nacionalnom frekvencijom, bio objavljen čitav intimni snimak, uz dežurne komentatore. Nakon toga, usledila je još jedna najava predsednika Vučića, a vezano za intimne snimke Đorđa Miketića. Moguće je da nije reč samo o obračunu sa Miketićem, već pre da se radi o primeru za opomenu.

Uveliko se priča po Beogradu kako je Aleksandar Vulin, doskorašnji prvi čovek BIA (na sajtu i dalje stoji da je on direktor Agencije), napravio "bioskop za članove Vlade"; dakle, moguće je i da će se u narednim danima pojaviti još neki snimci. Nemaju, navodno, "tematiku" kao onaj Miketićev, ali bi valjda trebalo da diskredituju izvesne opozicione političare. A šta god drugo da je na snimcima, vlast može da "nametne tumačenje" preko svojih medija.

Ozbiljan je problem to što BIA izgleda kao samo jedan od izbornih alata režima, »

NAPREDNJAČKI STANDARD: Dovoženje građana na partijske skupove
Foto: Nemanja Rujević

zadužena najpre za opoziciju i kritičare vlasti, odnosno što može u jednom danu dva puta da komentariše izjave Đorđa Miketića, ali nema šta da kaže kada je u pitanju oružani okršaj u selu Banjska, učešće njenih pripadnika u obezbeđivanju plantaže marihuane u Jovanjici, kako njeni operativci prate inspektore Slobodana Milenkovića i Dušana Mitića koji su je otkrili...

Nego, šta sad sa pomenutim snimkom?

Savet REM je na hitnoj sednici pokrenuo postupak protiv TV Pink zbog osnovane pretpostavke da su povređeni članovi Zakona o elektronskim medijima prikazivanjem seksualno eksplicitnog snimka. U saopštenju se kaže – "sadržaj emisije je jasno političkog predizbornog karaktera (i kao takav označen). Sa druge strane, seksualni čin je potpuno privatni događaj koji ne može biti doveden u vezu sa prirodom informacije koja se odnosi na politički život, koji je po definiciji javno pitanje", tako da je reč o neskladu Pravilnikom o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savet će o merama odlučivati na narednoj sednici koja će biti održana u prvoj polovini decembra. Znači, za koji dan. Sada je u toku – i čekanje Saveta REM-a da reaguje.

I to otvara sledeće pitanje – uloge medija u predizbornoj kampanji.

A U MEDIJIMA NIŠTA NOVO

"Medijska slika je dominantno obojena pristrasnim i navijačkim izveštavanjem, pre svega kada govorimo o televizijama s nacionalnom pokrivenošću – dakle, o najuticajnijim medijima u ovoj zemlji", kaže Vukosava Crnjanski. U programima tih emitera prednost na strani predstavnika vlasti je izrazita. Naime, kako ističe Vukosava Crnjanski, Crtin medijski monitoring pokazuje da su u prvih 17 dana kampanje čak 81 odsto vremena namenjenog političkim akterima zauzeli oni iz vladajućeg ešalona, bivajući pritom uglavnom prikazani u neutralnom ili pozitivnom tonu.

I dok se vlast pojavljuje u redovnim informativnim programa, koji su gledani, opoziciji je dat prostor da se sama predstavi uglavnom u okviru obaveznih predizbornih blokova. Kako međunarodni izveštaji o slobodi medija neprestano pokazuju, mediji sa nacionalnim frekvencijama, plus dnevna štampa predvođena tabloidima *oslobođenih* bilo kakvih profesionalnih uzusa, neprestano sprovode propagandu vladajuće partije. Izbori su ponovo tu da samo pocrtaju ono što i jeste svakodnevica.

"Retorsko je pitanje da li su, s obzirom na takvu medijsku ponudu, birači u situaciji da na temelju dobre informisanosti donesu odluku o tome kome će dati glas", zaključuje Crnjanski, dodajući da je medijska neravnopravnost učesnika izbora, kao i nezainteresovanost REM-a za sopstveni posao, već postala deo predizbornog folklora.

SA LOŠEG NA GORE

Šta je još deo folklora? Kapilarni glasovi, pritisci na birače posebno u manjim mestima, korupcija. Upitana na šta smo se donekle navikli, iako nije u skladu s demokratskom praksom i vladavinom prava, Vukosava Crnjanski nabraja: *navikli smo se*, između ostalog, da se novac iz budžeta koristi za razne vrste *ad hoc* davanja raznim grupama stanovništva, baš kao da to nema nikakve veze s izborima, pa ni s eventualnom kupovinom podrške; *navikli smo se* da najmoćniji mediji ne budu ni upozoreni zbog širenja govora mržnje; *navikli smo se* da se stranke u predizbornom periodu pretvaraju u humanitarne organizacije, dele sve i svašta, od brašna do ogreva i šporeta, ali da biračima ne predstavljaju predloge politika za suzbijane siromaštva...

Kako Crnjanski objašnjava, Crta je prvu posmatračku misiju imala 2016. i "nažalost, kao da je postalo pravilo da svake nove izbore ocenjujemo lošijim od svih koje smo do tada posmatrali. Problemi su hronični, ali s jasnom tendencijom pogoršavanja". Pa je tako, prema njenim rečima, sve poroznija granica između države i partije i sve veća zloupotreba državnih i javnih resursa u stranačkom interesu.

Inače, u ovom izbornom ciklusu, Crta je do sada podnela 39 prijava uglavnom REM-u i Agenciji za sprečavanje korupcije, a koje se odnose na slučajeve zloupotrebe javnih resursa i javne funkcije, nedozvoljene aktivnosti stranaka, negativnu kampanju, govor mržnje...

"Baveći se već više godina istraživanjem mehanizama političkih pritisaka na građane, uočavamo u kojoj meri su prakse klijentelizma, odnosno razmene političke podrške za razne vrste usluga i dobara, normalizovane i koliko se pritisci na građane, u vidu pretnji, ucena i potkupljivanja, posmatraju ne kao nedemokratsko i protivzakonito postupanje, nego kao normalno i očekivano ponašanje političkih stranaka", ističe Crnjanski, dodajući da je najopasnije da se naviknemo na misao da izbori zapravo nisu glavni mehanizam za ostvarivanje političkih promena nego sredstvo za održavanje statusa kvo.

I moglo bi se još reći - kako pokazuje dosta primera iz ove kampanje, kada se čovek navikne na loše, stvari postaju gore. Tako da status kvo nije samo tapkanje u mestu, status kvo je produbljivanje rupe i bušenje dna. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

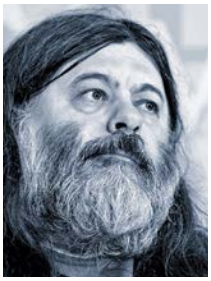

TEOFIL PANČIĆ

Suze su OK... a ni 2500 dinara nije loše

Veoma je važno umeti napraviti distinkciju između onoga ko radi u interesu "prosečnog glasača" mada ponekad ironiše i lamentira nad prividnom uzaludnošću svog posla, i onog ko tog istog "prosečnog glasača" urniše i poništava dok mu se licemerno dodvorava

Vinstonu Čerčilu se pripisuje konstatacija da je "najjači argument protiv demokratije petominutni razgovor s prosečnim glasačem". Bilo da je to stvarno rekao Čerčil ili neko drugi, rečenica je, hmm... ne znaš da li više mudra ili tačna. S tim da se njen pravi smisao vidi tek onda kada dolazi od ubeđenog pristalice demokratije, što je Čerčil svakako bio (u okviru shvatanja svog vremena). Pravi demokrata uvek sumnja i sklon je da razmatra unutrašnje protivurečnosti i nesavršenosti vlastitih uverenja ili na njima zasnovanih političkih sistema. Protivniku demokratije, au contraire, sumnja je suvišna. On zna sve i u granitnim građevinama njegovih iluzija nema naprslina. Sve dok se odjedared ne sruše tako spektakularno da od njih ostane samo prah. Ako ih nadživi, ostatak života provede tražeći – negde izvan sebe – najluđa moguća objašnjenja kako se to dogodilo, a bilo je tako nedogodivo.

Čerčilov glavni ratni protivnik, izvesni Hitler Adolf, nije hteo da gubi pet minuta na ćaskanje s "prosečnim glasačem", tačnije, bilo kakvog glasača, pa tako i "prosečnog", ukinuo je čim je za to dobio priliku, tj. čim se dočepao vlasti. I sebi i svojim somnabulnim vizijama odmah dodelio neograničeni mandat, kojem je tepao "hiljadugodišnji Rajh". A to što se na vlast uspentrao uz presudnu podršku upravo tog "prosečnog glasača", manje je paradoksalno nego što se čini. Uz malo uopštavanja, moglo bi se reći da je za njega najčešće glasao upravo onaj "prosečni glasač" koji prema sopstvenom glasu (a onda i prema sebi kao autonomnom građanskom subjektu i "malom deoničaru" državne politike, koji se za nešto pita i o nečemu odlučuje) nema nikakav vrednosni, a kamoli izgrađen i nepromenjiv "ideološki" odnos, nego ga tretira samo kao neki svoj mali, sirotinjski kapital. I rado će ga iznajmiti pouzdanom platiocu, a još radije ga se trajno odreći ako mu se obeća neka vrsta kompenzacije ili apanaže.

Bog zna zašto su me, baš pred ove naše izbore, spopala ova razmišljanja o u vremenu i prostoru dalekim licima i zbivanjima. Taman posla da nešto insinuiram. Samo sam možda malo melanholičan, što moguće ima neke veze s tužnim prizorom onih ljudi uhvaćenih kamerom i mikrofonom "na marginama" naprednjačkog derneka u beogradskoj Areni. Verovatno ste ih videli i čuli: zahvalni su "Vučiću" ne samo za sve što im je dao, nego i za sve što im je uzeo (sasvim ozbiljno!), a unapred mu se zahvaljuju i za buduće darove iz našeg kolektivnog džepa, uključujući po 2500 dinara koji su im obećani ako budu tako ljubazni da glasaju kako treba. A biće ljubazni, što da ne budu, šta ih košta?

Da li su i ovi tužni, ponižavajući iskazi i prizori "najjači argument protiv demokratije"? Ne, ali su najjači argument protiv parademokratske travestije u kojoj živimo: formalno, imamo demokratiju, pluralizam i slobodne izbore, suštinski, nemamo ništa od toga jer smo lišeni onoga što čini njihov preduslov: jake i nezavisne institucije kao čvrstu branu bilo čijoj samovolji, stvarnu podelu vlasti (checks and balances), ozbiljan Ustav i dobre zakone koji se poštuju, jake partije svih vrsta i još jače građansko društvo, slobodne medije etc. Dodajte tome depresivan nivo građanske svesti onog Čerčilovog "prosečnog glasača", pa slobodno zaplačite.

Razume se, ne vredi kukati nad stanjem stvari – svako radi s onim što ima. Ali je veoma važno umeti napraviti distinkciju između onoga ko radi u interesu "prosečnog glasača" mada ponekad ironiše i lamentira nad prividnom uzaludnošću svog posla, i onog ko tog istog "prosečnog glasača" urniše i poništava dok mu se licemerno dodvorava, kratkoročno koristeći ga kao pogonsko gorivo za održavanje svoje mašine otuđene i uzurpatorske vlasti, a dugoročno sistem(at)ski sprečavajući svaku mogućnost da se ovaj, ili bar njegovi potomci, ikada emancipuje i postane nešto više od kmeta koji je poslušan i zahvalan zbog dobačene kriške buđavog hleba. Koji je inače sam umesio, od svoje, tj. naše pšenice.

Neko će reći, i biće u pravu, da ona tuga i nesreća pred Arenom ipak nije reprezentativna za "prosečnog glasača", ma koliko nam "prosečni glasač" bio – ispodprosečan. Tačno je to, ali ponajviše utoliko što će oni pred Arenom iskreno i prostodušno izreći ono što neki drugi samo misle i po čemu se rukovode. I što im je nadnica za javno odricanje od statusa slobodnog građanina niža. Da li je ta razlika dovoljna da ikoga uteši?

Bajdvej, navodni cinik i skeptik Čerčil u ratu je porazio manijakalnog autoentuzijastu Hitlera. Nedugo nakon toga, Britanci su ratnog pobednika na izborima 'ladno sklonili s vlasti. Hitler je, pak, bedno skončao u bunkeru usred razrušenog Berlina i razorene Nemačke. Rat je, dakle, izgubio, ali bi verovatno i na dan svoje smrti dobio izbore od ono nešto preživelih "prosečnih glasača". Do kraja su mu ostali zahvalni na onom ničemu što im je dao i na onom svemu što im je uzeo. Šta nam to govori i šta nam je s tom spoznajom činiti, neka svako zaključi sam. ¶

Kralj prosjaka i nevidljiva opozicija

Izgleda kao da sapunica Aleksandar Vučić dobija novi kontekst, a zapravo se radi o programu koji svi znaju. Oni koji se time bave kažu da je ovo i najveća Vučićeva slabost, jer je sve priče već ispričao i jedino što mu ostaje je – da nudi sebe. Podelio je sav novac, otvorio je sve puteve i fabrike, odbranio je i Kosovo i sve Srbe i sada kao da poručuje: evo mene, to je ono najvrednije i morate to da podržite, kako bi opstalo sve što sam vam dao, jer u suprotnom ima sve da nestane kao zrno maka u slivniku kada neko odvrne vodu iz česme

Gde su svi nestali? To bi pitanje moglo da se postavi silnim listama koje kao učestvuju na izborima u Srbiji ove kasne jeseni. Utisak je da tekuća kampanja nikada nije bila tiša i nevidljivija, a razlog za takav pristup niko ne objašnjava. Imamo izbore u više od 60 lokalnih sredina, izbore za AP Vojvodinu i velike za skupštinu Srbije, ali kao da se ništa ne dešava i da je Božićni post utišao većinu glasovu, te mahom ljudi tihuju. Ako smo u prethodnih nekoliko decenija pokušaja višestranačja videli svašta i zapamtili neke od slogana partija, znali da ponovimo kako izgledaju spotovi stranaka i nosilaca lista, ova najnovija kampanja kao da nema svoj vizuelni i video identitet. Osim u slučaju vladajuće partije koja radi kao singer mašina za produkciju kampanja i štrika svoj proizvod nemilosrdno ga plasirajući svuda – od spoljnih bilborda, preko internet videa, do TV i radio reklama kojima su preplavili etar.

Dalje, osim sporadičnog prepucavanja "na okolnosti datih izjava", nema ni vatre i sve se, manje-više, svodi na analizu onoga što radi tim Aleksandra Vučića, bilo da je reč o spotovima, bilo o njegovim izjavama. A Vučić je, kao što znamo, odavno usvojio onu izjavu Zorana Đinđića da je političar uvek u kampanji, i toga se drži kao "pijan plota", dvanaestu godinu se ne zaustavlja.

Na taj način, njegova kampanja danas se ni po čemu ne izdvaja od bilo koje druge njegove kampanje. Izgleda kao da sapunica *Aleksandar Vučić* dobija novi kontekst, a zapravo se radi o programu koji svi znaju. Oni koji prate kampanje i bave se analizama kažu da je ovo i najveća Vučićeva slabost, jer je sve priče već ispričao i jedino što mu ostaje je – da nudi sebe. Podelio je sav novac, otvorio je sve puteve i fabrike, odbranio je i Kosovo i sve Srbe i sada kao da poručuje: evo mene, to je ono najvrednije i morate to da podržite, kako bi opstalo sve što sam vam dao, jer u suprotnom ima sve da nestane kao zrno maka u slivniku kada neko odvrne vodu iz česme.

UMORNI BIRAČ I USAMLJENI VOĐA

Krenuo je sa sloganom koji je adaptacija Đinđićeve poruke, da bi se prebacio na onaj "Snaga je u ljudima", koji je dobar jer ima aktivirajuću dimenziju, ali u sebi krije i slabost. Naime, njegov način vladavine je ostavio Vučića usamljenog, on jeste sam sa sobom i zato predizborni video u kojem razgovara sa drugim čovekom koji je isto on, odnosno svojim dvojnikom, imitatorom, kao da sudbinski određuje sliku o Vučiću: okružen je samim sobom, više nema nikakav tim. Dalje, poručuje nam – narod je uz mene, ali taj narod više izgleda kao generička slika sa foto-stoka, nego kao neki realni ljudi iz Srbije.

Kao da je u kasnoj fazi svoje vladavine Vučić razumeo da su najvažniji ljudi, a ne investicije, da je došao do one Staljinove krilatice: Kadrovi rešavaju sve (*Kadri rešajut vsjo*). I sad bi makar na plakatu da se okruži i zaogrne narodom od koga se odavno i suštinski odrodio, jer godinama unazad živi na dvoru, na visokoj nozi, i nema nikakve dodirne tačke sa ljudima od kojih traži da za njega glasaju. On je neka vrsta "kralja prosjaka", čoveka kojeg, dok jede zlatnom kašikom bifteke japanske kobe govedine, podržava narod u ritama. Ta se njegova "odvojenost od naroda" nikada nije jasnije videla, posebno kada se zna da on nije kandidat, nego samo tema ovih izbora.

Umesto dugo najavljivanog Vučićevog svenarodnog pokreta, od koga nije bilo ništa, od njegove najave da će svi umni i pošteni ljudi pristupiti njegovom "nacionalnom okupljanju", dobili smo organski pokret ProGlas, koji podržava preko platforme i na javnim okupljanjima na desetine hiljada ljudi

Cilj njegove kampanje, pošto nema kampanje SNS-a, jeste da još jednom "prevari" birače, da im sebe podmetne tamo gde ga očevidno nema. Vučić za Babušnicu, Vučić za Blace i slično, verovatno će proći ako nema – a nema – dostojnog protivnika, ali je i njemu i njegovom timu jasno da je njegov birač umoran, jer je češće morao da glasa nego što je uspeo da se provoza svim putevima o kojima svakodnevno sluša na televiziji. Vučić je ubeđen da ga birači vole i sada pokušava da ih "izvuče" i mobiliše, ne time što će reći "imam jakog

JEDVA VIDLJIVA OPOZICIJA:
Bilbord "Srbije protiv nasilja"
Foto: M. Janković

protivnika", nego pričom da su mu birači dužni da izađu na izbore, jer je toliko toga za njih uradio. I tek će, ali moraju da pokažu koliko su mu privrženi.

ČEKAJUĆI REZULTATE

Na drugoj strani je rasuta opozicija i liste i partije koje su opozicija opoziciji. Njihove kampanje skoro i da nema. Jasno se vidi koliko je opozicija uništena, organizaciono i kadrovski, jer ne uspeva da napravi skoro nikakav odgovor i na ovako slabu kampanju režima. Opozicija ne koristi čak ni ono što objavljuju istraživački mediji i što pokazuje korupciju i kriminal Vučićeve vlasti. Samo su u deset dana objavljene dve velike istraživačke priče BIRN-a i CINS-a u kojima se vidi čitav mehanizam prelivanja javnog novca iz budžeta na partijske i privatne račune nosilaca vlast u Srbiji. Reakcije tužilaštva i pokretanja istraga nema, ali i sama opozicija češće govori o tome šta kaže Vučić, pa "o Kosovu", nego o jasnim pokazateljima krađe koja se odvija svima pred očima.

Opozicija nema čak ni dobre slogane; nekada ih je bilo i ljudi su ih (u)pamtili. Čini se da samo koalicija Nada, koju čine Novi DSS i POKS, ima jasnu poruku; Promene sad i, možda, lista "Srbija protiv nasilja" imaju ime koje je ujedno i slogan od kojeg ništa bolje nije moglo da se domisli. Čudno je da ova koalicija nema zajednički internet portal bar za potrebe ove kampanje. Deo konzervativnih partija, Dveri i Zavetnici, marširaju pod sloganom "Nacionalno okupljanje", što zvuči nešto manje anahrono od Šešelja i radikala koji imaju poruku: "Srbija otadžbina, majka Rusija". Vuk Jeremić i njegova Narodna stranka idu sa sloganom "Siguran izbor. Ozbiljni ljudi", a možda je bilo bolje da su nastupili sa – "U inat svima".

Ako uzmemo u obzir da je kampanja sa puno bilborda skupa, kao i produkcija TV spotova i plaćanje emitovanja, ostaje pitanje – zašto opozicija nije više prisutna na internetu? Kao da se o tome i nije mnogo vodilo računa, kao da to nije previše ni potrebno. I kao da svi veruju da će rezultati doći sami od sebe, da je dovoljno da se pojavite svakoga dana na televiziji i to će vam doneti dovoljan broj glasova – za iznad cenzusa ili za bivanje nekakvim faktorom pri pravljenju neke buduće vlade.

Stranke su se fokusirale na slanje videomaterijala, koji se potom emituju na javnim servisima u trajanju od nekoliko desetina sekundi, a osim kada je reč o vladajućoj koaliciji, nema ni velikih mitinga na otvorenom ili u salama širom Srbije. Čak je i SNS, čitaj Vučić, daleko pre kraja kampanje održao konvenciju u Beogradu, koja je opet više ličila na predsedničku, nego događaj koji će pomoći Šapiću u Beogradu ili listi na republičkim izborima. Ili je Vučić toliko samouveren da veruje da je sve unapred određeno i da ne postoji nikakva pretnja kada je reč o osvajanju nadmoćne većine na izborima.

Tematski, kampanja dva najveća tabora jeste postavljena oko jedne tačke: ili Vučić ili Srbija, što poručuju iz liste "Srbija protiv nasilja", dok SNS poručuje "Srbija samo sa Vučićem". Ostali se više bave temom Kosova, što je prepušteno "desnici" koja ponavlja da je srpstvo ugroženo jer vlast planira da prizna Kosovo. Međutim, čak i to više izgleda kao protokol; niko ne kaže, jasno i glasno, "sa nama Kosovo je Srbija" ili "Glas za nas, glas je za Kosovo u Srbiji", već više, kao, hajde da i mi štogod kažemo, a i sami znamo da od te priče i poruke nema ništa.

ORGANSKA NASPRAM KUPLJENE PODRŠKE

Ono što ne rade partije, radi neformalna grupa građana okupljena oko inicijative ProGlas. Oni obilaze Srbiju, pozivaju ljude da budu aktivni građani, da ne prespavaju 17. decembar i da urade sve što mogu da Srbija posle tog datuma bude normalnije mesto za život. ProGlas "nastupa" i u salama i na otvorenom i to je ono što je do sada u najvećoj meri obeležilo kampanju, uprkos činjenici da velike TV stanice u potpunosti ignorišu činjenicu da se ti događaji "dešavaju", nego samo koriste izjave kako bi "namestile penal" Vučiću kada se pojavljuje na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću.

Ova inicijativa ima ulogu koju je pred Peti oktobar 2000. imao Otpor, s tim što nije prava organizacija i nema finansiranja sa strane. To je možda i poslednji pokušaj dela društva koji ne želi da bude na javnim izbornim funkcijama – ali koji oseća potrebu da razgovara sa građanima i vrati im nadu da je u Srbiji moguće napraviti solidarno društvo zasnovano na vladavini zakona – da se uključi i ponese deo odgovornosti za stanje u državi. Da pokažu da je moguća pristojnost, da je obrazovanje prednost, a ne prepreka i da je voleti svoju državu – ponos, a ne sramota. Umesto dugo najavljivanog Vučićevog svenarodnog pokreta, od koga nije bilo ništa, od njegove najave da će svi umni i pošteni ljudi pristupiti njegovom "nacionalnom okupljanju", dobili smo organski pokret ProGlas, koji podržava preko platforme i na javnim okupljanjima na desetine hiljada ljudi.

Ova činjenica, da postoji organska naspram kupljene podrške možda bude odlučujuća na izborima koji slede. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Tržište rada u Srbiji: Cirkularne migracije kao održivo rešenje

Neravnoteže na srpskom tržištu rada

Problemi na tržištu rada u Srbiji su kompleksni. Srbija se suočava sa velikim izazovima: povećava se broj nezaposlenih (prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje, u drugom kvartalu 2023. broj nezaposlenih u zemlji dostigao je 306.000), ali, istovremeno, postoji ozbiljan nedostatak kvalifikovane radne snage u ključnim sektorima. Nedostatak domaće radne snage potrebnih kvalifikacija prisiljava poslodavce da "uvoze" radnu snagu iz inostranstva: najviše u građevinskom sektoru, gde se procenjuje da čak jednu trećinu poslova obavljaju strani radnici. Ovaj disbalans postaje još izraženiji s najavljenim infrastrukturnim projektima za EXPO 2027, uključujući izgradnju sajamskog kompleksa i nacionalnog stadiona u Surčinu. Ova velika ulaganja postavljaju dodatni pritisak na već preopterećeno tržište rada dovodeći u pitanje održivost trenutnog modela.

Specifične potrebe tržišta rada izražene su i u tražnji za drugim kvalifikacijama. Zanatlije, majstori, dostavljači, vozači, ali i kvalifikovani stručnjaci u IT sektoru, nastavnici stranih jezika, kao i radnici u sektoru turizma i ugostiteljstva predstavljaju kategorije radnika za kojima postoji velika tražnja na tržištu.

Foto: pixabay

PRIVREMENA OPCIJA SA DUGOROČNIM POSLEDICAMA

Suočena s ozbiljnim nedostatkom radne snage, Srbija je prepoznala dolazak stranaca kao potencijalno rešenje problema na tržištu rada. Nadležni su odlučili da intervenišu putem izmena Zakona o državljanstvu i Zakona o zapošljavanju stranaca. Prethodna regulativa zaista jeste usporavala ove procedure, čime se negativno uticalo na privredni rast zemlje, ali je istovremeno štitila određene nacionalne interese. Iako kroz novi pravni okvir nadležni planiraju da stvore uslove za brže i efikasnije uključivanje strane radne snage u srpsko tržište, posledice bi mogle da budu dalekosežnije i možda čak i da ugroze status Srbije u Šengenu.

Podaci o izdatim radnim dozvolama svedoče o sve većem interesovanju stranaca za rad u Srbiji. Kratkoročno, priliv radnika iz inostranstva uspeva da popuni izvestan deo upražnjenih radnih mesta. Tokom 2020. izdato je 13.000 radnih dozvola, tokom 2021. izdato je 25.000, dok je 2022. taj broj dostigao 35.000. Ovaj broj bi do kraja 2023. mogao gotovo da se udvostruči.

Međutim, iako su izmene zakona predstavljene kao privremeno rešenje za trenutne potrebe, postavlja se pitanje dugoročne održivosti ovog pristupa. Mnogi stranci koji dolaze u Srbiju s ciljem zapošljavanja koriste je samo kao tranzitnu tačku ka zapadnoj Evropi. Novi Zakon o državljanstvu dodatno olakšava ovu tranziciju.

Izmene zakona su, dakle, korak ka rešavanju trenutnih potreba na tržištu rada, ali samo kratkoročno. Dugoročno rešenje leži u promišljenim strategijama za zadržavanje i povratak domaće i privlačenje strane radne snage, uz istovremeno rešavanje strukturnih problema poput reforme obrazovanja i rešavanja demografskih izazova.

ULOGA CIRKULARNIH MIGRACIJA U URAVNOTEŽAVANJU TRŽIŠTA RADA

U suočavanju s ozbiljnim izazovima na tržištu rada i depopulacijom, cirkularne migracije predstavljaju perspektivno rešenje za Srbiju. Cirkularne migracije podrazumevaju ponovljene, legalne migracije jednog lica između matične zemlje i drugih država. Ovakav pristup omogućava građanima da privremeno odu u inostranstvo radi obrazovanja, rada ili usavršavanja, a zatim se vrate sa stečenim novim veštinama i znanjima. Ova dinamičnost mogla bi da omogući Srbiji da koristi prednosti globalne mobilnosti radne snage, istovremeno održavajući vezu sa svojim građanima koji odlaze u inostranstvo i stvarajući mogućnosti za njihov privremeni ili trajni povratak. Osim što doprinose prenosu znanja i iskustava, cirkularne migracije takođe omogućavaju prenos znanja i kapitala iz inostranstva. Ovaj model podržava inovacije i unapređenje domaćeg tržišta rada, čime se stvara povoljno okruženje za ekonomski razvoj.

Projekat "Cirkularne migracije pre depopulacije!", koji zajedno sprovode Fondacija za razvoj ekonomske nauke i Centar za evropske politike, podržan od strane EU, istražuje i promoviše ove migracije kao ključni instrument u suočavanju s demografskim izazovima. Sprovedena istraživanja u okviru projekta ukazuju na potencijal cirkularnih migracija da reše pitanja izazvana kritičnom depopulacijom u poslednjim decenijama, koja je imala značajne posledice po ekonomski rast Srbije. U utorak 12. decembra, u Beogradu će se održati konferencija posvećena rezultatima ovog projekta.

Za više informacija, posetite *www.cep.org.rs*

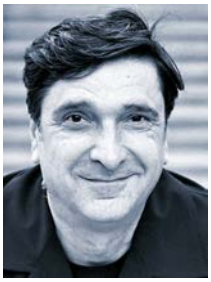

DRAGAN ILIĆ

Dripčine i magarčine

Ni jedan građanin i građanka ne smeju biti predmet obrade BIA ako ne vole vlast, a ni gradonačelnik ni predsednik ne smeju da ih vređaju putem televizije ili društvenih mreža. U protivnom, upravo ta Vlast, na bilo kom nivou, zaslužuje epitet iz naslova

U pregledu televizijskih predizbornih aktivnosti, nastavlja se serija medijskih presedana. Afera sa privatnim snimcima opozicionog poslanika Đorđa Miketića dobila je nastavka u vidu emitovanja eksplicitnog sadržaja uživo, u jutarnjem programu televizije Pink. U bizarnoj najavi voditeljka je nagovestila da postoji nastavak snimka, a čak je insinuirala da se radi o istopolnom odnosu. U ulozi analitičara porno sadržaja pojavili su se Dejan Anđus i Nebojša Krstić. Snimak je, istini za volju, bio blurovan, ali je voditeljka nedvosmisleno najavila identitet aktera. Definitivno je probijeno dno bizarnosti emitovanog sadržaja, u najklasičnijoj tradiciji rijaliti programa, jer se govorilo, da izvinete, u koju rupu se gađaju na snimku, odnosno, da li je neko šmrkao kokain. Ovako teška atriljerija je, po mom mišljenju, upotrebljena iz dva razloga.

Prvi je poruka svim političkim protivnicima, jer je veliko pitanje kakve će posledice emitovanje ovakvog snimka imati na privatni i politički život poslanika Miketića. Drugi, jednako važan razlog je uklanjanje evidentne umešanosti službi bezbednosi u obračun vlasti sa opozicijom. Predsednik se malčice zaleteo sa pretnjama, posle nije bilo mogućnosti da se izmisli poreklo snimka, ali pošto je Šef odlučio da preti preko televizije, televizija Pink je dobila zadatak da abolira Službu. Epilog je povlačenje Miketića iz predizborne kampanje, ali još nije jasno da li će se povući i sa liste. Etički aspekt ove priče ostavljam prozvanom poslaniku i biračima, ali je nedopustivo da se BIA i vlast udruženi bave privatnim životom opozicionih političara. Ovaj snimak nije otkrila novinarka Pinka, niti analitičari, koje je, ruku na srce, u emisiji najviše zanimalo, da izvinete, koga on jebe i kolikom kitom.

REM je u ovoj situaciji, u nemogućnosti da prespava incident, najavio mere prema televiziji Pink. Zamislite, REM je efikasan upravo kao blurovanje slike, jer bi u slučaju da je voditeljka samo izgovorila inicijale, jedino coknuo jezikom i nastavio da spava. Ovako je smokvin list za ovu medijsku jebačinu gledalaca u zdrav mozak. Živo me zanima kako će izgledati kaznena mera za Pink, ali cenim de će deset Očenaša ili Zdravomarija biti dovoljno. Elita se, da izvinete, godinama jebe na ovom kanalu, pa nikom ništa. Svi smo naši, samo jaši!

Sličan eksces desio se u "Blejsu", u kafani gde se lokalni političar iz SPS prvo nacvrcao, pa se zatim dočepao mikrofona i zapevao "Vučiću pederu". Naravno, uskoro je smenjen i skinut sa liste za lokalne izbore sa broja 4. Džabe se SPS izvinjavao, usledilo je koaliciono, da izvinete, potprcavanje koje su izveli Siniša Mali i Ana Brnabić. Da cirkus bude veći, snimak iz kafane je među prvima podelio sam predsednik Vučić na svom famoznom Tiktok nalogu. Slučaj Blace je prikazan kao krunski dokaz da će Ivica začas da okrene ćurak, pa zato birači ne treba da rizikuju sa SPS-om, već da se drže Vučića. U toj koaliciji ne sme da postoji ni broj 2, jer nikom se ne veruje. Zanimljivo je da se Ana Brnabić u oba slučaja nije čak ni osvrnula na element homoseksualizma, koji je iskorišćen kao primer diskreditacije i uvrede. Bilo da vičete "Vučiću pederu" ili da insinuirate kako je neki opozicionar imao homoseksualne odnose, vi homoseksualizam koristite u svrhu diskreditacije. Premijerka bi, zapravo, prva trebalo da ustane u odbranu gej odnosa ili etikete u oba slučaja. Ipak, izgleda da ste u hijerarhiji identiteta prvo napredњak, pa tek onda gej.

U seriji pomenutih presedana, najdalje je otišao gradonačelnik u odlasku Aleksandar Šapić. On je svoju predizbornu kampanju zasnovao na turneji Beogradom tokom koje je otvorio seriju bespravno podignutih bilborda. U Višnjičkoj banji je otvorio bilbord sa slikom nepostojeće škole i nepostojećeg vrtića. Trodimenzionalna slika neverovatno liči na školu u Juti. Višbaden je dobio virtuelnu školu na "dođem ti". Zatim je Šapić otvorio bilbord na Savi sa slikom biciklističko-pešačkog mosta na "dođem ti". U mom kraju je otvorio bilbord sa slikom podvožnjaka ispod pruge u Bulevaru heroja sa Košara na "dođem ti, keve mi". Saznao sam da će do izbora Šapić otvoriti dvadeset i više takvih imaginarnih i nepostojećih objekata. U redu je kada predstavnici vlasti otvore pred izbore deo autoputa, Milošević je otvarao tri puta deonicu kod Feketića, ali ovo je prvi put da političar iz vlasti otvara izmišljene i izmaštane građevine. Tom logikom, bez dozvola i papira, svako od nas može da otvori Ajfelovu kulu na Trgu republike, vetropark na Slaviji, farmu svinja na Dedinju, hotelsku rivijeru u Grockoj, fabriku čipova u Boleču i samo mašti možemo prepustiti granice ove kampanje.

Iskreno, nadao sam se kanalu do Soluna, koji bi uz Šapića otvorio Toma Nikolić, pod sloganom "Zaplovimo zajedno". Problem je nastao kada su građani na Savskom keju izrazili svoje nezadovoljstvo ovom Šapićevom ofanzivom mašte. Tada su aktivisti poput Dušana Čavića iz Marke Žvake postali "magarčine i dripčine". Jedan političar, nikada i nigde, a naročito u predizbornoj kampanji ovakve reči ne sme da upotrebi, pa ih možemo razumeti isključivo kao pokazatelj velike nervoze pred lokalne izbore. Ni jedan građanin i građanka ne smeju biti predmet obrade BIA ako ne vole vlast, a ni gradonačelnik ni predsednik ne smeju da ih vređaju putem televizije ili društvenih mreža. U protivnom, upravo ta Vlast, na bilo kom nivou, zaslužuje epitet dripčina i magarčina. ¶

Crkva, vojska i vođa

"Gotovo tačno 60 odsto mladih smatra da je Srbiji potreban jak vođa, što je najviši rezultat u poslednjih šest godina. Ipak, on ne odstupa drastično od rezultata koji su izmereni u prethodnim izdanjima Alternativnog izveštaja", stoji u Alternativnom izveštaju o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji iz 2023, koji je sprovela Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS)

"Kada smo bili klinci, bilo mi je upečatljivo kada dođe majka kod učiteljice i pita: 'Kakvo mi je dete?', učiteljica kaže: 'Dobro, poslušno je'", kaže za "Vreme" student i član neformalne grupe "Studenti protiv nasilja" Pavle Cicvarić. "Mi se od najranijih dana učimo da budemo poslušni i šta god da je u pitanju – budi poslušan. Postoje i one čuvene rečenice: 'Šta ćeš se ti mešati, to je visoka politika' ili 'Kad porasteš, razumećeš'. To su sve skrivene poruke koje pokušavaju da nas odvrate, da nam kažu da naš glas ili naše mišljenje nije bitno."

Na pitanje "Da su izbori naredne nedelje, da li biste izašli na glasanje?", 63,51 odsto mladih je u Alternativnom izveštaju o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji iz 2023, koji je sprovela Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS), odgovorilo da bi glasalo na izborima. Generalna sekretarka KOMS-a Miljana Pejić napominje kako je ovo rezultat koji je dobijen u aprilu ove godine i kaže da sada, imajući u vidu tragične događaje i sam aktivizam mladih od maja, vlada mišljenje da bi ovaj procenat bio veći. "Naša procena jeste da su se mladi aktivirali i da žele da se određena pitanja koja su njima važna reše", zaključuje Miljana Pejić.

ZAŠTO SE BUDE

Problemi sa kojima se suočavaju mladi mogu biti i ekonomske i društvene prirode, navodi Pavle Cicvarić, te da zato mladi imaju još više razloga da kažu: "Dokle više?". Od ekonomskih problema, primaran studentski problem je pronalazak smeštaja sa adekvatnom cenom ukoliko ti studenti nisu u domu. Kirije su visoke, a plate roditelja iz unutrašnjosti obično niže.

Cicvarić dalje govori i o društvenim problemima i kaže da u tom kontekstu postoji pitanje dostojanstva, te da neki na zapad idu "trbuhom za kruhom", ali i da to nije uvek slučaj pa ljudi odlaze i usled nedostatka dostojanstva. "Kada govorimo o nedostatku dostojanstva to se povezuje i sa situacijom gde je školstvo apsolutno obesmišljeno, gde živimo u društvu gde se kupuju diplome, neko ko je manje stručan od tebe zarađivaće više, biće na višoj poziciji", kaže Cicvarić i navodi da demokratija ne postoji bez akademskih građana i obrnuto. "Ne možemo mi učiti o demokratiji na Fakultetu političkih nauka a da živimo u autoritarnom sistemu, kako da studiramo arhitekturu, a živimo u vremenu bestidnog urbanizma. Ima toliko pitanja", naglašava Cicvarić.

KOJA OPCIJA JE PRIVLAČNIJA MLADIMA

Na pitanje koja su uverenja mladih i da li su više naklonjeni levici ili desnici, Cicvarić odgovara da uverenja uglavom zavise od okruženja, ali da misli kako je desnica dominantnija kod mladih. "Mladi su vrlo heterogena grupa pa ih ne možemo svrstati u jedan 'koš', ali jedan od narativa koji plasiraju porodica i vlasti jesu više konzervativna strana", kaže on.

Miljana Pejić smatra da mladi po pitanju usmeravanja spoljne politike ka istoku ili zapadu kažu da u hipotetičkoj situaciji

NAŠE MIŠLJENJE JE BITNO: Pavle Cicvarić na protestu Srbija protiv nasilja
Foto: Aleksandar Barda /FoNet

Patrijarhalne vrednosti, nema smisla i želja za promenama

Šta kaže nekoliko studenata o predstojećim izborima

- "Mislim da je mladima najprivlačnija patriotska partija, da se malo nacionalni duh probudi u nama i da se vrate patrijarhalne vrednosti u smislu poštovanja."
- "Jako sam motivisana jer mislim da su promene u našem sistemu potrebnije nego ikad. Ova godina mi je bila najteža do sada, kako meni tako i mojoj porodici i mislim da najveći udeo u tome ima trenutna vlast i sistem."
- "Nisam motivisan jer ne vidim smisao. Zna se ko će pobediti, a i ne bih znao za koga da glasam."
- "Čuo sam i za 'ProGlas' i za 'Dokle više'. Posebno mi se sviđa 'ProGlas' jer mislim da ljudi kao što su umetnici, glumci, profesori, sudije treba da govore o društvu u kom žive jer društvo u kom živimo treba da se poboljša. Voleo bih da se još više sportista uključi u takve inicijative, nije da ih nema, ali mislim da bi trebalo da ih bude mnogo više."
- "Nešto mora da se promeni kako bismo imali pristojan život, da ne moramo da strahujemo za platu, da ne moramo svi ići van zemlje jer verujem da niko od nas ne želi da ide. Nama je problem i kad moramo otići iz svog rodnog grada zbog posla, a kamoli van zemlje."
- "Mislim da bih najviše volela da vidim smenu vlasti u Beogradu, jer je to u ovom trenutku najrealnije mada, naravno, ima izgleda da se čak i to ne desi. Kažem da se ne nadam zbog toga što mislim da je opozicija mogla mnogo više da se potrudi tokom izborne kampanje, koja naravno još uvek nije gotova, ali već smo i preblizu 17. decembra."
- "Spremna sam za promene, ali ne verujem da će biti drastičnih."
- "Da nisam slučajno zalutala baš na Fakultet političkih nauka, gde sam prvi put osvestila da je moj glas važan, ko zna, verovatno bih sada bila među mladim apstinentima i doprinela tom trendu mladalačke glasačke apatije, zato što nije imao ko da me nauči da vredi izaći."

kada bi morali da se opredele, 55 odsto mladih je reklo da bi pre odabralo istok kao spoljnopolitičku putanju Srbije. "Mladi na pomen Evropske unije imaju negativnija osećanja nego što su imali prošle godine. Tako da su se u tom pogledu mladi malo pomerili u tu ekstremniju desnicu", navodi M. Pejić i dodaje da u prilog ovome govori i indikator da li veruju u demokratiju, te da je ona trenutno na rekordno niskom nivou.

U Alternativnom izveštaju KOMS-a postavljeno je i pitanje mladima da li smatraju da je Srbiji potreban jak vođa i lider koga će narod slediti i 60,1 odsto je odgovorilo sa "da".

U izveštaju se dalje navodi: "Gotovo tačno 60 odsto mladih smatra da je Srbiji potreban jak vođa, što je najviši rezultat u poslednjih šest godina. Ipak, on ne odstupa drastično od rezultata koji su izmereni u prethodnim izdanjima Alternativnog izveštaja. S druge strane, procenat mladih koji odgovaraju sa 'ne' najmanji je do sada".

KAKO NEGUJEMO DEMOKRATSKU KULTURU

Građansko vaspitanje je u školama i dalje izborni predmet, a u nekim školama nije dozvoljeno govoriti o politici, barem tako neki profesori odgovore na pomen politike na času. Ovo može uticati i navesti mlade na razmišljanja da je politika nešto što se njih ne tiče, nešto što je "prljavo" i nešto što služi pojedincima u ličnom, a ne opštem interesu. Pored škola, odgovorni su svakako i političari i mediji, ali i porodica.

"'Zbog čega bi ti da budeš taj neko ko pita, koji nešto talasa' – na ovaj način se ne neguje demokratska kultura, pluralizam mišljenja", kaže Miljana Pejić. Ona navodi i da je dodatni razlog demokratska tranzicija koja kod nas i dalje traje, te imamo nedovoljno dobro razvijene institucije, nemamo kontrolu, a reforme nisu sprovedene do kraja pa je tranzicija konstantna i ne dolazi do stadijuma da se politike usvoje. "Stalno imamo izbore, a to dodatno otežava proces sprovođenja javnih politika", ukazuje M. Pejić.

Ona dodaje da mladi u partije uopšte nemaju poverenja, ali ni u institucije. Prema izveštaju, jedino u šta mladi imaju malo više poverenja jesu crkva i vojska, te da i to, prema rečima Miljane Pejić, govori u prilog tome koliko se ne neguje demokratska kultura jer su to dve institucije, dva autoriteta sa jasnom hijarahijom i prepoznavanjem jakog lidera i u jednoj i u drugoj instituciji. "Tako mladi možda imaju malo više poverenja u te institucije jer negde odražavaju ono šta su u ovom trenutku njihovi stavovi i vrednosti", zaključuje Pejićeva.

GDE SE INFORMIŠU MLADI

U Alternom izveštaju, na pitanje mladima koji im je glavni izvor informisanja, dominantno je da se mladi informišu putem društvenih mreža, dok gotovo i ne koriste novine i televiziju za informisanje. »

Putem društvenih mreža informiše se 59,5 odsto mladih, putem internet portala 36,3 odsto, dok putem televizije 3,6 odsto i novina 0,7 odsto.

Miljana Pejić ukazuje da je važno da razumemo kako sadržaj koji se deli na društvenim mrežama uglavnom dolazi iz tradicionalnih medija, te da na osnovu toga možemo da zaključimo da tradicionalni mediji igraju ulogu u tome kakvo će mišljenje mladih da bude i u onim situacijama gde ti isti mediji dopuštaju nasilje i emitovanje nedozvoljenog sadržaja. "To apsolutno utiče i na mlade ljude i na tu perpetuaciju nasilja u kojoj smo trenutno", zaključuje ona.

Međutim, često se govori i da mladi nisu dovoljno informisani, da ne znaju ništa ili da ne znaju za koga da glasaju. Miljana Pejić kaže kako su oni mišljenja da svaka mlada osoba ima veće šanse da se adekvatno informiše imajući u vidu da su svesni koliko je medijska pismenost važna, ali i da u najvećem procentu mladi kažu da znaju da prepoznaju lažne vesti od ispravnih vesti.

"Imaju mogućnost pristupa internetu, a samim tim imaju više izvora informisanja, za razliku od nekih baka i deka koji imaju nacionalnu frekvenciju i nemaju načina da se drugačije informišu. U tom kontekstu smatramo da su mladi u povoljnijoj situaciji da donesu objektivan sud o tome koja je opcija najbolja za njih", navodi Miljana Pejić.

ČEMU SE NADAJU MLADI

Ono čemu se mladi nadaju u budućnosti je, prema rečima studenta Pavla Cicvarića, uverenje da se mora izgraditi društvo gde će se njihova diploma vrednovati, gde će im sposobnosti pomoći da napreduju i u životu i u karijeri, a ne članska kartica vladajuće partije. Nadaju se da će mladi koji su u lošijoj materijalnoj situaciji imati mesto u studentskom domu. "Trenutak kada kreću promene jeste kada mladi odluče da kažu: 'Ne više!'", zaključuje Cicvarić.

Konačno, na pitanje kako bi motivisao mladu osobu koja ipak ne želi da ode na izbore, Cicvarić kaže: "Počeo bih rečenicu sa: 'Dokle više' i rekao bih: 'Ti završi tu rečenicu i kad završiš, iznećeš jedan problem koji postoji', a taj problem ćemo rešiti putem politike". ¶

MILICA SREJIĆ

Povratak nade u probuđeni grad

Raspoloživa istraživanja javnog mnjenja, kao i rezultati lokalnih izbora ranijih godina, daju nadu pa čak i procenu da bi opozicija eventualno mogla i da pobedi u Kragujevcu, ali samo pod uslovom da pored "Ujedinjenih protiv nasilja" i liste Slađana Rakića još neko pređe cenzus. Problem je što se ostali oko cenzusa vrte i nije sigurno da li će ga preći. U toj su situaciji liste "Nova snaga Kragujevca" i "Za Kragujevac – Znamo se!"

Poslednji dan kada se u Kragujevcu na ulici okupio veliki broj ljudi bio je 6. oktobar 2000. godine. Slavila se pobeda, bilo je muzike, oni koji su prethodni dan, 5. oktobar, proveli u Beogradu, izašli su na svoje ulice da slave slobodu sa svojim sugrađanima.

Od tada, Kragujevac spava. Jesu se i u ovom gradu događali protesti "Jedan od pet miliona" i "Srbija protiv nasilja", ali sve je to bilo slabašno, sa po nekoliko stotina ljudi koji izlaze na ulicu i dandanas znaju koja ekipa stoji na kom delu Trga kod krsta, još od antiratnih protesta 1991. i "antidnevnika" koji su održavani u ovom gradu. A tu su protesti u Kragujevcu takođe bili masovni i veliki, baš kao i oni pred petooktobarske promene kada je građanska neposlušnost počela od profesora Prve kragujevačke gimnazije i raširila se na sve javne i privatne službe, uključujući ugostiteljske objekte.

Nešto se ovih dana promenilo: na skupu Inicijative ProGlas 29. novembra bilo je oko 3000 ljudi, a gotovo 2000 pojavilo se 3. decembra na skupu izborne liste "Srbija protiv nasilja". Za grad u kom ima oko 150.000 birača, od kojih nešto više od polovine uredno izlazi na izbore, to uopšte nije malo. Devedesetih je 2000 ljudi na ulici bio standard za Kragujevac, ali sad je neko drugo vreme i činjenica je da se odavno u ovom gradu na ulici nije našlo onoliko ljudi koliko ih je bilo na skupu ProGlasa.

Ne treba potceniti ni skup liste "Srbija protiv nasilja" na kom jeste bilo manje ljudi, ali treba uzeti u obzir dva faktora: u Kragujevcu nedelja nikad nije bila dobar dan za proteste, a i spoljna temperatura bila je dva stepena ispod nule, dok je sitan i vlažan sneg povremeno sipio po učesnicima protesta.

ČUDAN GRAD

Nekada nedvosmisleno opozicioni, grad u kom je devedesetih ubedljivo najobožavaniji lider opozicije bio Vuk Drašković, a najjača partija Srpski pokret obnove, Kragujevac godinama unazad na lokalnim izborima ima između 10 i 14 opozicionih lista, na kojima su rasuti ljudi koji su nekad bili jedna politička opcija. Čvrsta veza između SPO-a i DS-a zauvek je prekinuta 2000. godine kada je SPO odlučio da ne uđe u DOS. Deo DS-a pokušao je da izađe na lokalne izbore zajedno sa tadašnjim gradskim liderom i gradonačelnikom Kragujevca Veroljubom Verkom Stevanovićem. Kragujevački odbor DS-a tada je raspušten, a Verko se ubrzo razišao sa SPO-om, prišao Ujedinjenim regionima, potom osnovao "Zajedno za Šumadiju", a danas je prvi na listi "Ujedinjeni protiv nasilja".

Listu za republičke izbore "Srbija protiv nasilja" čine predstavnici Stranke slobode i pravde, Narodnog pokreta Srbije, Zeleno-levog fronta, Ekološkog ustanka, Demokratske stranke, Pokreta slobodnih građana, Srbija Centar, Zajedno, Pokret za preokret, Novo lice Srbije i sidikat Sloga. U Kragujevcu je, međutim, na lokalu ovaj spisak partija i pokreta podeljen na dve liste: "Ujedinjeni protiv nasilja" su Stranka slobode i pravde, Zajedno za Šumadiju,

Fotografije: Lazar Novaković /FoNet

Pokret obnove kraljevine Srbije, Demokratska stranka, Pokret slobodnih građana, Narodni pokret Srbije, Nova demokratska stranka Srbije. Lista koalicije koju čine Zajedno, SRCE – Zdravko Ponoš, Ekološki ustanak – Ćuta, Zeleno-levi front i Šumadijska regija zove se "Nova snaga Kragujevca – Nikola Nešić".

Tu nije kraj, jer su opozicione liste još i: "Za Kragujevac – Znamo se! Dr Miroslav Stojanović Džiga", "Slađan Rakić – Kragujevačka inicijativa – Pokret volim selo svoje – Eko park", "300 Kragujevčana – Dušan Zeka Aleksić – Svetla tačka", "Boris Kovačević Šuma – Moj svet Kragujevac – Šumadijski blok 21 – Crnogorska partija", koje predvode poznati lokalni političari.

KO JE KO

Raspoloživa istraživanja javnog mnjenja, kao i rezultati lokalnih izbora ranijih godina, daju nadu pa čak i procenu da bi opozicija eventualno mogla i da pobedi u Kragujevcu, ali samo pod uslovom da pored "Ujedinjenih protiv nasilja" i liste Slađana Rakića još neko pređe cenzus. Problem je što se ostali oko cenzusa vrte i nije sigurno da li će ga preći. U toj su situaciji liste "Nova snaga Kragujevca" i "Za Kragujevac – Znamo se!".

Prvu predvodi mladi političar Nikola Nešić, koji, iako iza sebe ima Zajedno, Pokret Srce, Zeleno-levi front i Ekološki ustanak, ima i veliki hendikep – nije poznat Kragujevčanima od ranije.

"Za Kragujevac – Znamo se!" predvodi, sa druge strane, dr Miroslav Stojanović Džiga, čuveni neurolog, poznat po stručnosti i lekar sa reputacijom heroja jer je usred pandemije korona virusa, revoltiran politizacijom Univerzitetsko-kliničkog centra, dao otkaz i otvorio privatnu praksu sa više nego pristupačnim cenama, pogotovo za kragujevačke prilike. Problem njegove liste je taj što je relativno kasno sastavljena, tj. on sam kasno je prelomio da uđe u političku trku, pa su mu saborci ljudi iz pokreta "Dosta je bilo" i SDS-a, koji opet – nisu poznati Kragujevčanima.

A ta "poznatost od ranije" u Kragujevcu je ključni faktor: kada se pogledaju rezultati lokalnih izbora 2016. i 2020, vidi se jedna pravilnost – ko na listi ima Verka Stevanovića, uzima 20 odsto glasova, bez obzira na izlaznost. A Verko je sada prvi na listi "Ujedinjeni protiv nasilja" i, uprkos tome što mu protivnici zameraju dug staž, pa i godine života, svakog je dana na terenu i kao bivši gradonačelnik, zna svaki sokak, svaku udarnu rupu i poklopac za šahtu grada Kragujevca.

Još jedna prednost ove liste je što je na njoj, kao trećepozicionirani (iza Verka Stevanovića i Dalibora Jekića iz SSP) dr Predrag Delić, epidemiolog Instituta za javno zdravlje Kragujevac, koji dolazi iz pokreta Miroslava Aleksića. Delićev ugled dolazi pre svega iz načina na koji je »

s javnošću komunicirao (ne samo on, već ceo Institut) tokom pandemije, ali i iz toga što se makar on nije libio ni u tom trenutku da kritikuje gradsku i republičku vlast, kao i rukovodstvo Univerzitetsko-kliničkog centra, koje je možda i najtvrđe krilo Srpske napredne stranke u Kragujevcu.

Dakle, za svakoga ko ima političke pretenzije u Kragujevcu, najveći su problem Veroljub Stevanović i Predrag Delić, koji su udružili snage. Ali, nije baš ni da njih dvojica nemaju koga da sanjaju i da ga se pribojavaju.

Slađan Rakić je čovek koji je političku karijeru započeo u SPO-u, nastavio u DS-u, a potom se osamostalio. Jasno je da van Kragujevca nije poznat, ali u samom Kragujevcu on dođe nešto kao rezervna opcija opozicionim biračima: ako ih iznervira neko sa vodeće opozicione liste, uvek imaju Slađana Rakića. Gde je ideološki, zavisi od aktuelne političke klime. Ali, Slađan Rakić, sudeći po ranijim rezultatima lokalnih izbora, ima stabilnih osam odsto birača, što ga čini idealnim koalicionim partnerom i za "Ujedninjene protiv nasilja" i za SNS. To ga donekle čini kragujevačkim Ivicom Dačićem, ali Slađan Rakić radi nešto što u Srbiji radi još samo SNS: ne prekida kampanju. Od momenta kad se jedni izbori završe, raspodele se mandati, te izvaga kom će se carstvu privoleti (a dešavalo se da se privoli i SNS-u), Rakić nastavlja sa akcijama, konferencijama na otvorenom gde ukazuje na najveće probleme na lokalu, ostavlja utisak čoveka koji je stalno među građanima, a predizorne plakate za ove izbore njegovi saradnici izlepili su po Kragujevcu čim su izbori raspisani, što znači da ih uvek ima spremne.

ŠTA ĆE BITI

Od ukupno 12 lista koliko je Gradska izborna komisija proglasila u Kragujevcu, treba još obratiti pažnju i na "300 Kragujevčana" Dušana Aleksića Zeke. Ta lista je već pretrpela udarac prošle nedelje kada su dvojica kandidata za odbornike prešla u SNS, i to ne tajno: organizovali su sami konferenciju za novinare da se pohvale i da nam objasne kako je u ovom teškom trenutku za Srbiju i Kragujevac ključno – jedinstvo. Zašto su to uradili kad "300 Kragujevčana" ionako manje-više imaju reputaciju satelita SNS-a, biće jasno 18. decembra kada budemo videli rezultate izbora.

Do tada, izvesno je to da "Ujedinjeni protiv nasilja" sigurno, samo zahvaljujući Veroljubu Stevanoviću, uzimaju 20 odsto glasova, a s obzirom na ugled drugih kandidata za odbornike sa te liste, nije nerealno da osvoje i 30 odsto.

Ali, za pobedu opozicije u Kragujevcu nije presudno to kako će birači glasati, već da li će Slađan Rakić i (ili) "300 Kragujevčana" hteti u postizbornu koaliciju sa "Ujedinjenima protiv nasilja", da li će "Znamo se!" preći cenzus oko kog se, po istraživanjima vrte, kao i šta će biti sa "Novom snagom za Kragujevac", na kojoj je praktično pola stranaka koje na parlamentarnim izborima nastupaju na listi "Srbija protiv nasilja", a po istraživanjima, za sada još stoje ispod cenzusa.

Iz izvora bliskih listi "Ujedinjeni protiv nasilja" "Vreme" saznaje da Kragujevac nije bitan centrali u Beogradu i da se najveće nade polažu u pad SNS-a u Beogradu. Međutim, Kragujevčanima neće biti iznenađenje ni ako se to dogodi i u njihovom gradu. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Nelt

30 godina na pravoj ruti

Jubilarna godina zaokružena je konsolidovanim prometom od 1,3 milijarde evra i dvocifrenim rastom prihoda na svim tržištima. Pažnja kompanije usmerena je na nova partnerstva, doslednu primenu ESG standarda, dalji razvoj intermodalnog transporta i strateški razvoj distribucije farmaceutskih proizvoda

MILOŠ JELIĆ, generalni direktor Nelt Grupe
Foto: Nelt promo

"Nelt Grupa obezbeđuje konkurentsku prednost svojim partnerima adekvatno odgovarajući na tržišne i globalne izazove, čime kreiramo prostor za konstantan rast i razvoj. Kroz implementaciju strategije Accelerate 2025 usmereni smo na digitalnu transformaciju u poslovanju, razvoj naših kolega, održiv biznis i odgovoran odnos prema zajednicama u kojima poslujemo", izjavio je Miloš Jelić, generalni direktor Nelt Grupe.

Digitalizacija je strateški prioritet poslovanja kompanije, sa ciljem veće efikasnosti, optimizacije i simplifikacije procesa. Investicije u obradu i analitiku podataka, automatizaciju operacija, nova softverska rešenja obeležile su prethodni period i putokaz su daljeg razvoja kompanije.

Nastavljajući tranziciju ka održivom poslovanju u skladu sa ESG standardima, Nelt Grupa trenutno proizvodi 6,5 MW struje iz održivih izvora u Srbiji i Severnoj Makedoniji, sa planom povećanja za dodatnih 11 MW, koji uključuju Crnu Goru.

"U fokusu za 2024. godinu su nam implementacija regionalne strategije razvoja Nelt Pharmaceuticals divizije i tu imamo odličnu polaznu tačku kroz ugovor sa kompanijom Kenvue za 6 tržišta. Pored toga, nedavno smo u Kruševcu otvorili drugi intermodalni terminal koji će predstavljati značajan dodatak logističkoj infrastrukturi regiona. Naš postojeći intermodalni terminal u Beogradu već je prepoznat je kao važan logistički hab Zapadnog Balkana", naveo je Darko Lukić, izvršni potpredsednik Nelt Grupe.

U 2023. godini Nelt je uložio pet miliona evra u dodatne zarade i povećao broj zaposlenih za 265 novih koleginica i kolega.

ČEMU SLUŽI ISTINA?

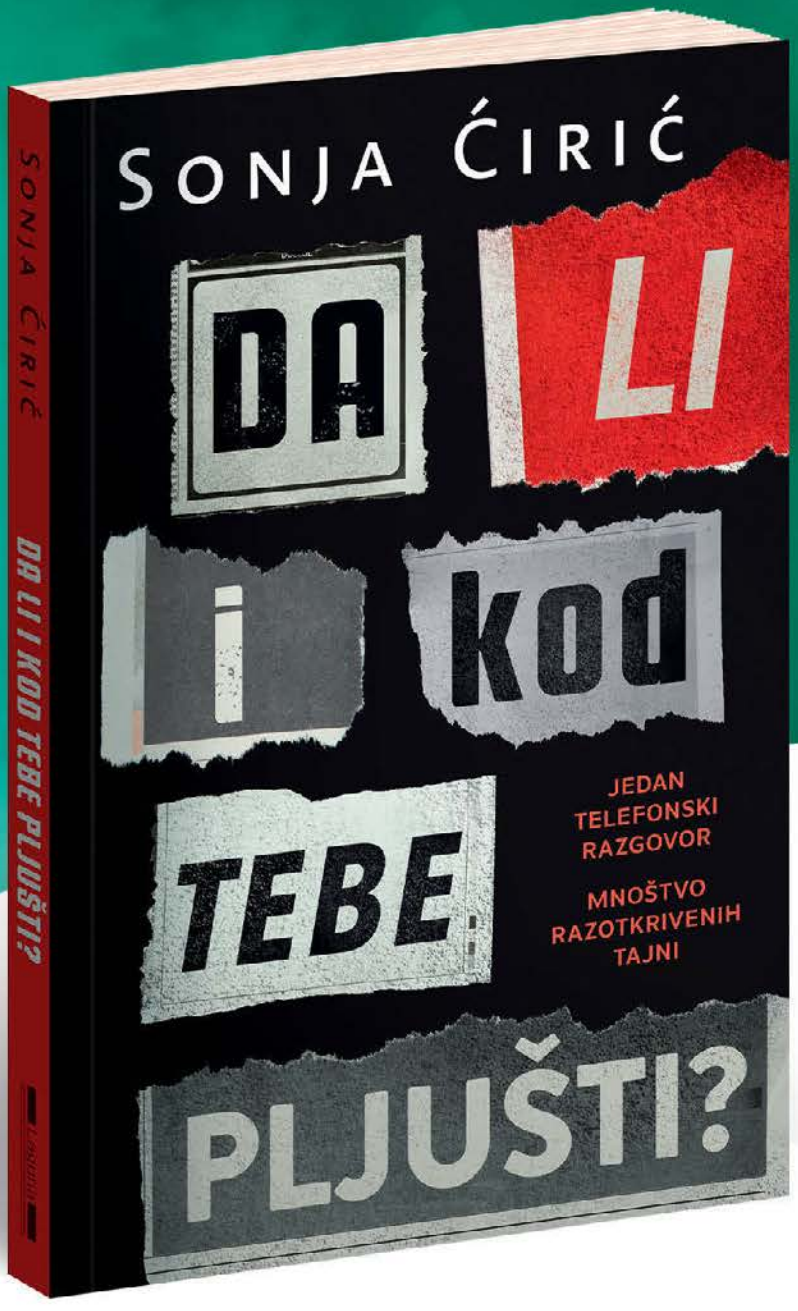

Triler o državnoj tajni koja ne sme dospeti u javnost.

25 GODINA Laguna
www.laguna.rs

Kratka istorija sunovrata

Imamo ličnu vlast koja je industrijom populizma uspostavila kontrolu nad institucijama, osiguračima demokratskog poretka – pre svega nad Narodnom skupštinom, regulatornim telima i medijima. U takvom ambijentu skoro polovina građana Srbije smatra da danas nije pametno govoriti ono što misliš tako da je javnost na putu da zamre, a time i da se izbori pretvore u referendum o ličnoj vlasti Aleksandra Vučića ili kako to vlasnik "Informera" smatra, posredno – predsedničke izbore

Piše: **Zoran Gavrilović**,

Izvršni direktor BIRODI

Bio je mart 2012. godine kada je slovačka organizacija MEMO 98 grupu sociologa i novinara u BIRODI-ju obučila da nadgledaju medije tokom izbora. Tako je prvi put u Srbiji monitorisano izveštavanje televizija i dnevnih novina po međunarodno uporedivoj metodologiji (ODIHR, Venecijanska komisija i Evropska komisija) i prvi put su rezultati saopštavani tokom trajanja izborne kampanje na 15 dana.

Rezultati monitoringa kampanje za predsedničke i parlamentarne izbore iz 2012. godine pokazali su da je na sceni bilo izveštavanje po principu jednaki (sve liste parlamentarnih stranka) i jednakiji (parlamentarne liste Demokratske stanke i Srpske napredne stranke). Između jednakih i jednakijih bila je vladajuća Socijalistička partija Srbije. Na nekima od televizija sa nacionalnim pokrivanjem izborna lista SNS i njen predsednički kandidat Tomislav Nikolić bili su više (RTS) ili pozitivnije (PINK) predstavljani. U drugom krugu predsedničkih izbora oba kandidata su imala skoro isto vreme na svim televizijama.

Iz ugla funkcionerske kampanje, koju je kao pojam uveo BIRODI, Boris Tadić je, kao predsednik Srbije, po zastupljenosti bio u senci Vlade Srbije. Njega nije bilo ni među glavnim akterima funkcionerske kampanje. To su bili ministri iz stranaka koje su činile Vladu Srbije (Demokratska stranka i Socijalistička partija Srbije) i gradonačelnik Beograda Dragan Đilas. Na gradskoj TV Studio B lista Demokratske stranke nije bila niti najzastupljenija niti najpozitivnije predstavljena, naprotiv, bila je u sredini tabele. O ambijentu govori nastanak neformalnog pokreta "Beli listići", čiji akteri su kritički sagledavali postupanje pre svega tadašnje vlasti.

Da ne bude zabune – ni to vreme nije bilo vreme idealne medijske slike. U svom izveštaju o predsedničkim i parlamentarnim izborima BIRODI je zaključio da su mediji sredstvo promocije izbornih učesnika jer previše pozitivno izveštavaju umesto da su kritički orijentisani prema izbornim takmacima, to jest – da ih ne pitaju ono što bi ih pitali građani, kako bi građanima pomogli da donesu pravu odluku ko od izbornih lista i kandidata za predsednika Republike najbolje reprezentuje interes birača.

Republička agencija za elektronske medije (RRA), današnja Regulatorna agencija za elektronske medije (REM), tada je nadgledala elektronske medije mereći samo vremensku prisutnost aktera na nacionalnom (RTS 1 i 2, RTV 1 i 2, Pink, Hepi, Avala, Prva, Radio Beograd i Radio B92) i regionalnom nivou (Studio B, TV Kragujevac, TV KCN, TV Palma Plus i Niška TV). Skoro isti posao RRA REM je odradio tokom prvih vanrednih izbora 2014 u Vučićevoj eri. Na nacionalnom nivou predmet monitoringa bili su: RTS 1 i 2, RTV 1 i 2, Pink, Hepi, Prva, Radio Beograd, Radio Novi Sad i Radio B92, a na regionalnom nivou: Studio B, TV Kragujevac, TV KCN, TV Palma Plus, TV Santos, TV Niš, TV Belami, TV Vranje, TV Pirot, TV Kraljevo i TV Most.

A ONDA JE POČELO

Izbori 2014. a posebno 2016. godine pokazali su pravac u kojem će Srbija ići. Trend jednakih i jednakijih je zamenjen trendom jednakijeg i nejednakih.

IZBRISANA RAZLIKA IZMEĐU PARTIJSKE I DRŽAVNE FUNKCIJE: Jedan čovek u svim medijima i u svim ulogama
Foto: Marija Janković

Jednakiji je Aleksandr Vučić, koji je vodio kampanju sa pozicije prvog potpredsednika Vlade Srbije (2014), a potom premijera (2016). Opozicija je dobijala sve manje vremena. Gde je imala više imala vremena, pre svega na TV Pink, to je bila prilika da novinari i gosti (iz vlasti) opoziciju publici negativno predstave. U kampanji za parlamentarne izbore 2016. ovo se pre svega odnosilo na pokret "Dosta je bilo", koji je uspevao da preuzme glasače stranka koje su bila na vlast do 2012. godine. Uz "Dosta je bilo", predmet negativne kampanje bila je i Demokratska stranka pošto je imala dovoljno kapaciteta da svojom kadrovskom i organizacionom strukturom bude značajan oponent vlasti.

Posmatračka misija ODIHR-a 2016. godine u izveštaju o parlamentarnim izborima navodi nalaz iz Izveštaja Saveta za borbu protiv korupcije o medijima iz 2015. godine: "Mediji ne kontrolišu vlasti i njihove rezultate; naprotiv, mediji su u stvari kontrolisani od strane vlasti" i "nezavisni mediji praktično ne postoje". Prva godina kada REM ne objavljuje nalaze monitoringa medija bila je 2016. jer kako su tada tvrdili, za to nije postojala zakonska obaveza. Agencija za borbu protiv korupcije nije sankcionisala kršenje člana 29, koji je regulisao zloupotrebu javih resursa izraženih u slučaju Aleksandra Vučića tokom i van izborne kampanje. Nekoliko godina kasnije, 2019, CINS je otkrio kako postoji izveštaj, koji do danas nije postavljen na sajt REM-a. Argument je da nije usvojen od strane Saveta REM-a.

Godinu dana kasnije, 2017. godine, posmatračka misija ODIHR-a je ponovila istu ocenu stanja medija u izveštaju o kampanji za predsedničke izbore. Tada je ODIHR citirao izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije u kojem se kaže kako "sadržaji koje mediji objavljuju uglavnom nisu rezultat slobodnog, objektivnog i istraživačkog novinarstva" i da "većina medija ne deluje u cilju veće informisanosti građana jer su finansijski zavisni i povezani s političkom ekonomskom elitom i centrima moći". REM je ovog puta samo popisao oglasne poruke predsedničkih kandidata.

BIRODI-jev monitoring je pokazao da je Aleksandar Vučić kao predsednik Vlade Srbije i predsednički kandidat zauzeo skoro polovinu posmatranog vremena (46%), a drugoplasirani protivkandidat Saša Janković deset puta manje vremena (4,5%).

Tokom pandemije kovida dodatno se briše granica između javne (predsednik Republike) i partijske (predsednik SNS-a) funkcije Aleksandra Vučića. Širokim tumačenjem člana 112 Ustava Republike Srbije stava 1, koji ovlašćuje predsednika Republike da predstavlja državu na unutrašnjem i spoljnjem nivou, tj. koristeći ovaj član i stav, Aleksandar Vučić, predsednik države-partije, faktički i medijski preuzima poslove Vlade Republike Srbije, definisane članom 123 Ustava Republike Srbije.

Ovakvo ponašanje Aleksandra Vučića je notirao ODIHR u izveštaju o predsedničkim i parlamentarnim izborima 2020. godine konstatujući: "Neprestano angažovanje gospodina Vučića i kao predsednika države i kao lidera Srpske napredne stranke (SNS) pružilo mu je priliku da se pojavljuje u javnosti na način koji ostali nisu mogli da prate, dok pri tome njegove uloge nisu bile jasno odvojene. Nejasna podela na ono što predstavlja SNS kampanju a što medijsko izveštavanje o predsedniku i Vladi, uključujući reagovanje na krizu kovid-19, dovela je u pitanje stav 5.4 OEBS-ovog Dokumenta iz Kopenhagena iz 1990. godine". Posmatračka misija ODIHR-a precizira: "Stav 5.4 OEBS-ovog Dokumenta iz Kopenhagena iz 1990. propisuje da će države učesnice paziti na jasno razgraničenje između države i političkih stranaka; to se posebno odnosi na stranke, koje se neće spajati sa državom".

ZAROBLJAVANJE POSLANIKA

Izbori 2020. godine bili su prvi izbori posle kojih je dobijen zarobljen saziv Narodne skupštine od strane Aleksandra Vučića. Naime, koristeći član 45 Statuta SNS-a koji predsedniku SNS-a daje pravo predlaganja kandidata za poslaničku listu SNS-a, uz rentiranje svog imena listi SNS kako bi ona imala što bolji rezultat, poslanici su postajali zavisni od predsednika države i partije i za takav poklon Vučiću su činili protivuslugu tako što nisu postupali po članu 118 Ustava Republike Srbije i sankcionisali kršenje Ustava od strane Vučića, na šta ih Ustav obavezivao.

Da je Agencija za sprečavanje korupcije radila svoj posao, tada je mogla da utvrdi da je prekršen član 40 stav 2 Zakona o »

Televizije su naštelovane tako da kod proevropskog dela birača izazovu apstinenciju, a desno orijentisano biračko telo ostane uz SNS i ne glasa

sprečavanju korupcije, jer su narodni poslanici sa liste SNS bili u zavisnom položaju spram Aleksandra Vučića kao predsednika Republike i SNS-a.

Zarobljavanje saziva Narodne skupštine ponovilo se i na izborima 2022. godine i pored organizacije Međustranačkog dijaloga vođenog sa poslanicima Evropskog parlamenta, uz prisustvo stranaka vlasti i opozicije. Položaj predsednika Republike u kampanji i njegovo zarobljavanje Narodne skupštine nije bila tema. Ovaj "dijalog", koji se bavio stepenom i vrstom primene izbornog zakonodavstva, izrodio je rešenja koja su bila suprotna zakonu i integritetu izbornog procesa.

Primer za to je bilo Privremeno nadzorno telo za praćenje medija u izbornoj kampanji, čiji su članovi bili članovi REM-a i članovi na predlog izbornih lista. Za potrebe ovog tela REM je organizovao monitoring pružalaca medijskih usluga. Pravnici u REM-u su ovog puta našli pravni osnov – tadašnji član Zakona o elektronskim medijima (član 22 tačka 1 i 8, odnosno član 24), isti onaj pravni osnov koji 2016. godine nije postojao!? Doduše, onako kako je urađen izborni monitoring, bolje da nije rađen jer su njegovi rezultati bili u suprotnosti sa nalazima ODIHR-a i domaćih organizacija koje vrše monitoring medija.

Monitoring BIRODI-ja je pokazao trend asimetrične medijske zastupljenosti dominacije. S jedne strane Aleksadar Vučić na televizijama sa nacionalnim pokrivanjem i u dnevnim novinama ("Politika", "Večernje novosti", "Informer"...), dok je opozicija imala više pozitivnog vremena i prostora na kablovskim televizijama Nova S i N1 i u dnevnim novinama "Danas" i "Nova". Ove nalaze BIRODI je potvrdio ocenom ODHIR-a: "Privatni mediji sa nacionalnom pokrivenošću (TV B92, Hepi, RTV Pink i TV Prva) su u svojim informativnim programima izveštavali o državnim zvaničnicima koji su često promovisali vladine projekte, a mnogi od njih bili su i kandidati. Oni su posvetili oko 90 procenata izveštavanja u informativnim programima predsedniku i vladinim zvaničnicima prikazujući ih sveukupno u pozitivnom svetlu. Ovakav privilegovan tretman javnih zvaničnika od strane medija je u suprotnosti sa međunarodnom dobrom praksom. TV Nova S i N1 kritičnije su prikazale vlasti, posebno N1, koja je najznačajniji udeo u informativnom programu dala UZPS (28 procenata) prikazujući ga uglavnom u pozitivnom svetlu".

SUMA SUMARUM

Ovogodišnji izbori su imali svoj predizborni deo pre njihovog raspisivanja, u kojem je, prema nalazima BIRODI-ja, Aleksandar Vućić dominirao bivajući predstavljen na reklamnom nivou, više od 90 odsto pre svega na televiziji Pink, mada Prva i B92 nisu zaostajale. Antipod ovakvom izveštavanju bila je N1 gde je Vučić u dnevnicima ove TV bio u polovini vremena negativno i kritički predstavljen, oko 40 odsto neutralno i samo 10 odsto pozitivno.

Za razliku od RTS-a gde je opozicija bila neutralno i malo predstavljena, na privatnim televizijama sa nacionalnim pokrivanjem stranke proevropske opozicije su bile nešto više, ali negativno predstavljene. Stranke desnice su bile negativno predstavljene na Pinku i B92, na Hepiju pozitivno, a na Prvoj cenzurisane. Jednom rečju, televizije su naštelovane tako da kod proevropskog dela birača izazovu apstinenciju, a desno orijentisano biračko telo ostane uz SNS i ne glasa, odnosno ne pređe ka desnici. Očito da je to bio razlog što je REM ovim televizijama dao nove dozvole za propagandu za potrebe vlasti.

Monitori BIRODI-ja javljaju da imamo novi vid izveštavanja, a to je bezfunkcionerska kampanja. To su prilozi u kojima se pozitivno govori o vlasti i njenim uspesima, bez prisustva javnih funkcionera. Neretko, na Pinku, ti prilozi su potpisani kao dokumentarni program. Na taj način se želi povećati udeo dokumentarnog programa, mada se radi o čistoj propagandi vlasti.

I treći put u poslednja tri izbora za parlament imamo trampu predsednikovog rejtinga SNS-u, koji zauzvrat garantuje da njegovi poslanici neće sankcionisati predsednikovo kršenje Ustava. Agencija za sprečavanje korupcije to ne vidi kao kršenje člana 40 stav 2. Doduše, direktor Agencije je u intervjuu "Politici" video ono što se nije desilo, a to je da je Vučić strogo pazio kada govori kao predsednik Srbije, a kada kao predsednik stranke. I onda, em što to nisu videli posmatrači ODIHR-a, em što su prošle godine bili predsednički izbori, te je Vučić dao ostavku na mesto predsednika Republike i nije morao da vodi računa o razdvajanju predsedničke i partijske funkcije pošto nije bio predsednik, kao Boris Tadić nakon skraćenja mandata 2012. godine.

REM je broj medija koje nadgleda sveo na: RTS, Pink, Prva, Hepi, B92, N1, Nova S, K1 i Al Džazira. I pored toga što imamo pokrajinske i lokalne izbore, u uzorku medija nema lokalnih medija, ali ni radio-stanica.

Suma sumarum: imamo ličnu vlast koja je industrijom populizma uspostavila kontrolu nad institucijama, osiguračima demokratskog poretka – pre svega nad Narodnom skupštinom, regulatornim telima i medijima. U takvom ambijentu skoro polovina građana Srbije smatra da danas nije pametno govoriti ono što misliš tako da je javnost na putu da zamre, a time se i izbori pretvore u referendum o ličnoj vlasti Aleksandra Vučića ili kako to vlasnik "Informera" smatra, posredno – predsedničke izbore.

I kada pomisliš da su kraj sa slobodnom javnošću, pojavi se Pro-glas, odgovor na pokušaj da se u Srbiji ugasi demokratija. Pojava Pro-glasa je nada da će posle ovih izbora preživeti slodna javnost što za ovakvu Srbiju predstavlja pobedu nezavisno od rezultata izbora, jer bez javnosti demokratskih izbora, istraživanja javnog mnjenja, dijaloga, kako reče Jirgen Habermas, nema države! ¶

Sergej Gurijev i Danijel Trajsman

Spin diktatori

Možda najznačajnija i najprovokativnija politička studija današnjeg doba.

Novo ruho tiranije u 21. veku.

Zašto su stare diktatore koji su vladali strahom i fizičkom represijom zamenili spin diktatori koji vladaju propagandom, poluinformacijama, javnom konfuzijom i spinovima?

Ko su spin diktatori?

Šta da se radi?

1.350 dinara za čitaoce *Vremena*

Архипелаг

Terazije 29/II
11000 Beograd
063 16 43 609
011 33 44 427
klub@arhipelag.rs
www.arhipelag.rs

Prisluškivanje dostupno svima

Pod paravanom zaštite dece, emotivnih veza, kao i provera radnika u firmama, nekolicina srpskih sajtova nudi usluge digitalne špijunaže, odnosno nadzora nad mobilnim uređajima i računarima. Na pretraživaču je dovoljno ukucati slične reči, a kao rezultat će se pojaviti internet prodavnice koje nude primamljivu opremu, koja deluje kao rekvizit za snimanje špijunskog filma, ali onog bez ikakvih dodira sa realnošću i za koji zakoni ove države ne važe

Kako piše na jednom od sajtova, "prisluškivanje mobilnog telefona je najbolji, najbrži, najlakši i najskuplji način dolaženja do informacija"(...), "može se koristiti isključivo za praćenje odnosa u svojoj porodici i zaštiti interesa u sopstvenoj firmi". Ipak, tvrde da su "preljubnici najčešća meta ovih programa".

Ono što ne kažu jeste da se korišćenjem ovih softvera krši više zakona Republike Srbije, da korisnici špijunskih programa postaju izvršioci dela, a da oni sami (vlasnici internet prodavnica i firmi povezanih sa njima) pomažu, omogućavaju ili olakšavaju izvršenje istog, tvrde pravnici za "Vreme".

DIGITALNA ŠPIJUNAŽA U PAR KORAKA

Istražujući dostupnost softvera za nadzor mobilnih telefona (i računara, ali se ovaj tekst pretežno bavi telefonima), "Vreme" je mapiralo četiri internet prodavnice detektivske i špijunske opreme koje nude ovu vrstu usluga. Takođe, pronađeno je još nekoliko istih koje su prestale sa radom, kao i jedna koja na svom vebsajtu i dalje nudi nadzor mobilnih telefona, ali je, prema rečima vlasnika, ta usluga povučena – navodno zato što je komplikovana.

Pomenute internet prodavnice bave se prodajom špijunske opreme. To uključuje različit asortiman: snimače razgovora, GPS lokatore, špijunske kamere sakrivene u predmetima, bubice, detektore, ometače itd. Međutim, kao najsofisticiranije i najefikasnije rešenje za praćenje i nadgledanje nude i usluge digitalne špijunaže, odnosno špijunskih softvera.

Iako je za instalaciju softvera neophodno doći u posed telefona (ne može daljinski putem malicioznog linka), to nikako ne isključuje intruzivnost ovih programa.

Usluge se najčešće nude za Android telefone, kao i stare Nokia uređaje. Nadzor je moguć i nad Iphone uređajima, ali je uglavnom skuplji i postoji veća verovatnoća da neke opcije softvera neće funkcionisati kako treba. Koriste se različiti softveri, sa različitim nivojima intruzivnosti.

Prema reklamiranju internet prodavnica, većina softvera može obezbediti potpuni nadzor nad SMS porukama, snimati video-pozive, pratiti GPS lokaciju, pristup galeriji, listingu poziva, aplikacijama za društvene mreže, pretrazi na internetu, ali i snimati okolinu telefona kroz prednju i zadnju kameru, kao i hvatati zvuk u neposrednoj blizini uređaja. Bitno je istaknuti da su svi ovi softveri nevidljivi kada se jednom instaliraju na uređaj. Za upravljanje se koristi drugi telefon ili računar, s tim što uređaj na kome je špijunski softver instaliran mora imati pristup internetu kako bi slao podatke.

Većina ovih prodavnica u opisu usluge navodi da je predviđena za otkrivanje neverstva partnera, praćenja deteta ili pak nadzora nad zaposlenima. U detaljnijim objašnjenjima neke od njih ograđuju se od pojedinih "razloga" za korišćenje i navode da se softver može koristiti samo za nadgledanje maloletne dece. Sa druge strane, internet prodavnice "Slušalica", "Prisluškivači" i "Špijunska oprema info" jasno navode da se softveri mogu koristiti za prisluškivanje "dece i zaposlenih radnika", dok im se i "praćenje partnera" provuče u nekim redovima.

Ljudi koji stoje iza internet prodavnica ne razvijaju sami ove software već ih na neki način "uvoze", odnosno pružaju tehničku podršku klijentima da kupe licencu za softvere proizvedene u inostranstvu – da ih instaliraju i koriste. Kada klijent donese telefon ili instalira softver uz asistenciju njihove tehničke podrške, njemu se praktično veruje na reč da je doneo telefon maloletnog deteta, kao i da ima pristanak da se špijunski softver instalira na njemu.

(NE)ODGOVORNOSTI

Međutim, na koji način se telefon pribavlja u posed kako bi se softver instalirao?

Internet prodavnice nevešto pokušavaju da se ograde da je za instaliranje softvera neophodan pristanak lica koje je vlasnik uređaja. Ipak, da li i na koji način prodavnice vrše kontrolu nad korišćenjem softvera? Odgovor je – nikako. Jedina obaveza klijenta jeste da potpiše izjavu o prihvatanju odgovornosti da će program koristiti u skladu sa zakonom, a svrha ove izjave jeste pokušaj ograđivanja pojedinaca i firmi koje stoje iza prodavnica.

Sama izjava o prihvatanju odgovornosti i potpis na dokumentu koji kaže da je instaliranje softvera urađeno uz pristanak lica nad kojim se vrši nadzor su potpuno besmisleni. Zašto bi neko dao pristanak da se nad njim koristi špijunski softver, a njegovi privatni podaci prikupljaju bez ikakvog ograničenja?

Docent Pravnog fakulteta u Novom Sadu Milana Pisarić kaže za "Vreme" da je govoriti o postojanju saglasnosti korisnika "target telefona" da se u odnosu na njegov uređaj upotrebi poseban špijunski softver "nelogično". Kako objašnjava, iz reklamnog sadržaja svih ponuđača proizlazi da je "smisao da se neprimetno,

ČUVAJTE SVOJ TELEFON: "Građansko špijuniranje"
Foto: Thomas Vanhaecht/ Pexels

tajno i bez znanja nadziru i prate nečije aktivnosti". Dodaje da čak i kada ponuđač na sajtu napiše da se "prisluškivanje telefona odnosno softver za nadzor mobilnog telefona može koristiti samo za kontrolu maloletnog lica uz njegovu saglasnost", takva "saglasnost" je sporna.

Na sajtu jedne od prodavnica stoji objašnjenje kako doći u posed telefona: "Možete osobi pokloniti mobilni telefon ili uzeti na desetak minuta", kako bi se softver instalirao. U praksi to ovako može da izgleda – osoba odluči da nadzire partnerku ili partnera, kupi nov telefon na poklon, ali pre nego ga uruči, na njemu instalira špijunski softver. Primalac poklona nije svestan da telefon u sebi ima maliciozni softver koji u potpunosti nadgleda njegov, odnosno njen uređaj.

Na pitanje kako se proverava u koje svrhe i na koji način će softver biti korišćen, vlasnik prodavnice koja, navodno, više ne prodaje licence za softvere, rekao je novinaru "Vremena" sledeće: "Kada neko kupi oružje i nekoga njime ubije, da li je onaj koji mu ga je prodao kriv?... Naravno da nije".

Međutim, ovo poređenje nije baš primenjivo. Ako je oružje kupljeno u registrovanoj prodavnici oružja, onda prodavac neće snositi nikakvu odgovornost; međutim, ako je isto nabavljeno na ulici, na crno, onaj koji ga je prodao takođe je izvršio krivično delo.

BITNO DA NIJE DRŽAVNA BEZBEDNOST

Iza internet prodavnica "Špijunska oprema info" i "Prisluškivači" stoji firma Elektron – TM iz Beograda. Vlasnik je izvesni Mihailo Timotijević.

Na početku razgovora sa novinarom "Vremena" vlasnik ovih dveju internet prodavnica tvrdio je da se softver koristi "isključivo za zaštitu dece". Međutim, na pitanje kako oni znaju da će ga klijent koristiti baš za to, odnosno da nije doneo na instalaciju recimo partnerkin telefon, Timotijević je izjavio da "čim se donese" uređaj, to znači "da je dozvoljeno jer postoji kontrola nad njim".

Govorio je takođe da su kao firma sertifikovani za prodaju ovih programa, ali kada je upitan o kakvim se sertifikatima radi, odgovorio je da je to "tajna".

Kako je razgovor odmicao, vlasnik ovih prodavnica postajao je sve nervozniji. Na insistiranje da objasni da li postoji ikakva kontrola korišćenja ovih softvera, te da li je njihova uloga u omogućavanju tajnog nadzora uopšte legalna, Timotijević je među salvom uvreda upućenih novinaru i nedeljniku "Vreme" izjavio sledeće: "Ne ugrožavam državnu bezbednost, to je jedino bitno"(...) "Sad, da li je dete, žena ili neko drugi, nije bitno".

"Suština je da čim imaš telefon, to nije ugrožavanje državne bezbednosti", dodao je i zaključio da je vreme da se razgovor prekine.

Na ovaj način potvrdio je sumnje da su izjava o odricanju od odgovornosti i postojanju pristanka trećeg lica samo formalnosti koje niko ne proverava. Prodavcima je jedini motiv zarada, a onima koji kupuju softver želja da na neovlašćen način pristupe tuđem računaru.

Iza internet prodavnice "Slušalica" stoji izvesni Ognjen, bar se on javio na telefon dostupan na veb-sajtu. Nije bio previše raspoložen za razgovor jer, kako je rekao, nema nikakve koristi od njega. Tvrdi da je sve po zakonu, ali ne zna tačno po kom, kao da i su pitanja o legalnosti "za advokate", ne za njega. Dodaje i da se zaposleni u preduzeću mogu nadzirati ovim softverom, ali da to zavisi od više stvari.

KRŠENJE ZAKONA NA VIŠE NIVOA

Milana Pisarić objašnjava za "Vreme" da fizička lica nisu nijednim zakonom ovlašćena da priskluškuju razgovore, nadziru aktivnosti na mobilnom telefonu drugog lica niti prikupljaju podatke o lokaciji i slično. Štaviše, kaže, upotreba "špijunskog softvera" za preduzimanje aktivnosti koje se reklamiraju na ovim sajtovima "mogla bi da predstavlja radnju nekoliko krivičnih dela".

Navodi da je u pitanju pre svega član 302 Krivičnog zakonika (KZ), koji se odnosi na neovlašćeni pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži i elektronskoj obradi podataka (KZ mobilni telefon smatra računarom).

Takođe, u zavisnosti od aktivnosti koje su korisniku softvera za nadzor "target" telefona na raspolaganju, u obzir bi mogla doći i krivična dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina, smatra M. Pisarić misleći na Povredu tajnosti pisma i drugih pošiljki (čl. 142 KZ), neovlašćeno prisluškivanje i snimanje (čl. 143 KZ) i neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka (čl. 145 KZ).

Na krivičnu odgovornost, smatra Milana Pisarić, mogao bi se pozvati i onaj ko proizvodi, prodaje, nabavlja radi upotrebe, uvozi, distribuira i na drugi način stavlja na raspolaganje uređaje ili računarske programe projektovane prvenstveno u svrhe izvršenja nekog krivičnog dela protiv bezbednosti računarskih podataka. Kako je "špijunski softver" projektovan za izvršenje krivičnog dela iz čl. 302 KZ, moglo bi se govoriti o krivičnom delu iz čl. 304a KZ: pravljenje, nabavljanje i davanje drugom sredstava za izvršenje krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka, dodaje sagovornica.

Nastavak u sledećem broju "Vremena".¶

DAMJAN MARTIĆ

HENRI A. KISIN KOGA JE VOLEO

Foto: AP

Diplomatski virtuoz koji je plivao između Harvarda i laboratorija korporacije Rand, "Niksonger" koji je preživeo Votergejt, plejboj Bele kuće, američki Meternik koji je otkrio Kiameriku, realista koji je govorio o "verodostojnosti", "povezanosti" i "ravnoteži moći" i radio na udaljavanju nuklearnih sila od ivice ambisa, moralni relativista koji je pokrivao bombardovanje Vijetnamaca da bi prihvatili njegove koncepcije, supervizor nekoliko krvavih pučeva i veteran aktivan u 100, završio je život u 101. godini

DŽER, DRUG MAO

Hajnc Alfred Kisinger rođen je u Firtu, u Bavarskoj, 27. maja 1923. Kada je imao 15 godina, izbegao je sa svojom ortodoksnom jevrejskom porodicom u Njujork neposredno pre nacističke Kristalne noći 9/10. novembra 1938. Nastanili se u Vašington Hajtsu, njujorškom kvartu sa toliko nemačkih imigranata da je ponekad nazivan Četvrtim rajhom. Hajnc je postao Henri, a Kisingeri – Kisindžeri. Kao tinejdžer, učio je da postane računovođa, a posle škole radio je u fabrici četkica za brijanje.

Stekavši status američkog državljanina 1943, pozvan je u vojsku i sa 84. pešadijskom divizijom poslat u Evropu, pa je zato što govori nemački raspoređen u Kontraobaveštajni korpus. Učestvovao je 1945. u oslobađanju koncentracionog logora Alem kod Hanovera. Kasnije je pričao da je videvši iznurene logoraše, kosture koji hodaju, suzdržavao svoj revanšizam.

Kao vojni administrator okupiranog Krefelda na Rajni, radio je na denacifikaciji. Ispitivao je oficire Gestapoa vrbujući neke od njih za doušnike i dobio bronzanu zvezdu za doprinos razbijanju jedne ćelije gestapovaca "spavača".

Na osnovu Zakona o prilagođavanju vojnih lica iz 1944. godine (poznati G. I. – *Bill Ground infantri*, zakon o kopnenoj pešadiji, koji je pružao niz beneficija za neke od veterana Drugog svetskog rata), Kisindžer se 1947. upisao na Harvard gde mu je mentor iz istorije bio Vilijam Eliot, koji je savetovao niz američkih predsednika. Mladog Kisindžera manje su privlačili klasični eksponenti realpolitike, kao što su Klauzevic i Bizmark, nego "filozofi istorije" poput Kanta, Arnolda Tojnbija i Osvalda Špenglera.

Tokom postdiplomskih studija Kisindžer je radio kao konsultant u Kancelariji za istraživanje vojnih operacija, posebno onih koje se tiču psihološkog rata. Pokrenuo je 1952. i časopis "Confluence" (Ušće) u kome je objavljivao radove vajmarskih intelektualaca koje su cenili hladnoratovski liberali, mada nije verovao da će njihov uticaj biti značajan. Angažovao je istaknute saradnike: Rejmonda Arona, Artura Šlezingera mlađeg, pored ostalih i Hanu Arent – nije bila zagrejana za njega, ali je s njim delila razočarenje zbog ranog učinka SAD u Hladnom ratu.

U knjizi *O revoluciji* ona je ispoljavala zabrinutost zbog toga što postkolonijalne nacije umesto da kopiraju američke političke institucije, slede komunistički scenario ekonomskog oslobođenja kroz revoluciju. A Kisindžer je tvrdio da SAD treba da bolje emituju svoju ideologiju. Angažovao se i oko organizacije Međunarodnog seminara na Harvardu, letnjeg programa koji je okupio učesnike iz celog sveta — i dobrovoljno ih špijunirao za FBI.

Tomas Minej, profesor istorije sa berlinskog univerziteta Humbolt, u tekstu u "Njujorkeru" piše da je Kisindžera teže svrstati među spoljnopolitičke mislioce kao što je, na primer, američki diplomata i istoričar Džordž Kenan, zagovornik politike obuzdavanja sovjetske ekspanzije, nego u klasu "intelektualaca odbrane", koji su se "tečno kretali" između sala za predavanja i laboratorija korporacije Rand – tamo su se žalili na studente demonstrante i prikazivali alarmantne slajd-šou prezentacije o nuklearnoj apokalipsi.

Dekan fakulteta Mek Džordž Bandi preporučio ga je 1954. Savetu za spoljne odnose, gde je Kisindžer počeo da rukovodi studijskom grupom o nuklearnom oružju, top temom u to vreme. U knjizi *Nuklearno oružje i spoljna politika* (1957) zastupao je stav da administracija predsednika Ajzenhauera treba da koristi taktičko nuklearno oružje u konvencionalnim ratovima.

Bandi, koji je bio savetnik predsednika Džona F. Kenedija od 1961. za nacionalnu bezbednost, angažovao je Kisindžera kao konsultanta. Na Harvardu je Kisindžer tada konačno dobio željeno mesto predavača o međunarodnim odnosima. Kada su neki profesori prigovorili da je njegova knjiga o nuklearnom oružju nenaučna, dekan Bandi je odložio imenovanje kako bi ubedio Fordovu fondaciju da uloži novac za njegovo profesorsko mesto.

NIKSONDŽER

Proizvod nove posleratne meritokratije, Henri Kisindžer je 1960, 1964. i 1968. bio savetnik i pisac govora biznismena i gradonačelnika Njujorka Nelsona Rokfelera. Nakon što je 1968. dobio republikansku predsedničku nominaciju, Ričard Nikson je zamolio Kisindžera da se uključi u njegovu savetodavnu grupu za spoljnu politiku. Prihvatio je uprkos tome što tokom kampanje nije krio svoju antipatiju prema Niksonu. Odnos antielitiste Niksona i Kisindžera neki hroničari opisuju kovanicom *frenemy* (prijatelj-neprijatelj).

Nikson, koji je Kisindžera nazvao "Jewboy", smatrao je u početku malo verovatnim partnerstvo s "trgovčevim sinom iz Vitijera" (grad u Aljasci). Kisindžer je laskao Niksonu u lice i rugao mu se iza leđa. "Um od ćufti" ili "pijanac", rekao bi kad bi spustio slušalicu.

Mnogo kasnije će reći da bi Nikson bio dobar predsednik, samo da ga je neko voleo.

Niksonu je Kisindžer bio potreban kao neko ko bi mogao da učini da se oseća kao velika figura u istorijskoj drami. Istoričar i filozof Isaja Berlin je ovaj dvojac nazvao "Niksondžer".

Kisindžerov biograf Volter Ajzakson Volin je napisao: "Šta je moglo biti utešnije toj jalovoj i neartikulisanoj duši nego da čuje autoritativni glas dr Kisindžera, koji je tako često i svesno govorio o 'značenju istorije', ali ne 'narodnim američkim jezikom' nego jezikom teške proze nemačke metafizike".

PLEJBOJ ZAPADNOG KRILA

U knjizi *Cena moći* (1983) Sejmou Herš je prikazao portret Kisindžera kao doteranog karijeriste, paranoika između nemilosrdnosti i sikofantstva, sitnog u svojim taštinama i otrcanog u svojim motivima. "Kucnuvši čaše na zabavi sa svojim liberalnim prijateljima, ratoborni Kisindžer – "jastreb jastrebova", u Beloj kući

»

KISINDŽER NA SVOM TERENU: U pregovorima sa delegacijom Vijetnama (1973.), sa Mao Cedungom (1975.), sa Vladimirom Putinom (2007.)
Fotografije: AP

– odjednom bi postao golub."

Kisindžer je brzo naučio kako se neguju elite, koje je ubedio da je nezamenljiv i kako da manipuliše novinarima. Mogao je da istrese frustraciju na novinarima koju nikada nije mogao na svom šefu. Novinari koji bi dobili insajderske informacije, zauzvrat su štitili Kisindžera ne otkrivajući pune posledice njegovih dela.

Dok su desetine njegovih kolega iz Bele kuće bile obuzete bezbrojnim posledicama votergejtske afere, koja je Niksona koštala ostavke 1974, Kisindžer je izbegao skandal. Kombinacijom sirove ambicije, medijske manipulacije i neobične sposobnosti da zamagli istinu, Kisindžer se transformisao od profesora koledža i birokrate u najslavnijeg američkog diplomatu 20. veka.

Kažu da je imao iskrivljen smisao za humor i naklonost prema intrigama, dobroj hrani i ženama džet seta. Postao je omiljeni medijski lik, *media darling*, lice sa naslovnih strana ilustrovanih magazina "Vaniti fer" i "Pipl".

U arhivi "Njujork tajmsa" od 18. oktobra 1970, odeljak E, strana 7, piše kako je Henri A. Kisindžer možda ozbiljan čovek koji stoji iza spoljne politike predsednika Niksona, ali je takođe poznat kao "Plejboj Zapadnog krila" Bele kuće. Bio je poznat kao i Super K(iss), i kao Henri od Arabije. Barbara Hauar, vašingtonska hostesa i povremena pratilja gospodina Kisindžera, rekla je da on "ima sve što bi trebalo za svingera – osim vremena". Govorio je da je vlast afrodizijak.

Izlazio je sa glamuroznom Džil Sent Džon – bila je Bondova devojka Tifani Kejs u filmu *Dijamanti su večni*, četiri puta se udavala i izlazila sa dva tuceta ličnosti džet seta, među kojima su bili italijanski car nakita Đani Bulgari, Šon Koneri, Glen Ford, Dejvid Frost.

Kerolin Ajzenberg, autorka knjige *Nikad ne gubite: Nikson, Kisindžer i iluzija nacionalne bezbednosti*, provela je deceniju čitajući zapise i slušajući trake Kisindžerovih telefonskih neuglađenih razgovora iz Bele kuće – kaže da je imao poremećenu ličnost adolescenta zaglavljenu negde oko 14. godine. Njegov saradnik Lorens Inglberger kaže da mu je laknulo kad se Henri Kisindžer ponovo oženio; ako bi se nešto desilo, nikako nije mogao da ga dobije telefonom u njegovom momačkom stanu u Džordžtaunu.

KIMERIKA

Kisindžera ponekad porede s Klemensom fon Meternikom, austrijskim državnikom koji je kao organizator Bečkog kongresa (1814–15) u velikoj meri uticao na uspostavljanje ravnoteže snaga u Evropi. Kisindžerovim kolegama sa Harvarda njegov rekordno dug doktorski rad (388 stranica) – o Bečkom kongresu i njegovim posledicama – delovao je antikvarno. Ali pošto se on već u prvoj rečenici pozivao na termonuklearno oružje, čitaoci u Vašingtonu su tu disertaciju čitali kao "lekciju" za obračun sa Sovjetskim Savezom, po analogiji s nastojanjem Britanskog i Austrijskog carstva da obuzdaju Napoleonovu Francusku.

Kao državni sekretar i savetnik za nacionalnu bezbednost, Kisindžer je Zapadu "otvorio" Mao Cedungovu Narodnu Republiku Kinu, s kojom SAD do tada nisu imale ni diplomatske odnose pošto su podržavale Čan Kaj Šeka, koji je izgubio građanski rat i 1949. pobegao na Tajvan.

Kisindžerovo otkriće Kimerike (zbližavanje Kine i Amerike) ima dugu predistoriju. Kineska KP koja se 1956. zbog obračuna s kultom Staljina posvađala sa svojim ranijim pokroviteljem KP SSSR, pogoršala je odnose sa Sovjetima. "Naša borba protiv dva hegemona je slogan. U suštini, mi govorimo uglavnom protiv stvarnog neprijatelja, a to je socijal-imperijalizam sovjetskih revizionista... Od dva hegemona sveta, na kraju krajeva, jedan je – Sovjetski Savez – najdirektniji, najopasniji i najrealniji u sadašnjosti." Takav stav CK KP Kine zauzeo je posle sovjetske intervencije u Čehoslovačkoj 1968. godine.

Na ostrvu Damanski (kineski Zenbao), na reci Usuri, došlo je do vojnog sukoba Kine i SSSR-a 2. i 15. marta 1969. Poginulo je 58 sovjetskih vojnika i od 700 do 1000 Kineza. Mesec dana kasnije, Kina je ponudila Sjedinjenim Državama nastavak pregovora u Varšavi i zaključivanje sporazuma o pet principa miroljubive koegzistencije. Tokom 1969–1971. Bela kuća je razmenjivala poruke s Pekingom preko posrednika, skriveno od američke javnosti, pa čak i od američkog Stejt departmenta. Jedan od posrednika je bio rumunski kondukator (vođa) Nikolae Čaušesku.

Stonoteniska reprezentacija SAD, koja je bila u Nagoji, u Japanu, na 31. Svetskom prvenstvu u stonom tenisu, dobila je 6. aprila 1971. iznenadni poziv da poseti Kinu što je ostalo upamćeno kao "ping-pong diplomatija".

Inače, pre istorijske posete američkih stonotenisera, u Kini je na nedelju dana primljeno jedanaest Amerikanaca povezanih s partijom Crni panteri – ona je početkom 1968. Maovu crvenu knjižicu iz Velike proleterske kulturne revolucije proglasila obaveznom za čitanje i prodavala je studentima da bi kupila oružje. FBI je pod J. Edgarom Huverom pokrenuo operaciju COINTELPRO (kontraobaveštajni program za razbijanje revolucionarnih grupa), pao i pantera.

Kina je u to vreme bila u teškom socijalnom stanju, potresana Velikom proleterskom kulturnom revolucijom (1966-76), masovnom represijom i unutrašnjim rascepima. Bivši potpredsednik vlade Lin Bijao, posle navodnog neuspelog puča, poginuo je 13. septembra 1971. u Mongoliji kada je pao avion kojim je izgleda pokušao da pobegne u SSSR.

Direktniji i ključniji prenosilac poruka između Vašingtona i Pekinga – kako kažu Kinezi, iz glave, preko glave, do glave – bio je predsednik Pakistana Jahja Kan, kome su Nikson i Kisindžer, da bi pokazali Sovjetima da je Amerika "čvrsta", dali oružje 1971. i podržali njegovu kampanju protiv Istočnog Pakistana, današnjeg Bangladeša – bilo je oko 300.000 žrtava. Uglavnom, kada je preko Kana 2. juna 1971. u Vašington stigla poruka da je Mao Cedung spreman da primi dvojicu američkih izaslanika, Nikson je – još od 1968. javno zagovarajući normalizaciju s Kinom – otvorio veoma staru flašu kurvoazjea. Kisindžera početkom jula 1971. nekoliko dana niko nije mogao da nađe u Vašingtonu. A on je, sa savetnikom za kineska pitanja u Stejt departmentu Vinstonom Lordom, u tom trenutku tajno putovao u Islamabad,

a odatle pakistanskim avionom iznad snežnog himalajskog K2 u Kinu.

Američka vlada je 28. jula 1971. objavila privremeni prekid letova izviđačkih aviona SR-71 u kineskom vazdušnom prostoru. U oktobru 1971. Kisindžer je tokom druge radne posete NR Kini, u znak posebnog poverenja sa Pekingom, predao kineskoj strani fotografiju sovjetskih vojnih objekata snimljenu iz svemira. U februaru 1972. Nikson je doputovao u istorijsku sedmodnevnu posetu Kini, tokom koje je priznao Tajvan kao deo Kine.

Pre toga Generalna skupština UN je izglasala rezoluciju kojom je vlast u Pekingu postala "jedini legitimni predstavnik Kine u Ujedinjenim nacijama", umesto predstavnika Čang Kaj Šeka. Amerikanci su, uprkos približavanju Pekingu, glasali protiv, kao i njihovi saveznici Australija i Kanada; ali njihove saveznice zapadnoevropske zemlje su glasale za, kao i veći deo Nesvrstanih, sovjetski blok i u to vreme Kini verna Albanija. Kinu su SAD formalno diplomatski priznale tek 1979. godine.

Godinu dana nakon Niksonove posete Zabranjenom gradu 17. februara 1973, premijer Ču Enlaj je u 23.20 otpratio dr Kisindžera u spoljnu prostoriju, a zatim kroz drugu sobu u dnevnu sobu druga Mao Cedunga, kome je njegov mladi saradnik pomogao da ustane sa stolice i on je prišao da pozdravi dr Kisindžera. Fotografi su slikali razmenu ljubaznosti.

Mao počinje razgovor o tome kako je britanski feldmaršal Montgomeri bio jedan od onih koji su se protivili Američkoj politici – i nezavisnosti.

Kisindžer: "Da."

Mao: "Protivio se politici Dalesa (Džona Fostera, Ajzenhauerovog državnog sekretara, koji je 1958. pretio da će upotrebiti atomsku bombu protiv Kine). Verovatno se više ne protivi. Tada ste nam se i suprotstavili. I mi smo se vama suprotstavili. Dakle, mi smo dva neprijatelja (smeh)."

Kisindžer: "Dva bivša neprijatelja."

Mao: "Sada odnos između nas nazivamo prijateljstvom."

Kisindžer: "To je naše mišljenje."

Mao: "To je ono što ja kažem."

Dr Kisindžer: "Rekao sam premijeru da ni sa jednom zemljom ne razgovaramo tako iskreno i otvoreno kao sa vama."

Mao (fotografima): "To je sve za vas."

Kasnije, kad su fotoreporteri otišli, drug Mao pokazuje na Kisindžera: "Oni (Evropljani) se ujedinjuju i Sovjetski Savez želi da Komunistička partija stupi na funkciju. Ne volim njihovu Komunističku partiju, kao što ne volim ni vašu Komunističku partiju. Ja volim tebe, ali ne i tvoju Komunističku partiju. (smeh)"

Potom drug Mao direktno pita gospodina Kisindžera: "Da li vi sada gurate Zapadnu Nemačku da sklopi mir sa Rusijom, a zatim Rusiju gurate na istok?"

Dr Kisindžer: "Nismo favorizovali tu politiku. Preferirali smo nemačku opozicionu stranku koja nije vodila tu politiku."

I još kaže: "Nemamo plan za bilo kakvo veliko smanjenje naših snaga u Evropi u naredne četiri godine..."

Kisindžer nije lagao. Bio je rezervisan prema Evropi ("na koji telefon da zovem Evropu"), a naročito prema istočnoj politici nemačkog kancelara Vilija Branta, za koga je jednom rekao da je glup, lenj i da pije... Smatrao je da ta politika može biti sprovedena samo ako je postojao novi sporazum o Berlinu, a on je, pak, zahtevao sporazum između Sjedinjenih Država i njihovih saveznika i SSSR-a.

U LOVU S BREŽNJEVOM

Sporazum sa Kinom Kisindžer je aranžirao prvenstveno da bi oslabio bok SSSR-a. Ali i sa njim je takođe tokom Niksonovog mandata težio da smanji oružanu napetost, što je kasnije opisano izrazom *detant*.

U leto 1968. na jednom od izbornih mitinga u Majamiju, Nikson je javno izjavio kako je "posle ere konfrontacije došlo vreme za era pregovora" sa Moskvom. Moskva je pokazivala slične težnje. Sredinom septembra 1968. sovjetski ministar inostranih poslova Andrej Gromiko poslao je Politbirou analitičku notu, u kojoj se govori o "usporavanju trke u naoružanju" i "sprovođenju čvrste, ali fleksibilne politike prema Sjedinjenim Državama".

U februaru 1969. sovjetski ambasador Anatolij Dobrinjin, koji je 1962. s Kenedijem pregovarao o kubanskoj krizi, posetio je Belu kuću i obavestio predsednika Niksona da je sovjetsko rukovodstvo spremno da uspostavi poverljivu saradnju sa Sjedinjenim Državama kako bi se rešili najhitniji problemi. Nikson odlučuje da sa Sovjetima uspostavi važan poverljivi kanal između Dobrinjina i Niksonovog savetnika Kisindžera, uz zaobilaženje tadašnjeg državnog sekretara Vilijama Rodžersa. Moskva i Vašington su 25. oktobra 1969. zvanično objavili početak konsultacija u Helsinkiju o ograničenju nuklearnog oružja (SALT), s obzirom na to da se raspoloživo nuklearno oružje ne može uništiti jednim napadom, a preostale nuklearne snage će biti sasvim dovoljne da nanesu istu neprihvatljivu štetu neprijatelju.

Moskva je 1971. prvobitno predložila da Vašington u okviru Sporazuma o sprečavanju nuklearnog rata preuzme konkretnije obaveze — da ne bude prvi koji će upotrebiti nuklearno oružje. Ali Bela kuća nije žurila sa odgovorom. U aprilu 1972, samo dva meseca nakon Niksonove zvanične posete Pekingu, Henri Kisindžer je tajno stigao u posetu Moskvu; o njoj sve do njegovog povratka u SAD ništa nije znao ni američki ambasador u Moskvi Džej Bim pošto su u Vašingtonu postojale veoma "uticajne snage" zainteresovane za novu rundu trke u naoružanju.

Mada su u sovjetskom Politbirou, pre svega zbog Vijetnamskog rata, »

postojale različite ocene o Niksonovoj poseti Moskvi, posle pregovora Kisindžera sa Gromikom i sa Leonidom Brežnjevom, već 22. maja 1972. američki predsednik je prvi put u istoriji SAD stigao u zvaničnu posetu Moskvi.

Godinu dana kasnije, u maju 1973. Kisindžer je ponovo stigao u Moskvu. U lovištu Zavidovo u gornjem toku Volge, Brežnjev je pucao na divlje veprove namamaljene kukuruzom u blizinu čeka, a Kisindžer, koji je tvrdio da nije ubio ni jedno živo biće, rezao je kobasice za meze. Pregovaralo se o uzvratnoj poseti Brežnjeva Americi i o detantu.

Amerikanci su pristali da potpišu Sporazum o sprečavanju opasnosti od nuklearnog rata i nakon višemesečnih pregovora u kojima je, po Kisindžerovim rečima, prvobitni sovjetski predlog o bezuslovnom odricanju od upotrebe nuklearnog oružja jednih protiv drugih pretvoren u pomalo banalnu izjavu da je "naš cilj mir, primenjiv i na saveznike i treće zemlje i zasnovan na uzdržanom ponašanju u međunarodnoj areni".

U jedno od dostignuća Henrija Kisindžera ubraja se i to što je tzv. šatl diplomatijom, uz zveckanje oružjem, okončan arapsko-izraelski sukob, takozvani Jonkipurski rat 1973. Tada je pretila opasnost da se ovaj sukob pretvori u reprizu Kubanske krize iz 1962. Kisindžer je opet putovao u Moskvu da bi se sa Brežnjevom dogovorio o prekidu vatre. Kada je primirje prekinuto, Sovjetski Savez je zapretio da će poslati u Egipat svoje vazdušno-desantne jedinice, a Nikson je stavio američke snage (pa i nuklearne u stanje) pripravnosti. Sovjeti su odustali intervencije i od insistiranja na zajedničkom vojnom angažmanu, a rat je zaustavljen 11. novembra 1973.

FORMULA "PLUS 10 ODSTO"

Za Kisindžera i Niksona se može reći da nisu započeli ni jedan rat, ali da su imali sličan pogled na mračne i složene načine na koje se tokom Hladnog rata "radi kredibiliteta" kombinovala diplomatija i sila na mnogim neuralgičnim tačkama sveta. Nikson je jednom izraelskoj premijerki Goldi Meir govorio o svom "pravilu u međunarodnim poslovima": "Čini drugima ono što bi oni tebi učinili". Kisindžer je dodao u besprekornom tajmingu: "Plus 10 odsto".

Kisindžer je opravdavao kampanju indonežanskog predsednika Suharta u Istočnom Timoru koja je rezultirala sa oko 200.000 mrtvih kao da signalizira da će Amerika bespogovorno nagraditi one koji su desetkovali komuniste. Bio je supervizor kidnapovanja čileanskog generala Renea Šnajdera 1970, koji je kao protivnik državnog udara protiv legalnog predsednika Salvadora Aljendea ubijen na ulici u Santjagu, u cilju sprečavanja sovjetskog upliva u američkom dvorištu.

"Učinili ste veliku uslugu Zapadu u svrgavanju Aljendea", rekao je Kisindžer generalu Augustu Pinočeu, vođi vojne hunte koja je ubila hiljade Čileanaca.

U Argentini je Kisindžer dao zeleno svetlo vojnoj hunti koja je zbacila predsednicu Izabel Peron. Takozvani prljavi rat koji je usledio odneo je živote oko 30.000 argentinskih civila.

Kisindžerova diplomatija je takođe podstakla rat u Angoli i produžila aparthejd u Južnoj Africi.

VIJETNAMSKI SINDROM

Vijetnamskog rat Nikson i Kisindžer nisu započeli, ali pre nego što su stigli do Bele kuće, urotili su se da ga produže navodno zbog potrebe da se postigne "častan mir". Mladi službenik diplomatske službe Džon Negroponte je ponudio pogubno objašnjenje Kisindžerove vijetnamske politike: "Bombardovali smo Severnovijetnamce da prihvate naše ustupke..."

Tokom mirovnih pregovora u Parizu 1968, Kisindžer, koji je tamo bio kao konsultant, preneo je informacije o pregovorima Niksonu – ovaj se bojao da će napredak ka nagodbi Džonsonu doneti izbornu pobedu, pa je nastojao da Južnovijetnamce odvrati od učešća u pregovorima.

Pošto je pobedio na izborima obećavajući "častan završetak rata", Nikson je želeo da izgleda kao da teži miru, ali je od marta 1969. u naredne četiri godine, američka vojska bacila više bombi na Kambodžu nego što je bacila na celo pacifičko bojište tokom Drugog svetskog rata.

Kambodža je pala u ruke Crvenih Kmera, čija je revolucionarna vladavina odnela živote ogromnog broja ljudi. Zbačeni su s vlasti tek vijetnamskom intervencijom 1979. a pojedine njihove frakcije su vodile gerilsku borbu sve do 1990-ih.

Čak ni božićno bombardovanje Severnog Vijetnama 1972. godine, najveće u ratu, nije moglo da ubedi Severne Vijetnamce da ponovo pregovaraju.

GIVE PEACE A CHANCE

Treba imati na umu da u to vreme značajan deo omladine i intelektualaca demonstrira protiv rata, da antiratno raspoloženje prodire u popularnu kulturu, u muziku, filmove, pa čak i u stripove dobijajući oblik opšteg skepticizma i antimilitarizma.

Danijel Elsberg objavljuje vašingtonske papire sa poverljivim podacima o zagliblјenosti u Vijetnamskom ratu. Sejmur Herš i drugi istraživački novinari izveštavaju o američkim ratnim zločinima. O tragičnom stanju na vijetnamskom bojištu upečatljivo govore dokumentarni filmovi *U godini svinje* Emila de Antonija ili *Srca i umovi* Pitera Dejvisa, baziran na citatu izjave Lindona Džonsona da pobeda zavisi od srca i umova ljudi koji tamo žive – tamo u spaljenim selima, bombardovanjem devastirane džungle i krvoprolića.

U SLUŽBI I DRUŠTVU PREDSEDNIKA SAD: Henri Kisindžer i Ričard Nikson, Bil Klinton, Džordž Buš, Džozef Bajden
Fotografije: AP

Kisindžerov kolega sa Harvarda i prijatelj Hans Morgentau, otac modernog spoljnopolitičkog realizma, autor knjige *Politika među nacijama* (1948), radeći sredinom šezdesetih kao konsultant za Džonsonovu administraciju, javno je govorio da je rat u Vijetnamu ugrozio status Amerike kao velike sile, pa ga je Džonson otpustio. On pita kako kredibilitet Sjedinjenih Država uopšte može da se poveća razvlačenjem rata protiv sile četvrtog reda. Bio je razočaran što je njegov prijatelj Kisindžer javno branio Vijetnamski rat, uprkos tome što mu je i sam privatno priznao da SAD ne mogu da pobede.

Više od toga, Niksonova ostavka zbog Votergejta 1974. otkrila je da je Kisindžer naredio FBI-ju da prisluškuje telefone članova Saveta za nacionalnu bezbednost da bi otkrio ko je doturao štampi vesti o američkom bombardovanju Kambodže. I pored saznanja kako je malo verovatno da će rat biti okončan, norveški Nobelov komitet je 1973. dodelio možda najkontroverznijim potezom u istoriji Nobelovu nagradu za mir Kisindžeru i njegovom severnovijetnamskom kolegi Le Duku Tou "zato što su pregovarali o prekidu vatre u Vijetnamu 1973. godine". Rat je trajao još dve godine, sve do 1975. kada su Severni Vijetnamci i njegovi revolucionarni saveznici u Južnom Vijetnamu srušili vladu u Sajgonu, a Amerikanci se haotično povukli iz Sajgona.

Kisindžerov komentar te 1975: "Jasno je da rat nije ostvario ciljeve onih koji su započeli prvobitno angažovanje, niti ciljeve onih koji su pokušali da okončaju to mešanje... Kakve pouke iz njega treba da izvučemo, mislim da treba da rezervišemo za drugu priliku. Ali ne mislim da problem olakog ulaska u sukob možemo olako rešiti tako što ćemo ga previše olako napustiti..."

KISINDŽEROVA SENKA

Umesto pouka – usledilo je kopiranje.

Tokom jedne od predsedničkih debata 2008. godine, Džon Mekejn i Barak Obama su citirali Kisindžera da bi branili svoje (suprotne) stavove prema Iranu. Ubistvo iranskog komandanta Kasema Solejmanija od strane Trampove administracije bilo je skladu je sa Kisindžerovom formulom "plus 10 odsto". Samanta Pauer, kritičarka neuspeha SAD u zaustavljanju genocida, nije bila iznad toga da dobije nagradu od Henrija A. Kisindžera.

Kisindžer je savetovao svakog predsednika SAD od Niksona preko Donalda Trampa i služio je kao član predsednikovog savetodavnog odbora za spoljnu obaveštajnu službu od 1984. do 1990. i Odbora za odbrambenu politiku Pentagona od 2001. do 2016.

Nakon što je postavljen na čelo Komisije o ispitivanju okolnosti terorističkog napada 11. septembra 2001, porodice žrtava su postavljale pitanja o potencijalnom sukobu interesa zbog Kisindžerovih finansijskih veza sa vladama koje bi mogle biti umešane u rad komisije. Kisindžer je dao otkaz umesto da preda listu klijenata svoje konsultantske kuće.

Kisindžerova konsultanstka kuća Kissinger Associates je i Latinskoj Americi i istočnoj Evropi pomagala u posredovanju prilikom "masovnih rasprodaja" javnih komunalnih preduzeća i industrija, koju su u mnogim zemljama inicirali diktatori i vojni režimi koje je podržavao Kisindžer. Greg Grandin piše u nedeljniku "Nejšen" da je Kisindžer, kao državni sekretar, pomogao kompaniji Union Carbide da obezbedi zajam američke Eksportno-uvozne banke za izgradnje hemijsku fabriku u Bopalu. Nakon katastrofe u toj fabrici zbog curenja hemikalija 1984, njegova konsultanstka kuća Kissinger Associates je 1989. predstavljala Union Carbide u pregovorima o vansudskom poravnanju od 470 miliona dolara za obeštećenje žrtava. Isplata je bila neznatna u odnosu na razmere katastrofe, koja je izazvala skoro 4.000 trenutnih smrti i izložila još pola miliona ljudi toksičnim gasovima.

REALISTA, MORALNI RELATIVISTA...

Kisindžeru, kao jednom od aktera Hladnog rata, može se u zasluge pripisati fakat da je radio na udaljavanju ključnih država od ivice ambisa. Partneri iz velike igre to priznaju – Rusi o Kisindžeru pišu kao o protivniku vrednom poštovanja, a Kinezi kao o prijatelju. Kod kuće, nad njegovom humkom odjekuje eho starih osuda iz '70-ih.

Na primer, magazin "Rolingstoun" 29. novembra piše o njemu pod naslovom neprimerenim za tekst o čoveku koji je upravo umro: "Henri Kisindžer, ratni zločinac koga je volela američka vladajuća klasa, konačno umire". "Nejšen", "Vaniti fer" i "Njujorker" citirali su knjigu optužnicu iz 2001. godine *Suđenje Henriju Kisindžeru* britanskog levičarskog novinara Kristofera Hičensa.

"Kisindžerovo nasleđe seže dalje od leševa, trauma i patnje žrtava koje je ostavio za sobom. Njegova politika postavila je pozornicu za rat protiv terorizma od Avganistana preko Iraka i Sirije do Somalije i šire. To je savršen izraz neprekinutog kruga američkog militarizma", ocenio je istoričar sa Univerziteta Jejl Greg Grandin, autor knjige *Kisindžerove senke*.

Kisindžerov koncept stabilnosti i unapređenje nacionalnih interesa često je iznad ideala kao što su demokratija, moral i ljudska prava.

Mada je Kisindžer govorio jezikom realiste o "verodostojnosti", "povezanosti" i "ravnoteži moći", neki kritičari kažu da se Kisindžerov "realizam" ipak svodi na upravljanje sopstvenom slavom diplomatskog virtuoza. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Prilog kritici Bajdenove

Kritike Izraela još uvek liče na toplo, majčinsko prekorevanje deteta koje, zbog ljubavi ili osećanja odgovornosti za neke prethodne užase koje je preživelo, ne vidi sva ona nepočinstva koja štićenik trenutno pravi. Međutim, onima koji sede u Beloj kući preostaje jedino da bace pogled kroz prozor na Lafajet trg i vide da se onaj dobro znani svet ponovo promenio

Za "Vreme" iz Njujorka

Kada je na Fejsbuk stranici jedne zaposlenice Centralne obaveštajne agencije (CIA) nedavno osvanula slika dečaka sa palestinskom zastavom u ruci, bilo je jasno da su se podele oko rata u Gazi prelile sa ulica američkih gradova na zdanja državne administracije. Bilo je i tokom rata u Iraku, intervencije u Avganistanu ili Trampove odluke da se ograniči ulazak stanovnika iz muslimanskih zemalja unutrašnjih neslaganja, ali nikada do sada stotine zaposlenih u federalnim institucijama nisu tražile da se preispita kurs državne politike prema nekom problemu koji potresa svet. Toga su se pre svega klonili oni koji rade u obaveštajnim službama jer takvi poslovi podrazumevaju lojalnost otadžbini.

Za razliku od bulevarske štampe, ozbiljni mediji nikad nisu objavili ime ove analitičarke CIA-e, inače dobitnice brojnih priznanja obaveštajne zajednice, koja je javno iznela svoj stav. Ali na Fejsbuku, u pozadini njenog portreta sa državnim simbolima Sjedinjenih Američkih Država, više nema slike na kojoj se vijori palestinska zastava ispred predgrađa Gaze.

UZNEMIRENI I OBESHRABRENI

Svakome ko dobija platu iz budžeta SAD jasno je šta znače ovakvi gestovi. Mada to ne piše eksplicitno u ugovorima o poslu, ubrzo se shvati da lični postovi na društvenim mrežama više nisu privatni kao pre stupanja u službu. Stoga je javno iznošenje stava jedne zaposlene u obaveštajnoj službi slično ostavci Džoša Pola, direktora u Birou za političko-vojna pitanja Stejt departmenta zbog, kako je rekao, "jednostrane politike favorizovanja Izraela".

Da nije samo reč o dvoje tankoćutnih pojedinaca, govori i pismo više od hiljadu zaposlenih u Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID) koji su "uznemireni i obeshrabreni zbog brojnih kršenja međunarodnog prava" zatražili hitan prekid vatre u sukobu Izraela i Hamasa; javno obraćanje četiristo uposlenika federalnih odeljenja i agencija koji su apelovali na trenutno uspostavljanje primirja, oslobađanje izraelskih talaca, palestinskih zatvorenika, kao i snabdevanje Gaze vodom, gorivom, strujom i drugim ključnim potrepštinama; interne depeše nekoliko desetina diplomata Stejt departmenta koji su izneli svoje dileme i neslaganja oko toga kako se državna administracija postavila prema sukobu u Gazi; protesti stotinak administrativnih radnika Kongresa zbog "bezrezervne podrške Izraelu".

I na kraju, obraćanje grupe Bajdenovih demokrata sa Bernijem Sandersom na čelu, koji su konačno rekli ono što su mnogi tražili na samom početku akcije protiv ekstremista Hamasa – kako je nužno da američka pomoć Izraelu bude uslovljena koracima koje bude preduzimao izraelski premijer Benjamin Netanjahu. "Da je ljubazno traženje nečega moglo da donese rezultate, ne bismo bili danas u ovakvoj situaciji", rekao je Sanders ističući da se mora okončati "blanko podrška" Izraelu.

Našavši se na udaru republikanaca koji su zahtevali još radikalniji odgovor Hamasu i sve otvorenijih kritika progresivnih članova svoje partije, državni čelnici su počeli da šalju nešto drugačije poruke u odnosu na bezrezervnu podršku koju je predsednik Džozef Bajden uputio Izraelu odmah nakon terorističkog napada Hamasa. Od kako je državni sekretar Entoni Blinken prvi put upozorio da je "previše Palestinaca poginulo i pati", kako u "licima ranjenih palestinskih dečaka i devojčica vidi svoju decu" i da mora da se uradi mnogo više za zaštitu civila i dopremanje humanitarne pomoći, identičnu poruku ponovili su ministar odbrane Lojd Ostin i potpredsednica Kamala Haris.

"Suviše nevinih Palestinaca je ubijeno. Iskreno, stupanj patnje civila, slike

“bezrezervne podrške”

PODELE U AMERICI: Sve više protesta protiv podrške Izraelskoj vojnoj akciji u Gazi
Foto: AP Photo, AP Images for Amnesty International USA and Avaaz

i snimci koji stižu iz Gaze su poražavajući”, poručila je Kamala Haris mada su sve to zajedno još uvek samo birane reči u odnosu na ocene španskog premijera o “slepom ubijanju nedužnih civila”, francuskog predsednika koji dovodi u pitanje ciljeve o uništenju Hamasa, UNICEF-ovih zvaničnika koji opisuju kako je Gaza “postala groblje hiljade dece” i “pakao za sve ostale” ili ocena predsednice Crvenog krsta da je ljudska patnja stanovnika Gaze potpuno “nepodnošljiva”.

DEMOKRATIJA I AUTOKRATIJA

Onima koji kritikuju pokroviteljski stav državnog vrha prema Izraelu nije promaklo da se u Vašingtonu niko nije osvrnuo na to kada je izraelski ministar odbrane najavio da će stanovnicima Gaze biti uskraćeni struja, hrana i gorivo, a jedan visoki general ih nazivao “ljudskim životinjama”, tim pre što je državni sekretar Blinken svojevremeno oštro osudio ruske napade na civilnu infrastrukturu Ukrajine nazivajući ih “varvarskim” i “brutalnim”. Oni to i jesu, ali su čak i oni koji ruskog predsednika redovno nazivaju “tiraninom” i “ubicom” počeli da govore o američkim “dvostrukim standardima” i “ambivalentnom odnosu prema ratnim zločinima”, kao i da Bela kuća ne šalje dovoljno jasnu poruku.

“Kada su civili počeli umirati u Gazi, svi smo znali koja se sredstva koriste za ubijanja”, rekao je jedan zvaničnik SAD-a za NBC aludirajući na izraelsko oružje američkog porekla.

Stoga je sve očiglednije da ono što potpredsednica, državni sekretar i ministar odbrane govore o akcijama Izraela trenutno ne dopire do onih koji vode vojnu akciju iz Jerusalima, tako da je bilo samo pitanje dana kada će među građanima SAD prevladati raspoloženje da je Izrael otišao predaleko u svom odgovoru na teroristički napad Hamasa i da, po svemu sudeći, nema nameru da stane, s obzirom da nastavak akcije nakon primirja nije ništa manje brutalan od onoga što je pretrpelo civilno stanovništvo u severnom delu Gaze tokom prvih dana rata. Tako rezultati poslednjeg istraživanja Rojtersa/Ipsosa pokazuju da podrška javnosti u SAD-u za rat Izraela protiv Hamasa opada, a da većina Amerikanaca smatra kako bi Izrael trebalo da proglasi prekid vatre u sukobu koji sve više zadobija razmere humanitarne krize. Trenutno 32 posto ispitanika i dalje veruje da SAD treba da podržava Izrael u sukobu, AP Images for Amnesty International USA and Avaaz) ali je to za desetak procenata manje u odnosu na prve dane sukoba u Gazi.

Niko, pritom, ne dovodi u pitanje pravo Izraela da se brani i vojno odgovori na brutalan napad Hamasa, njegova masovna ubistva nedužnih civila, uzimanje žena i dece za taoce, silovanja devojaka i skrnavljenja tela ubijenih, kao i da je vojna infrastruktura militanata Hamasa sasvim legitimna vojna meta. Ovde se pre svega radi o zabrinutosti što u tim akcijama masovno stradaju palestinski civili, velikim delom deca i žene, i što se besomučno razara stambena struktura, zgrade, bolnice ili kampovi za raseljene. Zajedno sa državnim sekretarom Blinkenom i potpredsednicom Haris, nemali broj stanovnika Amerike očigledno pogađaju u srce prizori ubijene i ranjene dece, zbog čega oni sve manje veruju u krute podele na “demokratiju i autokratiju” ili “dobro i zlo” na kojima, u maniru stare škole, insistira predsednik Bajden, jer je više nego očigledno da su te bipolarne podele ostale u nekim minulim vremenima. Niti su sve demokratije iste, jer se u indijskoj državi Asamu na stvari gleda bitno drugačije nego u američkom Nju Hempširu, niti je Putinova diktatura identična onoj koju sprovodi, na primer, sirijski predsednik Bašar el-Asad.

S obzirom da se dobro zna kakve ćuške Amerika ume da opali onima koji krše humanitarno pravo ili ne uvažavaju temeljne demokratske vrednosti, kritike Izraela još uvek liče na toplo, majčinsko prekorevanje deteta koje, zbog ljubavi ili osećanja odgovornosti za neke prethodne užase koje je preživelo, ne vidi sva ona nepočinstva koja štićenik trenutno pravi. Možda ta ljubav, kao i druge dobre stvari, još uvek liče jedna na drugu, ali ono što je suprotno njima sada dolazi u različitim oblicima, značenjima i ispoljavanjima, tako da onima koji sede u Beloj kući preostaje jedino da bace pogled kroz prozor na Lafajet trg i vide da se onaj dobro znani svet ponovo promenio. ¶

SLOBODAN KOSTIĆ

Sultanov ugljen-dioksid

Emirati su se prihvatili da u prestižnom EXPO kompleksu u Dubaiju organizuju COP, sa ciljem smanjenja emisije CO_2, dok istovremeno ADNOC planira porast proizvodnje sirove nafte na nivo od 5 miliona barela godišnje, što je najveći pojedinačni rast proizvodnje, od čak 42 odsto, u arapskom svetu

Fotografije: AP Photo

"COP 28 je prvorazredna prilika da se iznova promisli, iznova pokrene i iznova fokusira klimatska agenda", kaže u prigodnoj, promotivnoj poruci za ovogodišnji klimatski samit Ujedinjenih nacija sultan Ahmed Al Džaber čija je zemlja, Ujedinjeni Arapski Emirati, ovog decembra domaćin tradicionalnog COP skupa, a on njegov predsedavajući. Sultan se, međutim, nije globalno proslavio ovom marketinškom porukom o novom promišljanju klimatskih izazova, kakve rutinski smišljaju skupi kreativni direktori i drugi lovci na pažnju medija, nego neslavnom opaskom koju je izgovorio tokom diskusije na jednom od sporednih panela konferencije, kad je uzviknuo: "Ne postoje naučni dokazi da će postupno ukidanje fosilnih goriva dovesti do smanjenja od 1,5 stepeni".

Na istom panelu sultan je izgovorio i da bi nas ukidanje fosilnih goriva "vratilo u pećine", što je odmah naišlo na vrlo hladan prijem kod klimatskih aktivista, da bi, kako je COP 28 odmicao, pokrenulo lavinu kritika. Uprkos velikim ulaganjima Emirata u skup koji se održava od 30. novembra do 12. decembra u Dubaiju, moglo bi se desiti da će ga obeležiti upravo sultanov komentar i zaključak kako jednoj klimatskoj konferenciji ipak nije mesto na rogu Arapskog poluostrva gde je novcem zarađenim od nafte sedam islamskih emira otrglo od pustinje i na mestima nekadašnjih ribarskih sela izgradilo globalno prepoznatljivu i uticajnu oazu koja od nafte više nije ovisna kao u prošlom veku, mada nafta i dalje čini oko 30 odsto njenog bruto društvenog proizvoda.

U međuvremenu, COP 28 je tokom prvih deset dana decembra jedna od globalnih tema – većina svetskih medija poslala je svoje izveštače u Dubai, pa smo mogli čuti o sukobu globalnog juga i globalnog severa, o izveštajima koje države po Pariskom sporazumu podnose o svom napretku, da se pored energije, finansija i uticaja na prirodu, ove godine na COP-u razgovara i o zdravlju. Beograđani su pritom svake večeri mogli da vide i promotivne slogane, COP 28 i zastavu Emirata na Kuli Beograd u Beogradu na vodi.

Ako vas iz godine u godinu zbunjuju akronimi kao što je COP, što je deo savremenog kimatskog žargona, reč je o skraćenici koja označava *konferenciju potpisnika* (partija) Okvirne konvencije UN-a o klimatskim promenama (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC), što je temeljni međunarodni ugovor koji su ratifikovale čak 192 države i koji je, sam po sebi, kao i sve što je svakom prihvatljivo, opšte mesto – kako bi bilo lepo da članice Ujedinjenih nacija učine nešto na zaustavljanju klimatskih promena. Sve ostalo, sve konkretno, rešeno je aneksima. No, da bi se došlo do njih, tih detaljnih dogovora koji obavezuju države na delanje, a koji uzimaju u obzir i naučnu realnost i ekonomske posledice, neophodno je da se svetski lideri periodično upoznaju sa novim naučnim nalazima, da upoznaju posledice, nova rešenja i na kraju, da pregovaraju među sobom o budućnosti. Tako se, od sastanka u Berlinu 1995, svake godine održava sastanak svih potpisnica Okvirne konvencije (a to je praktično ceo svet) koji je nazvan trivijalno – Konferencija potpisnika (*Conference of Parties, COP*).

COP je važan međunarodni forum, verovatno jedan od najvažnijih u naše doba. Na njemu se svake godine iznova diskutuje o klimi, na konferenciju dolaze lideri većine savremenih država, prave se planovi, pišu draftovi i potom mesecima analizira šta je dogovoreno. Kako je pitanje klimatskih promena prožeto ne samo naukom, nego dobrim delom politikom, ekonomijom i uopšte, njegovo rešavanje vrlo zavisi od diplomatije, COP ponekad prolazi bez uspeha, pa čak izaziva malodušnost i beznađe ekoloških aktivista širom sveta, kao što je bio slučaj u Kopenhagenu 2011. godine ili se pak, završava dugoročno važnim rezultatom, kao u Parizu 2015. godine, kada je na COP-u 21 usvojen Pariski ugovor kojim je u suštini postavljen danas opšteprihvaćeni cilj da rast globalne temperature ne sme biti veći od 1,5 stepeni do kraja veka.

NAFTNA OAZA

COP je obično praćen aktivističkim akcijama, protestima, kao i ikonama klimatskog pokreta, poput Grete Turnberg.

Sultan Al Džaber (na slici) vodi državnu kompaniju MASDAR koja se bavi obnovljivim izvorima energije, poseduje vetroparkove i solarne elektrane, a razvija i pametne gradove budućnosti. No, sultan živi i u onom drugom svetu fosilnih goriva – nalazi se na čelu državne kompanije ADNOC u kojoj je počeo karijeru kao inženjer, a koja danas godišnje proizvede tri miliona barela sirove nafte

Ovde se pokreću i neka nimalo jednostavna pitanja, kao što je položaj Afrike i afričkih zemalja koje praktično ne doprinose emisiji CO_2, a trpe posledice više nego drugi delovi sveta. Upravo jedna od takvih kontroverzi, uloga žena u borbi protiv klimatskih promena, bila je tema bočnog onlajn događaja na kome se povela diskusija između Meri Robinson, bivše specijalne izaslanice UN za klimu, i sultana Al Džabera. U pokušaju da kaže kako je pristao da na tom panelu učestvuje jer je mislio kako nije "alarmistički", sultan je poslao poruku da "nema nauke" u ukidanju fosilnih goriva.

Mada je njegova izjava ocenjena kao "gotovo klimatski skepticizam" i "tipičan jezik naftne industrije", sultan Al Džaber ipak nije jedan od onih bahatih emira čija se ogromna finansijska moć meri samo brojem naftnih bušotina. Stvari su, kao i uvek, složenije. Pedestogodišnji sultan je diplomirao hemiju u Kaliforniji, gde je i doktorirao na menadžmentu, bio je na brojnim rukovodećim funkcijama, više puta ministar, da bi ga Emirati progasili specijalnim izaslanikom za klimatske promene, pa je tako i postavljen za predsedavajućeg COP 28. Mediji nisu mogli da ne zapaze očigledan paradoks – Emirati su se prihvatili da u prestižnom EXPO kompleksu u Dubaiju organizuju COP, sa ciljem smanjenja emisije CO_2, dok istovremeno ADNOC planira porast proizvodnje sirove nafte na nivo od 5 miliona barela godišnje, što je najveći pojedinačni rast proizvodnje, od čak 42 odsto, u arapskom svetu. Poznavaoci ipak ukazuju na okolnost da su Emirati, nakon više decenija planskog traganja za drugim izvorima prihoda, mimo nafte, idealan primer kako je moguća tranzicija sa fosilnih goriva na neke druge izvore. No, očigledno nije se lako odreći nafte.

Diskusija koja se vodila na "ženskom panelu" je zato možda zaista centralno pitanje ovog COP-a. Ona je pre svega terminološka. Sultan je u debatu sa Robinsonovom ušao oko razlike među pojmovima postupno ukidanje i postupno smanjivanje (*phase-out* i *phase-down*), što uopšte nije trivijalna diplomatska dilema koja će zemlje koštati milione i milijarde u budućnosti. No, pitanje je jednako relevantno i zbog toga što ova terminološka razlika može značiti da su mere koje se usvajaju samo paravan za dalju eksploataciju fosilnih goriva što dovodi do emisije CO_2 i sve većeg ubrazavanja klimatskih promena. Ukidanje ili smanjivanje je pitanje koje će, ako ništa drugo, posle Dubaija biti jasno izrečeno.

BUDUĆNOST

Ma kakvi da su odgovori na to, novodogovorene obaveze ključnih emitera CO_2 nagoveštavaju novu fazu, jednu novu trku za smanjenje emisija gde, bez obzira kako se ponašaju Emirati ili slične zemlje, čak i bez obzira kako će se stvari odvijati u glavnoj areni sa Kinom, SAD i Evropskom unijom, za svakoga ko danas živi na Zemlji stiže trenutak naplate za komfor potekao od bespoštednog spaljivanja fosilnih goriva (bio on obilato iskorišćen, prokockan ili otet). Ako ga već same neumoljive sile probuđene u atmosferi Zemlje na ugroze biblijskim nepogodama, sušama i nestašicama, svetska politika će se postarati da ga uključe u rat protiv klimatskih promena. »

JOŠ JEDAN OD POKUŠAJA FOKUSIRANJA NA KLIMATSKU AGENDU: COP 28 i ekološki aktivisti

Kako je pitanje klimatskih promena prožeto ne samo naukom, nego dobrim delom politikom, ekonomijom i uopšte, njegovo rešavanje vrlo zavisi od diplomatije, COP ponekad prolazi bez uspeha, pa čak izaziva malodušnost i beznađe ekoloških aktivista širom sveta

Mali igrači poput Srbije uskoro više neće biti ispod CO_2 radara. I bez teških posledica samih klimatskih promena, prelomna 2050. godina se približila i htela tome iskreno da pristupi ili samo da zadovolji nužnu formu koja proističe iz međunarodnih konvencija, Republika Srbija će biti prinuđena da smanjuje emisiju gasova sa efektom staklene bašte. I da plati punu cenu tog smanjenja. Koliki je to veliki problem za Srbiju? Na prvi pogled bi se moglo reći – mala zemlja, mali i problem sa CO_2.

Sudeći prema podacima koje daje Climate Analysis Indicators Tool (CAIT) organizacije Climate Watch, a na osnovu analize Instituta za svetske resurse (World Resource Institute, WRI), Republika Srbija emituje godišnje oko 60 miliona tona CO_2. Ovaj ugljen-dioksid nastaje zbog struje koju u toku godine potrošimo, hrane koju pojedemo i proizvoda koje naša industrija napravi, ali u apsolutnom poređenju sa velikim zemljama, to je ipak mala emisija. Emisija Srbije je doslovno 200 puta manja od Kine, inače trenutno ubedljivo najvećeg emitera gasova sa efektom staklene bašte, koja emituje oko 11.700 miliona tona CO_2 godišnje. Srpski CO_2 takođe podgreva atmosferu, kao i bilo koji drugi, ali naša emisija je oko 100 puta manja od one koje u atmosferu ispuštaju Sjedinjene Američke Države i oko 50 puta manje od Evropske unije u celini.

Ako vas to umiruje i već ste krenuli da pojačate grejanje, usporite – kao što se Srbija po svom instalisanom energetskom i industrijskom kapacitetu ne može meriti sa tolikim džinovima kakve su SAD i Kina, tako ne može ni mera doprinosa globalnom zagrevanju. Mada je za klimatske promene najveća istorijska odgovornost najvećih sila, teško je zamisliti da će SAD i Kina smanjiti svoju energetiku i spustiti industrijsku aktivnost mirno gledajući kako male zemlje ništa ne preduzimaju i ostaju na istom nivou emisija u narednih 30 godina.

Kako bi se bar okvirno sagledala ova razmera, treba pogledati veličine država po broju stanovnika. U svetu sa sedam milijardi ljudi, Srbija sa sedam miliona stanovnika predstavlja hiljaditi deo svetske populacije i kada u nečemu doprinosi jednim promilom, bilo da pravi proizvode ili štetu, onda je na nivou svetskog proseka. Podaci WRI, međutim, pokazuju da od godišnjih 49 milijardi tona CO_2 koje čitava planeta ispušta u atmosferu, Srbija emituje ne jedan, nego 1,2 promila, što znači da naši građani za očiglednih 20 odsto više štete nanose klimi od prosečnog stanovnika Zemlje.

Cilj, naravno, nije da oni koji emituju više spuste svoje emisije na svetski prosek, nego da do 2050. na celoj planeti emisija CO_2 dođe do nule. Sve to samo znači da će u procesu mitigacije, kako se uobičajeno naziva smanjenje CO_2, Srbija verovatno trčati nešto dužu stazu. "Nauka je jasna: limit od 1,5 stepeni C moguć je samo ako u konačnici prestanemo sagorevati sva fosilna goriva. Ne smanjivati, ne ublažavati. Postepeno ukidanje, s jasnim vremenskim okvirom", rekao je u Dubaiju Antonio Guteres, generalni sekretar UN. Možda to tumačenje ne važi za arapske sultane, ali zemlje poput Srbije neće moći da idu drugim putem. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Hajdučki zbeg u Ekvadoru

U Gvajakilu se nalazi najistočnija tačka i najosamljeniji manastir Srpske pravoslavne crkve u svetu. To je Hram Blagovještenja presvete Bogorodice i tamo stoluje mladi Bokelj iz Herceg Novog, arhimandrit Rafailo. Osim iskušenice iz Zemuna, nema Srba koji posećuju ovu našu daleku bogomolju. Ipak, krajem novembra u manastiru je organizovan filmski festival srpske kulture "Serbiana" (na slici) kako bi se i u ovoj zemlji proširilo znanje o našoj kulturi, tradiciji i istoriji

Da biste došli do Ekvadora, imate nekoliko kombinacija, a put može da traje od 36 do više od 72 sata leta. Možda najkraća varijanta jeste da letite preko Amsterdama; Holanđani u Ekvadoru uzgajaju velike količine cveća koje svakoga dana izvoze u ceo svet.

Iz Amsterdama se leti do glavnog grada Kita oko 11 sati. Tu se izlazi iz aviona na jednosatnu pauzu zbog promene posade. Kada izađete iz aviona, morate polako da hodate zato što se Kito nalazi na 3000 metara nadmorske visine. To je druga po visini prestonica u svetu. Samo je La Paz na većoj visini.

Put od Kita do Gvajakila, najvećeg grada u Ekvadoru, traje nepunih 40 minuta. Na tom letu prelećete vulkan Čimborazo koji je na 6300 metara nadmorske visine i ne postoji veći od njega u svetu. Iz vulkana izvire reka Gvajas, koja je Ekvatorcima isto što i nama Dunav, a u gradu Gvajakilu se širi u ogromnu deltu i uliva u Tihi okean.

EKVADORSKA BARSELONA

Gvajakil je grad od oko tri miliona stanovnika. Može se reći – ekvadorska Barselona. Čak joj se tako i zove fudbalski tim koji koristi isti grb kao istoimeni tim iz Katalonije. Drugi gradski rival je Sport Emelec. Svaki klub ima svoj stadion; Monumental Banko Pičniča je dom "Barcelonista", dok je Estadio Džordž Kapvel dom "Emelecistas". Ova dva tima imaju dugu istoriju rivalstva u Gvajakilu i kada igraju jedan protiv drugog, derbi se zove "El Klasiko del Astiljero".

Inače, grad se nalazi na savršenoj poziciji, zvaničan naziv je Santjago de Gvajakil. Predstavlja ekonomsku prestonicu i glavnu luku nacije.

Moreplovci su ga zvali "Biser Pacifika" (Perla del Pacífico). U kolonijalno vreme, Gvajakil je bio glavno špansko brodogradilište na Tihom okeanu.

Prema istorijskim dokumentima, osnovan je 1534. i nalazi se na zapadnoj obali reke Gvajas, oko 50 km od njenog ušća u Zaliv Gvajakil, koji izlazi na ogromni moćni sivo-zeleni Pacifik.

Pošto se nalazi u ekvadorskom pojasu, cele godine je ravnodnevica. Od šest do 18 sati je dan a ostalo noć. Vlaga je jako velika i pripremite se za više tuširanja dnevno. Ovde vlada klima tropske savane. Između januara i aprila klima je topla i vlažna sa obilnim padavinama, posebno tokom godina El Ninja kada se dramatično povećavaju i obično dolazi do poplava. Međutim, ostatkom godine padavine su minimalne zbog uticaja Humboltove struje na hlađenje – dani su obično oblačni danima, a večernji povetarc vam vraća nadu u život. Zemlja je toliko plodna da na drveću samo što ne rađaju sijalice.

Danas stotine brodova svakoga dana snabdevaju ceo svet najkvalitetnijim bananama koje rastu cele godine. Kakao najboljeg kvaliteta sazreva na svakih dvadeset dana. Ananas i drugo šareno voće ima ukus kao da nije sa ove planete. Tropsko voće koje mi kupujemo u radnjama je ukusa kao kada bismo poredili naš paradajz u sezoni i bezukusni iz plastenika u februaru.

Gvajakil je nekada bio glavna velika luka Tihog okeana u trgovini između Azije i Latinske Amerike. Kao danas na velikim aerodromima, tu su bile galije iz Manile sa sedištem na Filipinima i imale su veze sa Akapulkom u Meksiku i završavale sa čvorom u Kalau, Peru. Nekadašnji kosmopolitizam se vidi i po hrani, ozbiljnoj mešavina intenzivnih ukusa.

Tipična kuhinja Gvajakila uključuje uglavnom jela od morskih plodova kao što su seviće, kazuela i enkokado (škampi ili tunjevina sa kokosovim sosom i pirinčem). Najbolji lokali za hranu nisu baš na »

ŽIVOT U EKVADORU: Manastir SPC, ulice Gvajakila, pijačni restoran, pacifički ulov
Fotografije: Bojan T. Dragićević

bezbednim mestima kao što su skromniji kvartovi i pijace. Turistima se tamo ne preporučuje da posećuju te delove grada, ali ako imate privilegiju da vas neko provede kroz tu avanturu, imaćete ozbiljan gastronomski CV.

Za doručak treba da probate patakone i bolon (prženi plantain sa zgnječenim sirom zaobljenog oblika). Gvajakilski odgovor na naš burek je empanadas "de viento" napravljen od pšeničnog brašna i rastezljivog sira ili model "de verde" plantain na bazi mocarela sira. Ovde je empanada, za razliku od bosanskog bureka, i sa mesom i sa sirom. Po obliku se razlikuje španska, ekvatorijalna i argentinska. Migranati sa Bliskog istoka doneli su odlične varijacije libanske, druzke ili izraelske kuhinje.

Postoje i kinesko-ekvadorska jela kao što su arroz chaufa, tallarin saltado i supa Fui Chi Fu – u Ekvadoru se čak proizvode i ljuti sosovi za ovaj miks kuhinja. Pazite gde jedete zbog higijene jer je voda jako agresivna za evropsku stomačnu toleranciju. U slučaju da imate problem sa dijarejom, rešite ga ispijanjem rakijske čašice jabukovog sirćeta.

Limuna u Ekvadoru nema – ono što oni misle da je ova voćka u stvari je limeta i stavljaju je bukvalno svuda. Sa njom polivaju živu morsku hranu i tako je zovu seviće. Ova vrhunska vrsta hrane je japanski uticaj na Latinsku Ameriku preko Perua, gde ima dosta iseljenika sa dalekog istoka. Najbolji se jede na pijaci.

Još jedno od originalnih jela Gvajakila je supa sa kuglicama od platana. Riba je neverovatna, od vrhunske tune do nekih pacifičkih varijacija bele ribe koje mi nemamo u ponudi na našem delu planete. Najbolju ribu ješćete na mestima gde jedu lokalci: pržena je prosto na ulju i dokazuje teoriju da je "najukusnija riba sveža riba".

Tu je skroman izbor svih vrsta pića i ogroman izbor sokova koje izbegavajte na ulici zato što su pripremani sa običnom vodom. Ponuda slatkiša je skromna, ali jedna od najboljih poslastica koju možete naći u modernim kafeterijama je čizkejk od marakuje.

EKVATOR, VAGA I PANAMA ŠEŠIRI

Ako ne govorite španski, imaćete ogroman problem u komunikaciji sa lokalnim življem. Madrid je držao ovo parče "raja na zemlji" sve do 9. oktobra 1820. godine. Bez velikog krvoprolića, grupa civila je uz podršku vojnika iz bataljona "Granaderos de Reserva" iz Gvajakila, predvođena peruanskim pukovnikom Gregoriom Eskobedom, savladala otpor rojalističke garde i uhapsila nosioce kolonijalne vlasti. Ovaj grad je proglasio nezavisnost od Španije postavši "Provincija slobodna de Gvajakil", a Hose Hoakin de Olmedo je imenovan za gradonačelnika.

Gvajakil se suočava sa velikim pretnjama od zemljotresa. Razlog je blizina vulkana Čimborazo, pa se zbog stratigrafije tla i lokacije na vatrenom prstenu južno od severnoandske zone subdukcije svaki dan osete manja podrhtavanja.

Gvajakil se nalazi duž nacionalnog autoputa 40 i blizu je autoputa 25. Oni ovaj velegrad jednosatnom vožnjom spajaju sa Pacifikom. Salinas je lep gradić na obali gde smete da se kupate na plažama Tihog okeana bez straha da će vas odneti morska struja. On je kao mikroklima za sebe, kroz njega prolazi ekvatorska linija. Možete i naći male betonske piramide koje označavaju mesto gde se planeta deli na severnu i južnu poluloptu. Na nekoliko kilometara vožnje od mediteranske tople varijante Pacifika, izlazite na nekoliko lepih tačaka gde se vidi moćan okean koji može malo i da vas uplaši. Mikroklima kao da ste na nekoj skandinavskoj obali, veliki talasi i stene na kojima uživaju morski lavovi. Ako imate sreće, možete da vidite i kitove i morske kornjače. Jedna od tačaka zove se "La Čokolatera" zbog nedoglednih peščanih plaža. Talasi prave ogromnu penu, a vetar raznosi mikrone soli u celom reonu. Zalazak sunca je doživljaj koji ćete pamtiti celog života.

Da li znate da na ekvatorskoj liniji vaga ne pokazuje tačnu meru zbog drugačije gravitacija? Nekada zlato nije smelo da se meri u ovoj državi. Pored oticanja vode u pravcu i kontra od kazaljke na satu u zavisnosti sa koje ste strane pojasa, ova zemlja je čudnija od bilo koje druge koju ste posetili. Nije velika, a ima nekoliko klimatskih i geografskih zona. Tu su ogromne planine, džungla Amazona na istoku, Pacifik i jedinstveni Galapagos koji je udaljen 1000 kilometara od kopna. I od životinja imate sve, ptice su kao iz bajke. I brzi kolibri i najveći kondor stoluju u ovoj zemlji.

Još jedna od pikanterija je i panama šešir, jipijapa ili slamnati šešir od tokile. Ova vrsta elegantne slamnate kape

nastala je u Ekvadoru. Izrađuju se od pletenih listova biljke *Carludovica palmata*, lokalno poznate kao *toquilla*. Liči na palmu, ali nije palma. Uglavnom su bili svetle boje, lagani i prozračni i često se nose uz elegantna letnja odela. Početkom dvadesetog veka, ovi šeširi postali su popularni kao tropski i primorski dodaci zahvaljujući svojoj lakoći i prozračnosti.

Prave se u malim planinskim selima i unikatni su kao naši pirotski ćilimi.

Do prekretnice dolazi kada je 1835. godine Manuel Alfaro stigao u Montekristi. Počeo je masovno da proizvodi šešire koji su tada bili zaštitna radna oprema od jakog sunca. Teretni brodovi iz Gvajakila punili su se njegovom robom i plovili u Panamski zaliv.

Jedan od prvih gradova koji je počeo da plete šešire u Andima je Principal, deo kantona Kordeleg u provinciji Azuaj. Iako pravljeni u Ekvadoru, iz Paname su izvoženi u ceo svet. Američki predsednik Teodor Ruzvelt posetio je gradilište Panamskog kanala i fotografisao se sa istoimenim šeširom i tako lansirao ovaj modni detalj u vrlo elegantnu visoku modu.

HRAM BLAGOVEŠTENJA PRESVETE BOGORODICE

U Gvajakilu se nalazi najistočnija tačka i najosamljeniji manastir Srpske pravoslavne crkve u svetu. To je Hram Blagoveštenja presvete Bogorodice i tamo stoluje mladi Bokelj iz Herceg Novog arhimandrit Rafailo.

Osim iskušenice iz Zemuna, nema Srba koji posećuju ovu našu daleku bogomolju. Pored nekoliko Rusa i Ukrajinaca, ima i oko 400 pravoslavnih Ekvatorijanaca. Liturgija je na španskom i ponekad na našem jeziku, a vernici su baš renesansni. Imate doktora nauka, oftamologa hirurga, arhitekte, grafičke dizajnere itd. Ovaj skromni ali duhovno moćni centar obiluje mladim i novim vernicima.

U manastiru Blagoveštenja presvete Bogorodice krajem novembra organizovan je filmski festival srpske kulture "Serbiana". Ideja je da to bude kulturni most između dva sveta. Ova manifestacija nastala je kao ideja producenata i kulturnih radnika Milana P. Kićevca i Bojana Dragićevića, a po blagoslovu episkopa buenosaireskog južnocentralnoameričkog Kirila. Domaćin ove kulturne manifestacije je arhimandrit Rafailo i manastir Blagoveštenja Presvete Bogorodice u Gvajakilu i dobrotvorni fond Sveti Arhanđeli (Fundación Benefica "Santos Arcangeles").

Činjenica da se ovakav kulturni događaj održava u Ekvadoru, u Gvajakilu, predstavlja istorijski trenutak jer je "Serbiana" prvi festival srpskog dokumentarnog filma u ovoj prelepoj južnoameričkoj zemlji.

Ta manifestacija se odvijala krajem novembra 2023. godine nudeći publici mogućnost da se kroz deset srpskih dokumentarnih filmova upozna sa našom kinematografijom i proširi svoje znanje o našoj kulturi, tradiciji i istoriji.

Posebna pažnja posvećena je prevođenju svih filmova na španski jezik kako bi publika mogla da uživa u ovim ostvarenjima. Značaj ove jedinstvene kulturne manifestacije i njen doprinos prepoznalo je i Ministarstvo kulture Srbije, koje je podržalo ovaj projekat. ¶

BOJAN T. DRAGIĆEVIĆ

In memoriam: Shane MacGowan (1957–2023)

IRAC, PANKER,

Prvo, da odmah razjasnimo jednu stvar: Shane MacGowan je bio genije.

Njegov potez kojim je spojio pank i irski folk dao je novi životni smisao i jednom i drugom kulturnom obrascu. Ohrabrio je ljude širom sveta da prigrle obe stvari kao nešto svoje. Posle pojave Shanea i grupe The Pogues sredinom osamdesetih godina XX veka, odjednom je postalo moderno biti Irac – u tom pankerskom čitanju "irskosti" oni su postali prepoznatljivi kao veliki sudbinski luzeri ovog sveta, a to je bio status sa kojim su mnogi mogli sa lakoćom da se poistovete.

Shane je, u stvari, bio panker koji je najdalje dogurao ako izuzmemo Johna Lydona kao nedodirljivog (obojica su Irci rođeni u Engleskoj, ne zaboravimo!). Stajao je tamo ispred bine kad su Sex Pistols nastupali, pocepali su mu uvo na jednom od prvih koncerata The Clash, citirao je The Damned u pesmama, skakao je na svim ostalim ranim nastupima pank grupa i konačno imao svoj bend The Nipple Erectors koji je zabeležio nekolicinu singlova. Bio je na mestima gde se pobuna dešavala, dok se još dešavala. Kad je prvobitni žar dovođenja svega u pitanje zgasnuo, Shane je našao način da svoju otpadničku poziciju još bolje utemelji – umesto da pozajmi gram autentičnosti iz rege ili ska muzike, kao ostatak pankera, on je našao uporište u svojoj kulturi.

Foto: Michael Walter/PA via AP

Bio je to revolucionaran potez. Mladi Irci rođeni u Velikoj Britaniji poznavali su Irsku samo kao mesto gde su eventualno išli na letovanje kod babe i dede; Irska je u njihovom poimanju mogla biti tek velika selendra i razlog sramote zbog svoje zatucanosti, posebno kad se poredi sa Londonom, Liverpulom ili Mančesterom; biti Irac beše razlog i za strah u Engleskoj, koja je sedamdesetih i osamdesetih bila direktno ugrožena podmetanjem bombi na javnim mestima od strane raznih frakcija Irske republikanske armije; konačno, svi ti mladi Irci rođeni na Ostrvu bili su najbolji dokaz da njihova Republika ne funkcioniše najbolje čim je toliko njene dece pobeglo iz nje, u pravcu omraženih tlačitelja iz Ujedinjenog Kraljevstva, da bi se kod njih zaposlilo za siću – ipak, njihove tamo zarađene devize dugi niz decenija hranile su mnoga usta u Irskoj. Teško je bilo u tim okolnostima ponositi se svojom narodnom kulturom.

Zato je bio potreban genije. Neko ko je kao velika figura, nalik na Boba Marleya ili Felu Kutija, dao pop identitet svom narodu. Van Morrison, Rory Gallagher, Thin Lizzy, Boomtown Rats sa Bobom Geldofom i konačno U2 – sve su to građani sveta poreklom iz Irske, ali Shane McGowan je bio Irac sveta.

RASPAD ČOVEK

Bio je prepoznatljiv kao Čarli Čaplin: njegova javna pojava raspad-čoveka oličavala je sve nepravde ove planete, a da nije morao ništa da kaže. Shaneov razvaljeni fizički oblik bio je protest protiv lažnosti ove na profitima izgrađene civilizacije, čije smo svi žrtve, živi prikaz kako normalan čovek može ove nedaće da preboli na nogama samo pretvarajući se u ruinu. Izabrao je da to uradi na način na koji su veliki pesnici uvek radili – stavljajući znak jednakosti između svog života, reči, muzike i ponašanja mimo scene, nalivajući se apsolutno svakim alkoho-

LUZER, GENIJE

Šejnov razvaljeni fizički oblik bio je protest protiv lažnosti ove na profitima izgrađene civilizacije, čije smo svi žrtve, živi prikaz kako normalan čovek može ove nedaće da preboli na nogama samo pretvarajući se u ruinu. Izabrao je da to uradi na način na koji su veliki pesnici uvek radili – stavljajući znak jednakosti između svog života, reči, muzike i ponašanja mimo scene

lom do kog je mogao da dođe i još ponečim drugim, čisto da bi mogao da zaboravi svu bedu oko nas i nastavi da funkcioniše kao ljudsko biće. Kod njega to nije bio mit, nego samoizabrana paralelna autodestruktivna realnost, u kojoj se na naše oči krio od onog što smo mi živeli.

Stajao je uspravno za sve one koji nisu imali sreće, tokom cele svoje karijere. Čisto zato što je neko morao da kaže po koju i u njihovo ime. Radio je to sa dušom, humorom i iskrenošću bez pardona. Svi koji su ga upoznali znaju da je bio draga osoba i da je pokazivao izuzetnu samilost za obične ljude, od kojih se nije izdvajao. Davanje keša beskućnicima bila je samo jedna od njegovih redovnih akcija podržavanja onih kojima život nije udelio bolje karte.

Postojalo je nešto kod njega što suštinski nije želelo klasičan građanski uspeh. Nešto što ga je teralo da stalno i do kraja ide protiv logike industrije zabave, pravila medija, pa i javnog morala. Postao je poznat mimo sistema, na čistu inspiraciju, na fintu, često preskačući stepenice ka vrhu ili se spotičući o njih.

Kad je Sinead O'Connor umrla letos, Shane je već bio u bolnici sa virusnim encefalitisom koji ga je dokusurio. Poruka zahvalnosti za ljubav i prijateljstvo, koju je uputio kroz tvit svoje supruge Victorie Mary Clarke, samo je potvrđivala njegove ranije reči da je Sinead uvek brinula o svima drugima, što je bilo tako nalik na samog Shanea. Iz nekog razloga, ova dva bića bila su kao žensko i muško otelotvorenje "irske sreće", odnosno životnog baksuzluka onih koji su rođeni da nemaju ništa drugo na ovom svetu osim mnogo dobrote i talenta – koji kao da su im dati samo da bi se više mučili u svojoj nemaštini.

HILJADE SU PLOVILE

Pravi fenomen bila je muzika The Pogues-a, koje je Shane MacGowan uspešno predvodio od osnivanja 1982, dok ga nisu otpustili "zbog neprofesionalnog ponašanja" 1991. Irske folk pesme nikad pre toga nisu zvučale toliko aktuelno niti dramatično familijarno dok se oni nisu pojavili – pre svega zato što smo u pričama koje je Shane provlačio kroz njih prepoznavali sebe.

To je inspirisalo i ovog potpisnika kad je u ranu jesen 1986. seo da za "Student" sroči nekoliko svojih prvih ikada napisanih recenzija, među kojima se našla i upravo licencno objavljena, odlična ploča The Pogues-a – *Rum, Sodomy & the Lash* (pored nje, tu su bili još i debi Suzanne Vega i Lačni Franz *Na svoji strani*). Dotad u Beogradu niko nije pisao o njima – da budem iskren, ni ja nisam imao previše informacija osim što sam cenio Elvisa Costella, ovde u ulozi producenta, i što sam istog časa iskreno zavoleo tu nekontrolisanu strast iskombinovanu sa socijalnim ljubavnim temama, u *Dirty Old Town* i *A Pair of Brown Eyes*, ili antiherojskim poetskim uzletima kao što su *The Sick Bed of Cúchulainn* i *And the Band Played Waltzing Matilda*. Neće proći mnogo vremena, a The Pogues će postati svetski slavni zahvaljujući remekdelu *If I Should Fall from Grace with God* (1988), da bi sličnu formulu ponovili sa *Peace and Love* (1989) i *Hell's Ditch* (1990).

Shane MacGowan je od tog doba postao obožavani klasik, posebno omiljen u našim krajevima, kao neki dalji rod. Prosto je neverovatno koliko se kult The Pogues-a i njihovog lidera raširio po Balkanu gde je takvih likova nekad uvek bilo. Nalik na irske pabove, u ovdašnjim kafanama se u to doba još uvek odvijao smislen socijalni život, kao i rasprave o umetnosti i filozofiji – Shane MacGowan se u taj milje mentalno uklapao jer je od malih nogu predano čitao knjige, a naročito dobru poeziju, onoliko koliko je slušao svu muziku ili gledao filmove, uvek spreman za glasnu odbranu onog u šta veruje, paleći cigaretu za cigaretom i ispijajući pivo. Da ste nekom rekli kako ste ga videli na ulici tokom velikog rasula u Beogradu devedesetih, sigurno bi vam poverovao.

Kad smo konačno doveli Shanea MacGowana i tadašnji prateći bend The Popes na EXIT godine 2003, bilo je to kao da se susrećemo sa prijateljem iz detinjstva. Dugujem vam tu priču: on je doleteo iz Dablina, besprekorno i na vreme, dok su članovi The Popes-a promašili avion iz Londona i jedva stigli. Iz minibusa, pored *Main stagea* gde sam prvi put radio kao umetnički direktor, izašao je njegov pijani tur menadžer koji se ispovraćao u obližnji žbun, a za njim uredno i stabilno na nogama sam Shane. Bio je potpuno smiren, možda pomalo izgubljen. Do danas mi nije jasno da li je shvatao gde je, osim da je u pitanju festival. Muzičari su počeli da se spremaju za nastup, a njegov »

Foto: Scott Garfitt/Invision/AP

menadžer je rekao da ide da sredi scenu za Shanea – poneo je ogromnu staklenu čašu koja se širila naviše i u nju ulio mešavinu džina i piva, te je specijalnim metalnim prstenom pričvrstio za stalak mikrofona. Na moje pitanje da li je siguran da je to dobra kombinacija osveženja za koncert, imajući u vidu da svi drugi piju vodu iz flašica, odgovorio je da ne brinem i da je nastup "jedino tako moguć", otkrivši mi tajnu da će Shane prvo tražiti baš to piće čim kroči na stejdž.

No, jednu stvar nam niko nije rekao: Shane MacGowan bio je pravi džentlmen i profesionalac. Od časa kad je seo za barsku stolicu, donetu za njega na binu, do trenutka kad se steturao sa nje, pevao je svoje pesme besprekorno i bez greške. Aca Seltik iz Orthodox Celts-a bio je tu, sa nama na stejdžu, spreman da pomogne ako zvezda zaboravi reči – ali nije bilo potrebno, i meni, Zlatku Jošiću i svakom iz EXIT-a ko se tu zatekao objašnjavao je da Shane nije napravio ni jednu jedinu omašku. Bio je oduševljen do te mere da se u trenutku egzaltacije zatrčao i poljubio ga u teme, dok se Shane iznenađeno osvrtao i mahao rukom kao da ga spopada neka mušica. Svako u publici bi ga isto tako poljubio da je mogao. Tako je to bilo te sveže julske večeri, pred zaista mnogo svedoka na Petrovaradinu: Shane je stigao kući, a da nije ni znao.

POLJUBIŠ ME...

Mnogo toga Shane nikad nije saznao jer mu je u poslednjih desetak godina zdravlje ubrzano propadalo mada on očigledno nije previše mario. Posle vesti iz 2015. da je polomio kuk posle pada u kući te nadalje mora da koristi invalidska kolica, bio je među udarnim naslovima kad je 2018. dobio nagradu za životno delo Republike Irske od tadašnjeg predsednika, što je vrlo brzo zamenila nova vest kako je uspeo da polomi i koleno.

Poslednji put kad smo ga videli, bilo je to na FEST-u 2021. kad je prikazan najnoviji dokumentarac proslavljenog Juliena Templea, te osobe od poverenja cele punk generacije: *Crock of Gold – A Few Rounds with Shane MacGowan*. Film je osrednji, sam Shane nije dao nikakvu izjavu za njega, ali je bilo dovoljno što su ga snimili iz blizine onakvog kakav je bio do pre neki dan – kao potpunu razvalinu, biljku u kolicima, ovaj put sa ugrađenim veštačkim zubima. Grlo se samo stezalo pred tim nemilosrdnim prizorom kopnjenja. No, nije izgledalo da Shaneu smeta njegovo propadanje. Štaviše, kao da ga je i dalje apsolutno za sve bilo briga. Odlično je znao da niko neće zapamtiti ovo njegovo natečeno lice pod stare dane, nego ono drugo, mladalačko, unezvereno, ranjivo i istovremeno spremno da se tuče za pravu stvar.

Uostalom, lice je sudbina. Teško da je neka smrt vesela, ali u slučaju Shanea MacGowana – kad smo obrisali prvu suzu na ovu vest, siguran sam da se svako bar malo nasmešio pomislivši na njegov klempavi i bezubi nestašni lik, tu sliku i priliku dečačkog huligana velikog srca iz našeg kraja.

If I should fall from grace with God
Where no doctor can relieve me
If I'm buried 'neath the sod
But the angels won't receive me
Let me go, boys
Let me go, boys
Let me go down in the mud
Where the rivers all run dry

(The Pogues, If I Should Fall from Grace with God) ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

O godina

Ostavimo li po strani vrhunsku glumu i glumačku saigru mladog Jovana Ginića i Jasne Đuričić, problemi sa ovim filmom iskrsavaju u nekoliko ravni – recimo, na planu postavke i distribucije preostalih likova. Iako očigledno efemerniji, oni su ovde dati na tački krokija, pri čemu su opoziciono nastrojeni bočni likovi unutar ove priče opterećeni ishitrenim bigotizmom i opštom zadrtošću

Zametak svake uspešnije i brižljivije osmišljene filmske i svake druge priče možda je najcelishodnije tražiti upravo na onom tananom spoju lično proživljenog sa jedne, i onoga opšte pojmljivog s druge strane. Još je bolje ako su ta dva pola integralno isprepletana i ako se međusobno nadopunjuju, a ako im je pritom nepatvorenost, ili barem dovoljno jaka i uverljiva iluzija iste, jedan od najvažnijih integrativnih faktora. Dabome, možda je sve prethodno nanizano previše tražiti od jedne filmske priče, dakle, povesti koja u biti manje ili više teži da bude saopštena javnosti/svetu, bez obzira da li bismo pod tim podrazumevali gledaoce istančanijeg ukusa na filmskim festivalima i sličnim prigodama ili širu publiku koja se sa nekim konkretnim filmom susreće prvenstveno u tami bioskopskih sala ovog ili onog podtipa ili profila, računajući tu i multiplekse, koji umeju da svoje dveri otvore (ili preciznije rečeno – odškrinu) i za arthaus ostvarenja koja se obraćaju probranijem ili malobrojnijem gledateljstvu. I, dakako, mnogo je prepreka i zamki koje filmovi treba da zaobiđu i pobede tokom tog suštinski neizvesnog i ne nužno prijatnog puta.

Film *Lost Country* scenariste i reditelja Vladimira Perišića, rađen u francusko-

ma visokog napona

Foto: promo

srpsko-luksemburško-hrvatskoj koprodukciji, uz produkcijski doprinos i iz Katara, jedno je od recentnijih ostvarenja koja kanda teže tom spoju gorenavedenog i gorepojašnjenog. Možda se i olako nameće iščitavanje upliva konkretno ličnog u ovu priču, imajući u vidu Perišićevu porodičnu priču i činjenicu da je lik majke, svakako drugi po važnosti u ovoj njegovoj filmskoj povesti, zapravo lik važnog šrafa u sistemu Miloševićeve vladavine, a možda i glavne propagandistkinje tog nakaradnog režima s kraja prošlog veka, ali ono što je za svaku analizu svakako potentnije i relevantnije jeste utisak da je pred gledaoce stigla priča naturalističkog prosedea u kojoj emocije igraju iznimno važnu ulogu svojevrsnog katalizatora dobrog dela onog što se rađa i, traživši svoj konačan vid, previre u duši mladog junaka, sina naručene dame, koga usred studentskih i građanskih protesta u drugoj polovini Miloševićeve vladalačke ere pokreću sve silovitiji i sve prodorniji damari i porivi nužne (auto)emancipacije, koja se, eto, pokazala kao značajan zajednički imenilac u slučaju više viđenijih filmova predočenih u programima nedavno okončanog 29. Festivala autorskog filma u Beogradu, na kojem je, uostalom, ovaj film doživeo i svoju nacionalnu/srpsku premijeru, nakon čega se našao u redovnoj bioskopskoj distribuciji.

Jednostavnije rečeno – *Lost Country* je priča o druželjubivom i osetljivom tinejdžeru, mlađem srednjoškolcu koji u jeku pomenutih protesta sve šireg i šireg opsega postaje sve svesniji uloge svoje majke u opstanku vlasti protiv koje su ustali, reklo bi se, bezmalo svi drugi iz dečakovog bližeg okruženja, pri čemu dečak i majka imaju izrazito dubok, iskren i iskreno proživljen odnos, pa još i odnos izražene međusobne upućenosti i komplementarnosti. U ovih par rečenica praktično je iskazan čitav zaplet ovog Perišićevog drugog igranog filmskog dela dugog metra, kako se lako da detektovati, filma namerno svedenije narativne potke i strukture, čime se utabavao put ponajpre filmskoj priči stanja i filmskoj priči koju na prvom mestu nosi sve snažnija junakova potreba za metamorfozama kao nezaobilaznim stanicama ličnih i korenitih sazrevanja.

U tom svom aspektu *Lost Country* je film na svom mestu, uz primetan odmak u odnosu na radikalnije shvaćen i primenjen pojam sporog arthaus filma u slučaju njegovog prethodnika, Perišićevog celovečernjeg prvenca, filma *Ordinary People*, a na tragu onoga što prepoznajemo kao autorski pristup Alis Vinokur, česte Perišićeve saradnice na poziciji koscenaristkinje, a šire poznate po scenariju za film *Mustang*, kao i po scenarističkim i rediteljskim zaslugama kada je reč o filmovima *Disorder*, *Proxima* i *Sećanja na Pariz*, od kojih je poslednje pomenuti po duhu i tonu možda i ponajbliži filmu *Lost Country*. Naravno, pitanje je (uostalom ono koje otvoreno mori i glavnog junaka) da li su dimenzije odgovornosti, etičnosti i esencijalne složenosti ljudskih bića, njihovih mentalnih i duševnih sklopova, te mogućnosti iole ubedljivijeg razdvajanja javnih persona od onoga što je lično i intimno... po meri spoznajnih i drugih mogućnosti i dalje malenog Stefana. On gotovo čitavim tokom priče ovog filma preispituje cenu života, a posebno cenu životnog dostojanstva uz sve osetniju težinu spoznaja kojima je, kako sve izvesnije biva, definitivno nemoguće uteći. Kao što ukazuje Đorđo Agamben u studiji *Homo Sacer – Suverena moć i goli život* (prevela Milena Babić, a pre, recimo, deset godina objavila kuća Karpos Books): "Koncept 'života nedostojnog življenja' je, po Bindingu, od suštinske važnosti, jer omogućava pronalaženje odgovora na pravno pitanje na koje se on sam sprema da odgovori: 'da li nekažnjivost uništenja života treba da bude ograničena, kao što je slučaj u aktuelnom pravu (osim u slučajevima nužde) na samoubistvo, ili se može proširiti i na ubistvo trećih lica?' Rešenje problema, po Bindingu, zavisi upravo od odgovora na sledeće pitanje: 'Da li postoje oni ljudski životi koji su do te mere izgubili karakteristike pravnog dobra, da njihovo nastavljanje, kako za njihove vlasnike, tako i za društvo trajno gubi svaku vrednost?'" Naravno, ovde pojmove "ubistvo" i "samoubistvo" treba odmeniti pojmom "uništavanje", ali suština i »

zajednička nit i bit ostaju iste – koja je cena života uz spoznaje preko kojih se, čini se, ne može preći, a u vezi sa tim – ima li potpune slobode uz barem samo implicitno saznanje o krivdama iz ličnog okruženja i svetonazorskog okvira. Dakle, u idejnom smislu *Lost Country* ostavlja dovoljno sugestivan utisak, problem je, kao i mnogo puta dosad, čitavim tokom istorije ne samo politički obojenog nego i šire shvaćenog filma, u samoj realizaciji.

Naime, ostavimo li po strani sve dosad predočeno u ovom prikazu, kao i vrhunsku glumu i glumačku saigru mladog Jovana Ginića i Jasne Đuričić, problemi sa ovim filmom iskrsavaju u nekoliko ravni – recimo, na planu postavke i distribucije preostalih likova. Iako očigledno efemerniji, oni su ovde dati na tački krokija, pri čemu su opoziciono nastrojeni bočni likovi unutar ove priče opterećeni ishitrenim bigotizmom i opštom zadrtošću, čak i prema očito mladom i suštinski nevinom Stefanu, što dovodi do diskutabilnog egala između dva ideološka pola tog doba. Film se povremeno otežano kreće pod bremenom primamljive, ali u biti prvoloptaške simbolike (Stefan u jednom trenutku zatvara prozore po kući kako bi zaglušio buku opozicionih protesta i onog čuvenog lupanja u šerpe, dok film u tom aspektu nudi i srećnija i efektnija rešenja – u, doduše, nepotrebno dugoj sceni vaterpolo treninga tokom kog saigrači otvoreno izbegavaju da Stefanu dodaju loptu čak i kad se on nađe u neposrednoj blizini nebranjenog gola, a intrigantno ambivalentna je crtica u kojoj Stefanu na lekarskom pregledu, mada se u tom dobu to ne zbiva često, utvrđuju naznake dalekovidosti, i tu je simboliku zanimljivo vagati i analizirati, posebno ako se na umu ima i sam završetak filma). Upitna je i upotreba starostavne filmske trake, koja jeste obezbedila naglašeno zrnastu teksturu slike, ali kanda nije bila nužna u smislu potcrtavanja duha i rekreacija te ere – ne samo što gledaoci uvek spremno i otvoreno reaguju na tu ipak tehnološku obmanu kada pred njima krene priča koja inače uspeva da im zarobi pažnju i podstakne sistem emocionalnog odgovora na ono što im u smislu nadražaja stiže sa ekrana/kino-platna, već i stoga što bi onda, ako se taj svojevrsni mimetizam shvati doslovnije i isključivije, priči ovog filma primerenija bila (doduše oku teško snošljivija) snimateljska elektronika poznijih devedesetih. Posebno upitni su, međutim, prizori uličnih protesta, koje je trebalo izbeći u uslovima nemogućnosti da se u tom domenu ovog filma stvori upečatljiva iluzija, jer ovde dobijamo puku ilustraciju kojoj fali i snimateljske ambicije, pomnije inscenacije i broja statista/aktera. Kada je već reč o segmentima koji se tiču aspekta priče u čijem su fokusu studentski i širi protesti te 1996. godine, u oči i umove padaju i prilično intruzivni pokušaji da se taj deo srpske istorije nasilno uveže sa i dalje aktuelnim kosovskim krakom ovdašnjih tegoba (tako da u ovom filmu mesta nađu i spominjanja tada utamničenog Adema Demaćija, podrške prištinskih/albanskih studenata, a Stefanova simpatija, devojčica ukrašena iscrtanim svevidećim okom na čelu, ima i predviđanja skorih ratnih zločina na KiM). Na to se nadovezuje i krajnje ishitrena upotreba ionako prenaglašene, odveć saharinski grandiozne i nimalo suptilne Bajagine pesme sa sve stihovima "što ne može niko možeš ti... da zajedno stignemo do sna, sami na raskrsnici svetova... ubedi me da je život lep protiv svih pravila i zakona, izađi sa mnom među svet, ovo su dani visokog napona...".

Ukupno uzev, *Lost Country* je korak napred za Perišića, koji je u slučaju filma *Ordinary People* pružio na prvom mestu uspešan blef i pokušaj oponašanja i apropriacije stilema tadašnjeg sporog arthaus filma krupnih ambicija i jednako krupnih tišina i suštinskih praznina; *Lost Contry* se čini proživljenijim, iskrenijim, a čak se i njegove nedostatnosti mogu posmatrati i analizirati sa više poleta i žara, a da za to ima opipljivijih osnova. S druge strane, a mimo evidentnog festivalskog uspeha, ovaj film ostaje tek naznaka mogućnosti filmskih povesti da obujme i ubedljivo nam predoče mrak miloševićevskih godina, čiji nam odjeci i dalje odzvanjaju u (naravno, kolektivnim) ušima i u vidnoj meri i dalje oblikuju ono što živimo i nastojimo da zauzdamo ovde i sada. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Gluma kao

Foto: Peter Uhan/ SNG Drama

"Uvek sam voleo digresije, čini mi se da smo zreli, pogotovo mlada generacija, bar za ovo da otvaraš puno prozora, dolaziš do neke šifre, tražiš tu dalje, pa se vraćaš u osnovnu pripovest. Pošto je život haotičan, postoji potreba za smirenjem koja bi dala (a odatle ta želja i u pozorištu) čisto pripovedanje. Čini mi se da su u porastu čistije forme – priča, povratak realizmu, sklanjamo mikrofone, gradimo, u stvari, scenografiju koja dočarava, zatvara, radi ono što nam radi film"

put u slobodu

Marko Mandić je jedan od najznačajnijih, najosebujnijih glumaca ovog dela Evrope. Rođen u Velenju, studirao glumu u Ljubljani, u toku studija odlazi na Institut Li Strazberg u Njujorku i izučava *method acting*. Prvak je SNG Drame u Ljubljani, a sve vreme je prisutan i na nezavisnoj sceni, isto koliko i u institucijama.

U Subotici, na regionalnom pozorišnom festivalu *Desiré central station* direktora Andraša Urbana, Mandića smo gledali u predstavi *MandićCirkus* u režiji Bojana Jablanovca, koja je svojevrstan Mandićev masterklas. Mada je sa Mandićem kao sa Šeherezadom, ne želite da se igra ikada završi.

Za "Vreme" govori o načinu na koji radi, vremenu u kojem smo, a koje je sazrelo za Brehta, o svetu u kojem stalno izbijaju nova ratna žarišta.

"VREME": Kako je došlo do toga da odeš u Njujork i izučavaš *method acting*?

MARKO MANDIĆ: Mateja Koležnik, sa kojom sam radio predstavu *Indijac želi u Bronks*, stalno je govorila: "Morate u inostranstvo, morate raditi još negde", i onda smo moj kolega Uroš First i ja otišli na Institut Li Strazberg i dobro je što smo otišli pre završetka studija i završili metod akting.

Kako bi nazvao to što radiš?

To je kombinacija više metoda. Pogotovo kad radim sa Janezom Škofom; kada sam bio u srednjoj školi, fascinirala me je predstava Šeherezada Tomaža Pandura, u kojoj je Janez Škof igrao ono što bismo nazvali fizičkim teatrom, telo je tu poezija. Sećam se, išli smo sa školom da gledamo to i *Fausta*, gde je takođe igrao Škof. Mislim, u srednjoj školi me sport nije nimalo interesovao, profesor fizičkog mi je stalno govorio da ako želim da budem glumac, moram se više baviti sportom. I u pravu je bio. Bitna mi je bila ta Strazbergova metoda, ali i rad sa rediteljima Bojanom Jablanovcem i Ivicom Buljanom. Sa Buljanom sam 2003. godine radio predstavu *Medeja materijal*, i tu je počelo.

U *MandićCirkusu* prolaziš kroz devedeset i nešto uloga koje si do sada odigrao, pitam se sve vreme na kom to mestu čovek ide dalje u iskustvu, nakon toliko iskustva?

Ovde, kao i u predstavi *Solo* koju smo radili sa Ninom Rajić Kranjac prošle godine, imali smo dosta vremena da radimo na materijalu, to su procesi u kojima zapravo stvaraš materijal na probama, zadaš sebi neke gabarite rada, koncept, i onda u tom bazenu tražiš rešenja. U radu sa Jablanovcem, gde je ideja da svakih deset godina nešto stvorimo, pošto su to desetogodišnji preseci mog rada (na *Dezireu* smo 2011. godine gledali *MandićMašinu*, prvi deo projekta o kojem Mandić govori, a na ovogodišnjem *MandićCirkus*, nastavak tog projekta, *prim. aut.*), čini se da je to mogućnost da napraviš presek, uočiš ono što se ponavlja, geste koje se ponavljaju, rešenja... Možda i više nego kad smo radili *MandićMašinu*, ali smo u oba projekta imali pristup da nema ograničenja, da imamo materijal i iz njega radimo. Mada, i kada radim klasičnije predstave, ne osećam se sputano, smatram da i tamo ima puno slobode.

U razgovoru sa publikom nakon predstave govorio si o tome koliko je važan prostor u kom se igra, da bi se dobro komuniciralo sa silama od gore i od dole, kako kažeš. Na koji način ti je prostor važan?

Akustika svakog prostora je drugačija, bez veze mi se čini biti frustriran nekom situacijom, potrebno je usmeriti pažnju na ono što daje novi prostor.

Usmeren si na potencijale?

Da, nekako pokušavam da to radim i kad gledam neke druge predstave ili filmove, okej, uvek možeš da kažeš da ništa ne valja, ili možeš da usmeriš pažnju na potencijal. Mislim da u susretu sa nečim više profitiramo kada tražimo potencijale, mesta gde možemo da se spojimo. Tada nešto naučimo ili upotrebimo za to da promenimo nešto što imamo fiksirano kao stav, mišljenje.

Izuzetan si partner na sceni, imam utisak da ćeš uvek podržati partnera, a i čak kada bi on zabrljao, ti bi ga izvukao, saveznik si u najboljem smislu reči. Gledali smo *MandićCirkus*, to je solo, ali opet, šta bi rekao ti o tome kakav si partner?

Hvala. I kad igram solo, publika mi je partner, ako si u dijalogu sa partnerom ili partnericom i radiš na tom vektoru, tada u stvari sve vreme radiš i sa publikom. Čini mi se da je bitno da u drugome tražiš spas i da guramo jedan drugoga dalje. Uvek sam zadovoljan partnerima. Valjda želiš da te drugi provociraju i inspirišu.

U kritici predstave *MandićCirkus* pozorišna kritičarka Nataša Govedić kaže da si brehtijanski glumac. Šta ti kažeš, jesi li? Odnosno, kakav si ti glumac?

Baš u poslednje vreme razmišljam o tome, zapravo mi se čini da je ta brehtijanska metoda... da je vreme za to. Sve to što je postdramsko, ono za šta se kaže, pogotovo kod nas u Sloveniji: *ah, to je prošlost, nije to više in* (smeh). Slažem se, ali od pamtiveka su postojali ovi apartei. Svest publike da se podrazumeva da znaju da su u teatru. Sad, u istoriji pozorišta postojali su periodi koji su još više odvajali publiku od scene, ona je bila još veći voajer. »

Mene to uvek zanima, stvarati nešto da bude stvarno intimno i kao da publika nije tu. Međutim, čini mi se da je dobro dati taj uvid publici, da glumac totalno uđe u ulogu, a da je opet tu. Moj je utisak da to pravi realizam ili naturalizam čini čak jačim. A čini mi se da to ne treba raditi doslovno kao što su radili u Brehtovo vreme i kako on o tome govori, čini mi se da je u spiralama došlo do novog brehtovskog metoda. Baš sam nedavno gledao film u kojem se u istoj sceni junaci nalaze u potpuno drugačijim zvučnim atmosferama, recimo dva glumca su u automobilu i dok posmatraš jednog od njih, čuješ zvuk automobila, sve je naturalistički, a ona osoba koja je u tom istom automobilu pozadi kao da je iz drugog sveta, sa druge planete. Dojam je bio toliko moćan, zapravo potresan. Smatram da su te metode spajanja različitih nivoa stvaranja delotvorne.

***MandićCirkus* je građen potpuno u fragmentima, takav je svet u kojem živimo, ponekad se čini da je, upravo zbog velike fragmentisanosti sveta, potrebno posebno se vraćati u kontekst kada se pripoveda, ne toliko linearno, nego, kako kažeš, spiralno. Kako ti razmišljaš o tome?**

Uvek sam voleo digresije, čini mi se da smo zreli, pogotovo mlada generacija, bar za ovo da otvaraš puno prozora, dolaziš do neke šifre, tražiš tu dalje, pa se vraćaš u osnovnu pripovest. Pošto je život haotičan, postoji potreba za smirenjem koja bi dala (a odatle ta želja i u pozorištu) čisto pripovedanje. Čini mi se da su u porastu čistije forme – priča, povratak realizmu, sklanjamo mikrofone, gradimo, u stvari, scenografiju koja dočarava, zatvara, radi ono što nam radi film. Mada imam utisak da je još dug put koji treba da pređemo kako bismo došli do naturalizma koji je više od onog što pod njim podrazumevamo u pozorištu. Uvek kada to glumimo, čuju se naše intonacije koje su, po meni, premalo organske. Govorim i o sebi kada tako igram, čini mi se uvek da nisam uspeo reći iz dubine.

Svet u kojem živimo, osim što je u fragmentisanom narativu, vrlo je konzervativan, retrogradan. Ovoliki ratovi, tako blizu da postoji utisak da smo u nekom strašnom krugu koji se sužava. Govorim sve ovo da bih te zamolila za komentar sveta čiji smo deo.

Baš zbog toga su važni poučni Brehtovi komadi, osvešćenje ljudi i u pozorištu, a ne mislim samo na angažovano pozorište, na propovedi sa scene... Ludo je sve ovo što živimo i ta potreba za ratovanjem, potreba za zauzimanjem teritorija za koje mislimo da bi morale biti naše, stvarno mi je to suludo. To da ti, ako živiš u nekoj sredini i ako je ta sredina u opasnosti, da ti moraš da se boriš. Za muškarce se podrazumeva da ginu ako treba. A radi čega? To žele samo neke strukture, radi igre kapitala. Sad, sa strane govoriti je jedno, drugo je biti na ratnom području, ali su te dileme očajne.

Sad sam imao nastup u Velenju, odakle sam. Huiquin Wang, vizuelna umetnica koja živi u Sloveniji od osamdesetih godina prošlog veka, imala je izložbu *Totalitarni kolaž* i u saradnji sa kustosom Maticom Velerom zamislila je akciju pod nazivom "Put u slobodu". U okviru njenog rada, a Velenje je rudarski kraj, izlazi se iz jedne gomile rude, ona slika Tita, Mao, Če Gevaru, pionire, radnike, tu ikonografiju koja je bitna za Jugoslaviju, Kinu, a i za Velenje. Planira se da rudnici u Velenju prestanu sa radom 2030. a ljudi žive od toga. Velenje je socijalistički grad, mesto na kom su od sela napravili grad, vizija tih ljudi tokom pedesetih godina jeste bila da za radnika naprave fenomenalne stanove, da se ljudi bave sportom i da prate kulturu. To su pisani planovi koji su sačuvani. Čitali smo i Titove govore iz perioda Nesvrstanih, gde on govori o razoružavanju. Zapanjujuće, to je 1961. To je bila ideja i svet je išao tim putem, a gde smo sad? Tito u tim govorima kaže da se mnogi plaše razoružavanja, ali da, s obzirom na to dokle je nauka stigla, potreba je da industrija stvara nešto drugo, a ne oružje. Misli i ideje mira su stalno na vidiku i ponekad pomislimo da smo skoro tamo, ali opet je tu neko žarište. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Jednočinka

Kiran Lin:
Incident na granici
režija Stefan Gajić
Jugoslovensko dramsko pozorište

Incident na granici je komad britanskog pisca Kirana Lina i premijera ovog komada na sceni Studio prvo je izvođenje jednog njegovog dela kod nas (prevodilac Vesna Radovanović). Kiran Lin se školovao kao glumac, pohađao je značajne programe za pisanje, a komad *Incident na granici* je izvođen u brojnim pozorištima u Velikoj Britaniji i u svetu.

U intervjuu objavljenom u programu predstave, pisac je naveo da je bio u Istočnoj Evropi kada su tamo nanovo iscrtavane granice nakon pada socijalizma. Navodno, ni jedan konkretan događaj ga nije podstakao da piše o ovoj temi. Komad je postavljen tako da je od ličnog iskustva važnije načelno pitanje šta su, u stvari, granice među ljudima i državama i koja je njihova svrha. *Incident na granici* počinje tako što se između ljubavnog para (Artur i Olivija) u parku umeša vojnik Graničar koji krep trakom povuče novu državnu granicu koja prolazi tako da razdvoji ljubavni par. Politička i pogranična situacija između dve novonastale države nije sasvim jasna, a to je za Graničara odlična prilika da, navodno strogo poštujući naređenja "odozgo", razdvoji ljubavni par – može li ljubav i želja za ličnom slobodom da pobedi granicu?

Komad *Incident na granici* je inspirisan teatrom apsurda i crnom komedijom. On ispituje naš odnos prema autonomiji našeg unutrašnjeg i spoljnjeg sveta, postavlja pitanje zašto sledimo samoproklamovane autoritete iako vidimo da to što oni traže nema smisla. Lik Graničara (Vukašin Jovanović) primer je nesnađene i nekompetentne osobe koja se olako prihvata odgovornog posla samo zato da bi dobila na važnosti i manipulisala "običnim i poštenim građanima". Pokušaj običnog, malog čoveka da kroz sistem ispravi očiglednu nepravdu ili besmislenu odlu-

s viškom činova

Foto: Nebojša Babić/JDP

ku je, za pisca, nemoguća misija. Ova situacija nam je, nažalost, svima dobro poznata i to je verovatno bio jedan od glavnih razloga da reditelj Stefan Gajić odluči da postavi ovaj komad. Apsurdna situacija koja se (in)direktno tiče publike i činjenica da se igra između likova vrti oko dramaturški proverenog zapleta (dvoje se vole, a treći im smeta) daje osnova za potencijalno odličnu jednočinku. Kažem jednočinku jer su i situacija, i mesto, i vreme apstraktni, a radnja je ograničena na tri lika i takođe je apstraktna. Odnosi i situacije se mogu varirati, ali ne i značajno razvijati jer ne postoji ništa konkretno što vezuje likove osim granice povučene krep trakom.

Marta Dogan je napravila scenografiju koja izgleda kao nekakav park za decu od velikih lego kocki. Scenografija je tako osmišljena da scenska događanja čini dodatno nerealističnim i nameće ideju da likovi nisu odrasli ljudi, već deca koja oponašaju odrasle. S druge strane, rasklopiva scenografija omogućava reditelju i glumcima da dodatno razigraju mizanscen. Kostimi Olivije i Artura (kostimograf Biljana Grgur) deluju obično jer su oni "obični ljudi", a Graničar je, u odnosu na njih, neobičan čudak. Na taj način je i samim kostimom postavljena jasna razlika između ljubavnog para i Graničara. Kostimi Olivije (Mina Obradović) i Artura (Dragan Petrović) značenjski idu uz ideju o običnim ljudima, ali, nažalost, ne pomažu mnogo glumcima. Oni ipak moraju da stvore likove kojima ćemo poverovati na sceni i čija radnja će nam držati pažnju. Reditelj i glumci su i ranije sarađivali i stvorili jasne odnose među likovima i ljudski uverljivu početnu situaciju. Olivija Mine Obradović voli svog dečka, bori se da bude sa njim, aktivna je i predstavnik je svih onih koji su uvereni da svoj život treba da uzmu u svoje ruke i da je za svaki problem moguće naći rešenje ako se dovoljno potrudiš. Ona ima žustre kretnje i nastupa odlučno čak i onda kada nije sasvim sigurna šta tačno treba da uradi. Nasuprot njoj, njen dečko Artur Dragana Petrovića deluje opušteno, smireno, čak i nezainteresovano za društvena i politička pitanja. Artur je predstavnik svih onih koji ne bi da se mešaju u politiku ako baš ne moraju, a kada dođe stani-pani situacija, oni se "brane" ironijom koja ih u sopstvenim očima čini superiornim u odnosu na situaciju. Vukašin Jovanović igra Graničara kao tipa koji, s jedne strane, želi da ima vlast i da odaje utisak objektivnog i nepristrasnog, ali s druge strane, veoma mu se sviđa devojka – on je istovremeno i odrasla osoba i zaigrano dete. Sa njim nikada niste načisto kada se on samo pravi da je glup, a kada stvarno nešto ne razume, kao što ne znate da li će stvarno da puca ili ipak neće. Tako se na početku predstave stvara napetost između likova koja se sastoji u tome da ne samo što su mladić i devojka suprotstavljeni Graničaru, već su i Graničar i Artur suprotstavljeni Oliviji budući da deluju infantilno u odnosu na nju – kao da se i njih dvojica pomalo igraju njenim živcima.

Zahvaljujući tome, predstava nam od početka drži pažnju i mi sa brigom i neizvesnošću pratimo metaforičnu priču o ljubavnom paru koji je razdvojila besmislena granica i blesavi Graničar. Problem je što nakon nekog vremena odnosi među likovima počinju da tapkaju u mestu. Sve što smo mogli da saznamo o njihovim odnosima saznali smo negde do polovine predstave. Krivica nije do glumaca već do komada i jedino što je reditelj mogao da uradi je da svede komad na meru njegove realne dramske potencije, a to je odlična jednočinka. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Koraci (ka) neposlušnosti

Frederik Gro: *Filozofija pešačenja*
prevod Pavle Sekeruš; Kiša, Novi Sad, 2023. i...

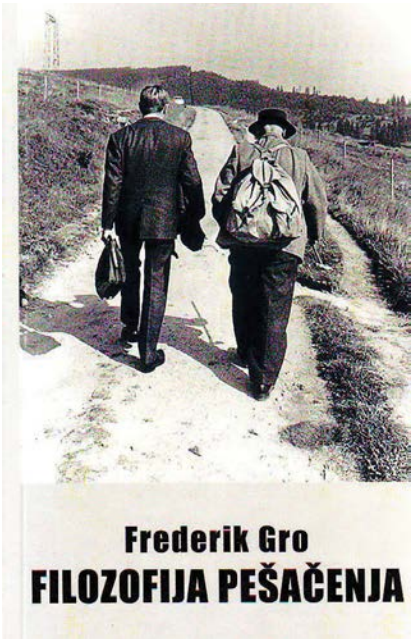

Na prvi pogled – da bi se mislilo, nije neophodno biti pešak. Moguća su i živopisna putovanja u mislima. Ova noetička šetnja (kako bi to rekli filozofi), ipak, izaziva podozrenje. Punokrvna misao, smatra Niče, struji telom, ona je neodvojiva od rada mišića. Filozofija šetača samim tim je nesvodiva na beskrvne apstrakcije onih mislilaca koji se služe iskustvima drugih. Da bi se filozofiralo, treba izaći *napolje*, iz kabineta, boraviti na vetrometini, izložiti se samotnom, monotonom hodanju, umoru i opasnosti da se zaluta. Filozofija pešačenja je u nepristajanju, u otporu i nepokornosti, spremnosti da se napusti sigurnost obitavališta, da se bude usamljen i slobodan.

FILOZOFSKI I DRUGI ŠETAČI

Pešačenje, međutim, nije sport – upozorava nas Frederik Gro na početku svoje *Filozofije pešačenja*. Tu nema tehnika i pravila, treninga i takmičenja, poena i rekorda, nema skupe opreme, merenja rezultata, poređenja s drugim. Filozofsko pešačenje je samotno, individulano, čak i kada se obavlja u grupi. Svako filozofira onako kako pešači i svaki filozof hoda onako kako filozofira. A to znači da cilj pešačenja nije u nekom dostignuću, nego u pešačenju samom, u tom boravljenju *napolju*, u "sudaru sa svetom, koji prodire u telo".

Groova knjiga ne obazire se samo na filozofe šetače. Tu su i pesnici, i slikari, šetači na hodočašću, u tragaju za Bogom, ili politički pešaci za koje je pešačenje praznik slobode, izraz otpora. Za Artura Remboa volja za pešačenjem bila je želja za bekstvom. Još kao petnaestogodišnjak, Rembo pešice odlazi do Pariza, kasnije do Brisela, pa uporno korača nazad, da skupi snagu za nova pešačenja, izložen hladnoći, bez novca i hrane. U tim upornim bekstvima nastaje njegova poezija, za Remboova života mnogima nepoznata i nepriznata. I kada prestane da piše stihove, Rembo i dalje beži, pokušava uporno da hoda i nakon amputacije desne noge. Gro zaključuje da je za pešačenje potreban *bes* koji ne dolazi spolja, nego je uvek unutra. Nije reč samo o nezadovoljstvu vremenom i prilikama, nego u uverenju da se samo na putu, u bekstvu, može iskusiti sloboda.

Kantove šetnje bile su ograničene na Kenigsberg i bližu okolinu. Opisujući precizne izlaske Imanuela Kanta, po bilo kakvom vremenu, tačno između završetka ručka (uvek u pet) i večernjeg čitanja (od osam sati uveče), Gro pronalazi važne odlike šetnje: šetnja je monotona, ona se odvija prema unutrašnjem ritmu, bez velikih amplituda, regulisana, te se utoliko odvija nezavisno od spoljašnjih okolnosti. Ona je neizbežna, kao svojevrsni ritual. Međutim, Kantove šetnje bile su više odmor od predanog rada, a manje neposredna inspiracija.

Niče je išao dalje od toga. Za njega je šetnja trajna i bez završetka, a prekida se samo na usputnim odmarališima. Dolazak do cilja podrazumeva bacanje sidra, umirovljenje, prihvatanje logosa kao ontološke osnove. Logičko uvođenje reda u mišljenje ne znači uspostavljanje reda u svetu. Uverenju mišljenja da logos vlada prirodom, suprotstavlja se upravo telo ("veliki um") svojim nekontrolisanim porivima. Misliti telom, prema Ničeu, znači prekinuti sedeći položaj, izaći iz biblioteke, napustiti druženje sa utvarama iz knjiga, kako je govorio Volt Vitmen. U stvari, i knjige svedoče o fiziologiji svojih autora, one su telesne koliko i umne: citati, fusnote, reference ukazuju na odsustvo vitalnosti, spremnosti da se autentično misli. Za Ničea delo ne zavisi samo od bistrine duha, nego i od telesne kondicije. Smežurani učenjak iz biblioteke, bledunjav i lišen sunčeve svetlosti, može samo da ponire u dubinu tragajući za izvorom i uvirom kosmosa. Uspravni položaj, međutim, prekoračuje granicu, on dopušta da se perspektivistički gleda s visine. Šetnja je, iz tog razloga, za Ničea uspinjanje ka visokim planinama, ka "vrhuncima samim", odakle se pruža pogled koji nadvisuje metafizičke dubine i svedoči o neukrotivom bujanju života, haosu koji ne može da bude doveden u red. U puste planinske vrleti, gde "vetar najoštrije duva" zato mogu da se zapute samo odvažni.To je *put stvaraoca* koji se suočava sa velikom istinom da je sloboda odsustvo smisla (cilja), da su svi putevi kružni (i besciljni) i da je usamljenik osuđen da njima beskrajno korača. Izgleda da je stazu koju Niče opisuje našao i Fridrih Helderlin, čije je ludilo probuđeno na poznatom pešačenju u Bordo, posle koga više nije rekao ništa *smisleno*, pišući samo "sirovu poeziju".

Šetnja, pokazuje Gro, može da bude i oblik građanske neposlušnosti. Gandijev marš prema okeanu kao izraz otpora Imperiji i oporezivanju soli, koje su Indijci uvek imali u izobilju, bio je jedan od prvih delotvornih nenasilnih protesta koji je proizveo značajne političke posledice. Gandijevo nenasilje, ističe autor, nije samo puko odbijanje poslušnosti, već direktno susprotstavljanje fizičkoj sili. Praznički prvomajski protesti, šetnje kojima se izražava protivljenje nekom političkom poretku, odnosno vlasti "koja ujedinjuje u poslušnosti prema Zakonu kao utočištu od straha" – u tom su smislu više od običnih demonstracija. Otkrivajući radost zajedništva i udružene moći, ističe Gro, narod u "prazničnim protestima" otkriva mogućnost neposlušnosti u poretku u kome je poslušnost proglašena za imanentno humano svojstvo.

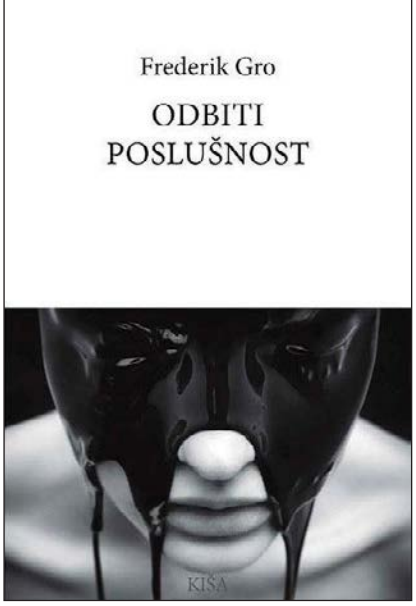

Odbiti poslušnost
prevod Bojana Janjušević; Kiša, Novi Sad, 2020.

ODSUSTVO NEPOSLUŠNOSTI

U filmu Line Vertmiler *Paskvalinovih sedam lepota* nameće se dilema. Jedan umni zatvorenik odbije poslušnost bacivši se u veliki bazen na sredini koncentracionog logora, pretvoren u nužnik: "Treba umreti dostojanstveno, dosta je tog straha" – uzvikuje skačući, tik pre nego što će biti izrešetan rafalima stražara. Nasuprot njemu, Paskvalino, glavni lik ovog filma, odlučan je da trpi, da bude poslušan, da kako-tako preživi. Da li treba živeti ili preživeti, biti pokoran ili odbiti poslušnost? U uvodu knjige *Odbiti poslušnost*, Frederik Gro ponavlja zapažanje Hane Arent da su personifikacija savremenog zla obični ljudi, činovnici, spremni da bezuslovno veruju i budu poslušni. Postavlja se pitanje kako da objasnimo ovu pojavu koja je u međuvremenu postala daleko posvemašnija nego u vreme suđenja Adolfu Ajhmanu, iako se promenio društveni obrazac koji stoji iza zahteva za bezuslovnim prihvatanjem. Savremeni svet, tvrdi Gro, nudi mnogo razloga za neposlušnost: socijalna neravnoteža i nejednakost, kao i degradacija prirodnog okruženja, uz silne oblike lokalnih nepravdi koju sprovode mali narcisoidni vlastodršci – često ne izazivaju reakciju najneposrednije ugroženih zajednica.

Skicirajući odgovor na pitanje zašto izostaju masovne reakcije na nabrojane razloge za bunt, Gro najpre pokazuje socijalne i antropološke pretpostavke poslušnosti. Poslušnost je oduvek bila činilac stvaranja zajednice, dok neposlušnost društvo potkopava i deli. Zajedništvo podrazumeva svojevrsni jaram, društveni ugovor, u kome se odričemo slobode prirodnog stanja da bismo bili zaštićeni i sigurni. Isto tako, kako pokazuje legenda o velikom inkvizitoru iz *Braće Karamazovih*, koju Gro analizira, sloboda nas čini očajnički usamljenim. Posledice naših odluka zato radije prepuštamo "inkvizitorima", na primer velikim "harizmatskim" liderima, ideolozima i samozvanim spasiteljima. Drugim rečima, postavlja se pitanje: da li mi slobodu možemo po(d)neti?

Neposlušnost upućuje na divlju, životinjsku prirodu. Civilizacija, nasuprot tome, počiva na poslušnosti, ukroćivanju prirode u nama i izvan nas. Imuni su samo nenormalni i nepopravljivi, koji odolevaju aparatima discipline: školi, crkvi, fabrikama, bolnici, lečilištu za umobolne. Poslušnost se uvek opravdava opstankom civilizacije, nasuprot silama nereda i haosa, jer svaka pobuna donosi opasnost od bezvlašća i poživotinjenja. Odbiti poslušnost, prema tome, znači skliznuti u divljaštvo. Na apologije poslušnosti nisu bili imuni ni prosvetiteljski mislioci. Čak i kod Kanta, koji afirmiše dostojanstvo i autonomiju, apsolutna, slepa poslušnost, na početku obrazovno-vaspitinog procesa, smatrana je neizbežnim uslovom socijalizacije iako ona ne treba da bude pretvorena u ropsko povinovanje ili izbegavanje odgovornosti. Uverenje da je slepa poslušnost neophodna u procesu vaspitanja, međutim, ima dalekosežne političke posledice jer se na toj osnovi lako mogu pravdati zahtevi za poslušnošću odraslih ljudi; kao što dete mora da nauči da se povinuje onome što mu se ne dopada (recimo da usredsredi pažnju na učiteljevo predavanje umesto da se igra u učionici), tako i odrastao pojedinac mora da prihvati zakon, nezavisno od toga da li mu to odgovara. Štaviše, Kant smatra moralno nedopuštenim izazivanje pobune i revolucije (iako je tvrdio da revolucije mogu imati korisne konsekvence) jer se takav čin ne može opravdati kategoričkim imperativom (u suprotnom bi bilo dato pravo svakom nezadovoljniku da ugrožava društveni poredak, nezavisno od toga da li je promena kojoj teži emancipatorska). Doduše, i kada postane jasan bezdušni karakter neke vlasti, i kod onih koji su u dubini svoje duše odustali od slepog povinovanja, ostaje *pokornost*. Za razliku od poslušnosti, pokornost je potencijalni bunt, koji ne nalazi priliku za aktualizaciju. Povinovanje zakonima, uvredama i poniženjima gazda ili nadređenih, pokorno izvršavanje naređenja, uslovljeno je strahom od fizičke kazne, uskraćivanja hrane, nadnice ili plate, koje prete ne samo vinovnicima pobune nego i njihovim porodicama.

ODBIJANJE POSLUŠNOSTI

Poslušnost, kao brana od animalnosti i hibrisa, pokazuje tokom istorije i svoju tamnu stranu. Nirnberški proces bio je prvi sud koji je optužene osuđivao ne zbog neposlušnosti, nego zato što su bili poslušni, imajući u vidu upravo načela koja nadilaze zakonodavstva nacionalnih država. No daleko od toga da je u naše vreme prevaziđen maligni karakter poslušnosti. Umesto poštovanja univerzalnog načela, Uma kao čvrste arhimedovske tačke, poslušnost i disciplina nameću se oružjem ili ekonomskim uslovljavanjima, odnosno "oružje najjačeg navlači kostim opšteg interesa", kaže Gro u završnom poglavlju svoje knjige. Kako legitimnost odvojiti od arbitrarnosti moćnika?

Groov odgovor samo je na prvi pogled naivan: uvek iznova sve treba dovoditi ne u red, nego u pitanje. Neposlušnost počinje tamo gde smo odbili da bespogovorno sledimo sami sebe. Izaći iz sopstvene kože, napustiti sugurno stanište, posmatrati sebe kao drugog, važan je iskorak, koji nas, za početak, navodi na tiho nepristajanje, slično onom o kome govori Adorno, o filozofu koji se, kao i drugi putnici, trudi da u gužvi zauzme mesto u autobusu, ali za razliku od ostalih, ima refleksiju o sopstvenom "poživotinjenju". Taj iskorak, neposlušnost prema sebi samom, koja je, paradoksalno, istovremeno i poslušnost sopstvenom *ja*, u osnovi je odbrana čovečnosti kao sebi vernoj neposlušnosti. ¶

KATARINA ĐURĐEVIĆ

Protest umetnice

SRAMOTA ME

Pred vama je deo iz serije pamfleta Biljane Vilimon koje objavljuje na Fejsbuku i koji se šire mrežama, kao simbol otpora svakakvom nasilju i potrebe za promenom. Galerije kojima ih je ponudila nisu imale prostora za njih

Autorka crteža koje objavljujemo je Biljana Vilimon, slikarka i književnica. Nastali su povodom ubistava 3. i 4. maja u Srbiji. Moguće ih je videti na njenom Fejsbuk profilu, odakle ih ljudi šeruju, pričaju o njima, preporučuju. Na talasu takvog odjeka, ponudila ih je galeristima kao izložbu koja bi bila reakcija na aktuelni trenutak. Odbili su je, rekli da nemaju slobodan termin i nastavili sa svojim programima izvan ovog vremena.

Ovo je njena priča.

"Posle majskih ubistava, bilo me je stid da se na Fejsbuku bavim bilo čim drugim sem građanskim protestima u borbi protiv nasilja u Srbiji. Devetnaest života je nestalo. Rafali koji su ih otrgli od nas probudili su sve nas. Dotle prestravljen i uspavan narod, izašao je na ulice.

Dok smo mi šetali noseći transparente, vlast je radila matematiku – prebrojavala nas je. Zakidali su nam po nekoliko nula pokušavajući da umanje značaj građanskog nezadovoljstva. Nije bilo vreme za smeh, ali je bio trenutak da im se iskaže revolt. Crtežom sam prikazala srednji prst kojim su se oni nama rugali. Krunisala sam ga, uz parolu 'Prst je naš!'. I taj prst je, sudeći po reakcijama na društvenim mrežama i u štampanim medijima, postao simbol otpora prema onima kojima matematika dobro ide samo kad kradu, lažu i obmanjuju – u svoju korist.

Tako sam počela da radim pamflete u kombinaciji crteža i teksta. Moj odgovor na botove, na otpevanu podršku Takite plaćene novcem Telekoma, na ružičastu veštačku inteligenciju kojom od nas prave budale, afere prisluškivanja i zastrašivanja, uz jeftiniji parizer i keks petit.

JE DA ĆUTIM

pro glas
Mi smo deca cveća,
a ti naša nesreća.
Skloni se sa vlasti,
tako ćeš nas spasti.

GLASAJ
ne stidi se
Mrak je mrkli
AL' VIDI SE
pro glas

GLASAJTE
18+
svet je vaš
pro glas
na mladima sve(t)
O(P)STAJE!

samo odvažno
zato što je važno
DAJ GLAS,
ZA SPAS
pro glas

Potpiši i ti!
STOP
svemu što je
nečasno i lažno,
svemu što jeste,
a njemu nije važno.
pro glas
Glasaj odvažno

I žirafa zna
čemu služi glava
GLASAĆEŠ!?
Baci pet! Baš si strava.
pro glas

pro glas
DA LI TI JE
DOBRO?
nije
Idu izbori...
kucnuo je čas
KAŽI TO GLASNIJE

pro glas
tvoja glava
za tvoj glas
glasačka kutija
za veštačku inteligenciju
OMG
AV AV

pro glas
čak i ova šolja,
od njega je bolja
GLASAJ

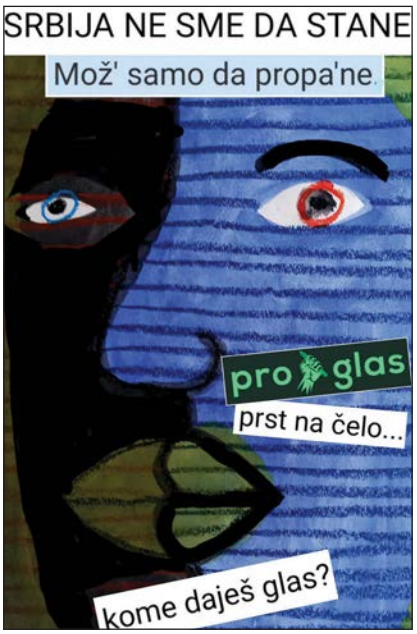

ProGlas je doneo nove teme, pre svega apel da se izađe na glasanje. Meni i dodatnu inspiraciju za ove pamflete. Da se putem crteža, stiha i neke crnohumorne šale animiraju pasivni građani. Beskrajno se radujem kad dobijem poruke ljudi koje lično ne poznajem, da su ProGlas potpisali. Zaličim sebi na učiteljicu koja drži lekcije na svoj način, crtajući i pišući, što i jeste sastavni deo moje profesije. Kad bi svako od nas uradio ono što najbolje zna, kad bi za opšte dobro svih dao delić sebe, ovo društvo bi ozdravilo. One koji još uvek ignorišu izbore, pitam – da li im je zaista toliko dobro ili ih je baš briga gde i kako žive? Slušaju li vesti? Jesu li zaboravili majske događaje koji su zamračili domove streljanih a 'osvetlili' svu bedastoću života koji živimo?

Mene, lično, sramota je da ćutim. Želim promene. Želim da nasilje prestane. I verujem da Srbija zaslužuje bolje." ¶

SONJA ĆIRIĆ

Kako nac

Slikari Biserka Petrović i Vladimir Vinkić deo su tima koji je realizovao *Seljane*, animirani film nastao na osnovu igranog, koji je kandidat Poljske za Oskara

Dugometražni animirani film *Seljani*, kojim je nedavno završen Festival autorskog filma, privlači pažnju pre svega kao nova vrsta produkcije u svetskoj kinematografiji – nastao je spajanjem igranog i animiranog filma, i animacije i slikarstva. Osim toga, ovdašnjoj javnosti *Seljani* su interesantni i zato što je u njegovoj realizaciji učestvovalo 22 slikarki i slikara iz Srbije.

Realizovala ga je ista autorska ekipa kao i prvi film te vrste animacije *Loving Vincent* (2017), tandem reditelja Dorota Kobijel (DK) Velčman i Hju Velčman. Film je koprodukcija Poljske, Srbije ("Digitalkraft") i Litvanije, a kandidat je Poljske za nagradu "Oskar".

Priča *Seljana* je bazirana na istoimenom romanu Vladislava Rejmonta, dobitnika Nobelove nagrade, o seljanki Jagni koja je primorana da se uda za mnogo starijeg, bogatog farmera Borinu, uprkos svojoj ljubavi prema njegovom sinu Anteku. S vremenom, Jagna postaje predmet zavisti i mržnje seljana i mora da se bori da sačuva svoju nezavisnost. Radnja se odvija u poljskom selu na prelazu iz 19. u 20. vek, a mikrosvet seoske zajednice pruža univerzalnu i aktuelnu priču o tragičnoj ljubavi i životu u tradicionalnom okruženju.

Film je rađen oko tri godine. Prvo je snimljen igrani film s poljskim glumcima, a zatim su u postprodukciji eksterijeri prilagođeni radnji koja se dešava na selu, na prelazu iz 19. u 20. vek, dakle, bez antena ili automobila u pozadini. Onda su po tom materijalu nastajale slike, ulja na platnu, kadar po kadar, frejm po frejm.

rtati igrani film

Foto: Promo

Sagovornici "Vremena" Biserka Petrović i Vladimir Vinkić bili su slikari u oba filma, a u *Seljanima* i supervizori. Kažu da *Seljane* ne doživljavaju kao nastavak *Loving Vincent* samo zbog identičnog načina rada, već pre svega zbog saradnje sa poznatim tandemom autora.

Ulazak u svet animiranog filma za Biserku Petrović počeo je 2016. godine kada je videla oglas u kome se traže slikari za *Loving Vincent*. Prethodno je studirala italijanski i engleski jezik na Filološkom fakultetu, te se na završnoj godini upisala na Akademiju umetnosti u Firenci. Tamo je deset godina radila kao profesorka crtanja i slikanja, a ovaj oglas je, kako kaže, bio razlog da se vrati u Srbiju iako joj to nije bilo u planu.

"Pre toga se nikada nisam bavila animacijom, ali se ispostavilo da oni traže pre svega dobre slikare, a animacija se nauči s vremenom", kaže Biserka Petrović. *Loving Vincent* je na nju ostavio jak utisak jer je tada prvi put videla pokretne slike urađene tehnikom ulje na platnu. "Bilo mi je podsticajno što sam mogla da oživim svoju sliku – da gledam likove koji gestikuliraju i izražavaju emocije na platnu".

Vladimir Vinkić, koji je diplomirao slikarstvo na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu i specijalističke studije na Akademiji umetnosti u Firenci, ima slično iskustvo.

"Na *Loving Vincent* radio sam poslednjih šest meseci, kada je raspisan dodatni konkurs za slikare iz celog sveta kako bi se projekat brže završio. Tada su me obučili da radim animaciju. Ceo tim je bio odličan, imali smo podršku supervizora, a i mi smo međusobno delili znanja, što je pomoglo da dođemo do sličnog načina slikanja i animiranja".

Tokom rada, reditelj Hju Velčman izabrao je tridesetak najboljih slikara, među

»

kojima su bili Biserka i Vladimir, i pitao ih da li su zainteresovani za saradnju na narednom filmu.

Biserka Petrović kaže da je zbog te mogućnosti da nastave saradnju kao tim, predložila da sledeći film rade u Srbiji, i tako je došlo do saradnje sa producentskom kućom "Digitalkraft" u Beogradu i producentom Ivanom Pribićevićem na filmu *Seljani*.

Kroz šalu kaže da je, kako bi opravdala svoju teoriju da u Srbiji ima mnogo dobrih slikara, morala da pronađe ljude. Bilo ih je, kaže, dosta na testiranju, pa su ih onda trenirali, pa su ušli u produkciju.

Na *Seljanima*, Biserka Petrović i Vladimir Vinkić bili su i supervizori. Pričaju da se na konkurs u Srbiji javio veliki broj kandidata i da su izabrani i naučeni animaciji na isti način kao i prilikom produkcije prvog filma. Slikari su gotovo dve godine sve vreme slikali, otprilike tri frejma dnevno, svaki dan po osam sati. Svako bi dobio scenu koju treba da naslika na osnovu svojih sposobnosti, odnosno onoga što mu bolje leži – portret, pejzaž, manji ili veći pokret, crno-bele scene, a zatim bi radio "sliku preko slike".

"Bilo je naporno jer sam radila sa dvadesetoro ljudi. Ti ljudi praktično žive u studiju gde rade, a ja moram da odgovorim na svaki njihov zahtev i rešim svaki problem", priča Biserka Petrović.

Vladimir Vidić je nastojao da neiskusnim kolegama prenese sve znanje koje je stekao radeći prvi film i kaže da su oni strepeli da li će "jednog dana i oni slikati kao ja. Odgovarao sam im da će za nekoliko meseci crtati čak i bolje od mene. To se i desilo".

Gledajući film na beogradskoj premijeri na Festivalu autorskog filma, Vidić kaže da je u njemu mogao da vidi sve te ljude sa kojima je sarađivao. "Zato što tačno znam koju scenu je svako od njih radio. Bio je to vrlo lično viđenje filma".

Za film je urađeno oko 40.000 frejmova, a u fizičkom smislu 1.200 slika, na kojima su menjani detalji u procesu animacije. Toliko je i sačuvanih slika – poslednjih frejmova iz svakog kadra.

U Beogradu je ostalo oko 250 slika i u planu je izložba u MTS dvorani u vreme bioskopske premijere filma, 18. januara 2024. ¶

ANA ELEZ

Dvorac koji je postao

U kapeli dvorca Vindzor sahranjeni su brojni britanski monarsi, poslednja među njima je kraljica Elizabeta II, ali i mladi etiopski princ čiji grob krije dramatičnu priču

Bio je mart 1917. kada su nemački avioni marke "Gotha G. IV" počeli da prelaze Lamanš i seju smrt u Londonu i drugim ostrvskim gradovima. Marka aviona neprijatno je asocirala na deo nemačkog prezimena vladajuće britanske dinastije – Sakse-Koburg i Gota (Saxe-Coburg and Gotha). Antinemačko raspoloženje u zemlji, ali i strah da bi nakon svrgavanja ruskog cara Nikolaja II talas antimonarhističkog raspoloženja mogao da zahvati i druge delove Evrope, naterao je britanskog kralja Džordža V na radikalnu odluku. On je Kraljevskom proklamacijom od 17. jula 1917. obelodanio da će vladarska porodica Velike Britanije ubuduće nositi ime po zamku Vindzor. Tako je nemačka dinastija Sakse-Koburg i Gota, koja je u Veliku Britaniju došla sa princom Albertom, mužem kraljice Viktorije, zauvek otišla u istoriju. Satirični nedeljnik "Punch" ilustrovao je taj događaj karikaturom "Veliko spremanje", koja prikazuje kralja Dordža V kako metlom čisti krune iznad kojih piše "Made in Germany".

Šesta sezona popularne Netflixove serije *The Crown* ponovo je u centar pažnje vratila britansku kraljevsku porodicu pa sam odlučio da posetim Dvorac Vindzor.

Nakon jednosatnog putovanja vozom od stanice Vaterlo u Londonu stižem u gradić Vindzor. Izlazim iz železničke stanice i nalazim se ispod samih zidina dvorca. Dok se penjem strmim putem ka centru mesta, prolazim pored brojnih spomenika koji govore o bogatoj istoriji Vindzora. Kristijan Viktor bio je unuk kraljice Viktorije, rođen je u Dvorcu Vindzor 1867. a umro od malarije u Pretoriji u Južnoj Africi 1900. u 33. godini. Spomenik majoru Kraljevskog pešadijskog korpusa koji je učestvovao u brojnim bitkama od Indije, preko Sudana do Zlatne obale u Africi – podigli su njegovi prijatelji i saborci.

prezime

PRIČE IZ DVORCA: Vindzor; karikatura iz "Punch"-a; princ Alemajehu: Fotografije: Robert Čoban

Odmah pored je spomenik posvećen kralju Džordžu V, "prvom vladaru kuće Vindzor". Prolazim pored Kraljevskog pozorišta u kojem se daje *Aladin*. Iz izloga suvenirnica smeše se razglednice, tanjiri i šolje sa likovima pokojnih i živih članova kraljevske porodice Vindzor, figurice kraljice Elizabete II, kralja Čarlsa III, ali i kraljičinih omiljenih pasa korkija. U centru mesta je veliki spomenik kraljici Viktoriji, a do njega je ukrašena božićna jelka.

Preko mosta, sa druge strane Temze, naslonjen na Vindzor nalazi se gradić Iton. Poznat je po čuvenoj Školi za dečake (Eton College) u kojoj se obrazovalo 20 britanskih premijera i veliki broj pripadnika kraljevske porodice, između ostalih i princevi Vilijem i Hari. Iton pohađaju učenici od 13. do 18. godine. Iton obrazuje više od 1.300 učenika smeštenih u 25 domova. Godišnja školarina iznosi 46.000 funti. Mreža poznanstava sklopljenih na Itonu često je korisna u kasnijoj poslovnoj karijeri, a bivši učenici se nazivaju *stari Itonci*. Mnogi stručni časopisi nazivaju Iton najboljom privatnom školom za mladiće u Velikoj Britaniji. Gotovo svi učenici nakon završetka školovanja nastavljaju obrazovanje na univerzitetima, a trećina odlazi na dva najprestižnija engleska univerziteta, u Oksfordu i Kembridžu.

Nakon opsežnih sigurnosnih procedura ulazim u Dvorac Vindzor koji je sagradio Vilijam I Osvajač nakon invazije Normana u 11. veku. Na površini od 45.000 kvadratnih metara važi za najveći stalno naseljeni zamak na svetu.

Izgrađen je na veštački napravljenom uzvišenju strateški važnom za kontrolu reke Temze i glavnog puta ka Londonu. Prvobitno je bio okružen drvenom palisadom i jarkom, a kasnije su, u vreme vladavine Henrija I, izgrađene kamene zidine. Od tada je ovaj zamak postao rezidencija britanskih vladara, što ga čini ujedno i najduže naseljenim zamkom u Evropi. Kralj Henri III je tokom 13. veka izgradio luksuznu palatu u okviru kompleksa zamka, dok je Edvard III ponovo sagradio zamak, što je bio najskuplji građevinski projekat neverskog karaktera u srednjovekovnoj Engleskoj. U okviru zamka je u 15. veku izgrađena Kapela Svetog Đorđa u kojoj su sahranjeni mnogi britanski monarsi, poslednja među njima je kraljica Elizabeta II. Tokom vladavine Tjudora zamak je zadržao svoj izgled, ali su Henri VIII i Elizabeta I povećali značaj ovog dvorca jer su ga koristili za održavanje svih značajnih diplomatskih događaja.

Tokom Engleskog građanskog rata korišćen je kao sedište vojske Parlamenta i kao mesto na kojem je Čarls I bio u pritvoru. Čarls II je uz pomoć arhitekte Hju Meja izvršio rekonstrukciju većeg dela zamka. Nakon perioda u kojem je zamak bio slabo održavan, Džordž III i Džordž IV su u 18. veku rekonstruisali palatu Čarlsa II i time joj dali današnji izgled. Kraljica Viktorija je izvršila samo manje promene na zamku u kojem su tokom većeg dela njene vladavine bili organizovani prijemi povodom raznih svečanosti. Tokom vazdušne Bitke za Britaniju u Drugom svetskom ratu u njemu je boravila kraljevska porodica.

Dvorac Vindzor je teško stradao u požaru 20. novembra 1992. kada se u kraljičinoj privatnoj kapeli zapalila zavesa prebačena preko jedne od sijalica. Požar je trajao 15 sati i potpuno uništio čuvenu Salu Sv. Džordža i okolne prostorije dvorca. U govoru povodom 40 godina svoje vladavine, kraljica Elizabeta II je tu 1992. nazvala "Annus horribilis" (užasna godina). Naime, požar u Dvorcu Vindzor bio je samo poslednji u nizu loših vesti za kraljevsku porodicu tokom te godine. Prvo su u januaru objavljene fotografije ljubavne veze princeze Sare, supruge kraljičinog drugog sina Endrua i njenog ljubavnika naftaša Stiva Vajta. Posle toga je usledilo njihov razvod. Razveli su se zvanično i kraljičina jedina ćerka princeza Ana i njen suprug Mark Filips, a Dajana, princeza od Velsa, objavila je biografsku knjigu *Diana: Her True Story* u kojoj prvi put javno govori o Čarlsovoj vezi sa Kamilom. U avgustu iste godine objavljeni su i detalji tajno snimljenih intimnih razgovora princeze Dajane i njenog ljubavnika Džejmsa Gilbija.

»

Ulica u Vindzoru

Na kraju posete dvorcu, obišao sam Kapelu Sv. Džordža u kojoj su sahranjeni britanski monarsi. Pažnju mi privlači jedini grob u kapeli na kojem je stajalo ime koje nije bilo evropskog porekla. Tu, u kapeli Dvorca Vindzor sahranjen je princ Alemajehu, sin cara Etiopije Tevodrosa II.

Grob osamnaestogodišnjeg mladića krije dramatičnu i tužnu sudbinu. Naime, nakon poraza u bici kod Magdale 1868, car Tevodros II je izvršio samoubistvo, a Britanci su sa sobom kao taoce poveli njegovu udovicu Tiruvork i sina Alemajehua. Tiruvork je umrla na dugom putu od crvenomorske obale. Maloletni Alemajehu odveden je u Englesku gde je predstavljen kraljici Viktoriji, ali se, daleko od svoje domovine, duboko nesrećan i suočen sa rasističkim predrasudama, razboleo i umro od upale pluća 1879. Kraljica Viktorija je osećala grižu savesti zbog tužne sudbine ovog mladića i naložila da bude sahranjen u Kapeli Sv. Džordža u Vindzoru, a pored njegovog groba postavila srebrnu tablu u znak sećanja na nesrećnog princa.

U obližnjem pabu listam lokalne dnevne novine. "Gardijan" donosi zanimljiv tekst o tome kako imovina hiljada ljudi u severozapadnoj Engleskoj, zahvaljujući drevnom običaju, postaje deo kraljeve imovine.

Naime, vojvodstvo Lankaster koje donosi ogromne profite kralju Čarlsu Trećem, prikupilo je desetine miliona funti zahvaljujući sistemu koji datira još iz feudalnih vremena: finansijska sredstva poznata kao "bona vacantia", u vlasništvu ljudi koji su umrli bez testamenta ili poznatih najbližih srodnika, prikuplja vojvodstvo. Tako je tokom poslednjih 10 godina u fondove prikupljeno više od 60 miliona funti. Dugo se tvrdilo da se ovi prihodi doniraju u dobrotvorne svrhe, međutim, ispostavilo se da su korišćeni za popravke i opremanje privatnih poseda kraljevske porodice.

"Gardijan" je identifikovao desetine ljudi čiji je novac prenet na kraljevo nasledno imanje. Nekoliko njih je živelo čak i u socijalnim stanovima. Njihovi preživeli prijatelji bili su zgroženi kada su saznali da se njihova imovina koristi za renoviranje kraljevih imanja, nazivajući tu praksu "odvratnom", "šokantnom" i "nemoralnom".

Bakingemska palata je odbila da komentariše ove navode. Portparol Vojvodstva Lankaster je ukazao da je, nakon smrti svoje majke, kralj podržao nastavak politike korišćenja novca *bona vacantia* za "restauraciju i popravku kvalifikovanih zgrada kako bi ih zaštitio i sačuvao za buduće generacije". ¶

ROBERT ČOBAN

Budimo paranoični, tražimo nemoguće

Kompanija Meta (Fejsbuk, Instagram, Votsap) objavila je da će se založiti za to da se u svim državama gde se nalaze njihovi korisnici uvede zabrana korišćenja alata veštačke inteligencije za političko oglašavanje i komunikaciju sa biračima. Ti alati, inače, pomažu oglašivačima da dođu do mušterija kreirajući kvalitetne oglase i analitiku koja uz njih ide, s tim što Meta sada pokušava da to limitira onima koji prodaju lekove, finansijske usluge, nekretnine, a naročitu pažnju obraćaju na izbore.

Veštačka inteligencija mogla bi da ima i pozitivnu i negativnu ulogu u političkim kampanjama, s tim što strah od negativne nadilazi ono što bi bilo korisno i političarima i biračima.

U pozitivnom smislu veštačka inteligencija mogla bi da pomogne prilikom pisanja nacrta zakona, ali i kod analiziranja predloženih zakona. Štedela bi vreme i ukazivala na ono što je nekoj političkoj opciji veoma bitno. Pozitivnim bi se, donekle, moglo smatrati i asistiranje veštačke inteligencije u prikupljanju donacija, pa i u kreiranju političkih poruka. Recimo, na jednostavno pitanje da predloži slogan za neodređenu stranku na predstojećim izborima u Srbiji, chatGPT je izbacio sledeći: "Zajedno za bolju Srbiju. Sigurnost. Prosperitet. Jedinstvo." Slogan je pratilo kratko obrazloženje zašto su ovi pojmovi trenutno u Srbiji ključni, odnosno privlačni za birače.

Čet bot mogao bi bez problema da definiše i obrazloži politiku stranke i to posebno za različite društvene grupe i uzraste. Onda bi neko drugo sredstvo veštačke inteligencije moglo da ih plasira upravo onima za koje je to kreirano. Praktično bez ikakvog kreativnog uticaja ljudi ako se izuzmu sadržaji na kojima se bot učio.

To nije kažnjivo, čak ni previše nemoralno, pitanje je i da li se može ograničiti. Mnogo veći problem su negativne poruke i lažne vesti koje čet bot može da kreira i prilagođava onome kome su namenjene. Iako su botovi kreirani tako da ne pišu negativno, ta ograničenja se mogu relativno lako zaobići.

Zato stručnjaci za politiku na internetu korisnicima preporučuju da budu veoma oprezni tokom predizborne kampanje kada su društvene mreže u pitanju. Najradikalniji savet je da ih uopšte ne koristite do izbora, nijednu, jer su sve šanse da nas tamo vrebaju poruke kreirane po našoj meri.

Drugi savet je da budete paranoični, odnosno da ne verujete ničemu što na mreži vidite ili pročitate. Prvi utisak može bitno da utiče na vaš stav i zato sve, kažu, treba tretirati kao neistinu odnosno podmetačinu. I onda se posvetite proveri informacije iz više izvora dok ne utvrdite šta je zaista tačno.

Kada se sve ovo sabere, dolazimo do pomalo zastrašujućeg scenarija. Sposoban korisnik veštačke inteligencije mogao bi uz njenu pomoć da osmisli ideologiju, formira stranku, učlani ljude koje bi uz pomoć algoritama i kombinacije lažnih vesti i manipulacija nahvatao na društvenim mrežama i onda da na sličan način privuče glasače. Do pre godinu dana ovo bi bila dobra osnova za naučnofantastični roman. Danas, naučna fantastika nije ni da umesto tog nekog čoveka, korisnika, sve ovo izvede veštačka inteligencija, dok bi ljudi poslužili samo kao glasači. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	7500 RSD	7300 RSD	130 EUR	190 EUR
12 meseci / 52 broja	15.000 RSD	14.600 RSD	240 EUR	360 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije	iz sveta
1 broj sa PDF-om	350 RSD	3 EUR
1 mesec sa PDF-om	1000 RSD	9 EUR
6 meseci	5200 RSD	45 EUR
6 meseci sa PDF-om	5800 RSD	50 EUR
12 meseci	8200 RSD	72 EUR
12 meseci sa PDF-om	9200 RSD	80 EUR

Uplate se vrše platnom karticom iz zemlje i inostranstva preko *www.vreme.com*.

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene uračunat je PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Iz zemlje i inostranstva uplatu možete izvršiti platnom karticom na web adresi **https://www.vreme.com/pretplate** ili direktno na naš račun broj **160-302538-91**, u kom slučaju potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com** ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Za dostavu u inostranstvu, uplata može da se izvrši u zemlji, uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski, od trenutka evidentiranja uplate, a prema broju uplaćenih meseci.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

RATNA NEUROZA JUGOSLOVENA (5)

ALEKSANDAR ZOGRAF.

"NAKON ŠTO SU U BORBI ZAROBILI 28 NEMACA, REŠIO JE DA SE OSVETI. KADA JE STAO DA IZVRŠUJE SMRTNU KAZNU, ONESVESTIO SE, VIČUĆI: "MORAM DA OSVETIM SVOJE", OTVARAO JE PISMO, KOMANDOVAO. NAPADI SU SE PONAVLJALI, DOBIJAO IH JE I U SNU KADA BI SANJAO SVOJU PORODICU."

"U DUŠI MNOGIH VOJNIKA IZ I I II SVETSKOG RATA, POJAVIO SE U SUSRETU SA UŽASIMA RATA JEDAN IZLAZ: POZADINA SA SVOJIM BOLESNICIMA I OPORAVILIŠTIMA. ZA JUGOSLOVENSKOG PARTIZANA TAKVOG IZLAZA NIJE BILO".

"U VREME BORBI TEŠKI RANJENICI MORALI SU U VIŠE MAHOVA DA BUDU EVAKUISANI U UDALJENE OBLASTI POD NAJTEŽIM OKOLNOSTIMA: U TIM SITUACIJAMA BOLEST NIJE ZNAČILA SMANJENJE, NEGO OGROMNO POVEĆANJE NAPORA. ZA JUGOSLOVENSKOG BORCA IZLAZ JE BIO SAMO PROBOJ KROZ NEPRIJATELJSKI OBRUČ, SAMO JURIŠ, JURIŠ DO KRAJA, DO POBEDE ILI DO SVOJE SMRTI"...

Hranilište

Ako se pitate o čemu je ovde reč, najkraći opis bi mogao da glasi da je u pitanju kraj sa najvećom koncentracijom dobrog ukusa u Beogradu. Red ćevapa, red peciva, red bataka, red pljeski, red pice... u redu, shvatio sam da vam već ide voda na usta. I meni je, još pre nešto manje od 20 godina, kada sam prvi put otkrio ovu gastronomsku oblast na granici Zemuna i Novog Beograda, od Starog Merkatora do hotela "Jugoslavija", duž bivše ulice Goce Delčeva – za mene definitivno najbolji kraj za život u Beogradu, ne samo zbog kulinarskog elementa.

Sam naziv "hranilište" prvi put sam čuo od majčinog školskog druga koga smo jednom sreli u tom kraju. Rekao je uz osmeh: "Šta bi, kevu mrzi da kuva pa te dovela u hranilište?" Ta reč mi se odmah zalepila za uši. Među širom populacijom je bilo (i ostalo) mnogo manje laskavih nadimaka, kao što su "dolina gladnih" ili "avenija gladnih duša". Koji god naziv da preferirate, budite sigurni da je pred vama širok izbor klope.

Moj prvi ozbiljan susret sa "hraniliштem" dogodio se u srednjoškolskom periodu, posredstvom sada već kultnog šiš ćevapa. Drug mi je pričao da je upoznao čoveka koji je čak sa Banjice često dolazio tu da jede jer nigde drugde u Beogradu nije naišao na tako ukusan šiš. Kada sam ga probao, shvatio sam zašto se tolika fama diže oko ovog mesta. Kasnije je bilo dovoljno u bilo koje doba dana ili noći reći: "Hoćemo na šiš?" i odmah bi se znalo kuda otići. Posle škole, u vreme ručka ili noću posle izlaska, on je uvek tu. Ako ste raspoloženi za malo drugačije složeno meso, nekoliko kioska dalje čekaće vas doner, juneći ili pileći, sa najboljim cacikijem u gradu, koji me uvek podseti na jedno lepo krfsko leto. Kad smo kod Mediterana, ljubitelji mesa će u drugom lokalu zacelo uživati i u pravom grčkom girosu, posebno pilećem, koji se topi uz vrući reckavi pomfrit.

Foto: FoNet

Za ljubitelje sočnih sarajevskih pita sa zeljem ili sirom takođe postoji lokal, koji, naravno, nudi i druge kalorične đakonije od testa, što filovane što prazne, što lisnato što beskvasno, što belo što integralno... Pri kraju ulice, bliže hotelu "Jugoslavija", možete se počastiti odličnom belom vešalicom i pilećim krilcima – dakle, klasika. Ko želi italijansku klasiku, neka ode do picerije koja nudi hrskavu picu debelog i izuzetno ukusnog testa, a posebno se ističe ona sa kulenom – Italija sa daškom Srema. Za one koji vole kombinovan ili kompletan obrok, kao po bakinom receptu, u istoj ulici će ih dočekati burek, palačinke i roštilj, uz kreativne nazive: Voštilica, Kidara, Karabakina (kobasica), Mala rešilica, a tu su i domaćinski dodaci od sprže i kajmaka do ajvara.

Naravno, i za ljubitelje slatkiša tu je dobra ponuda, ali da se poštuje red: prvo slano, potom slatko, od sitnih kolača (preporučujem klasične vanilice ili malo modernije kolače sa đumbirom) do meni posebno drage reform torte, koja se sama topi u ustima.

Kao što rekoh, šiš je u svako doba dana i noći bio pouzdan saveznik da se utoli glad. Jednog leta, vraćajući se sa Bir festa, ekipa i ja smo shvatili da nam je pivo otvorilo apetit. U razmišljanju i većanju gde ćemo se okrepiti, jedan ortak je rekao: "Ma, idemo na šiš!". Malo je reći da smo navalili na jelo nakon dobre ture piva. I pored činjenice da smo toliko puta prošli tuda i jeli šiš, to osveženje posle provoda nam je tako dobro leglo da smo u slast pojeli svaki zalogaj, a i danas to spominjemo. Naravno, bilo je i pre i posle toga sličnih događovština u drugim delovima Beograda, ali nigde nemate tu atmosferu živosti i energije kao u "hraniliштu". Gde god se okrenete, uvek ćete videti nekoga ko čeka ili već jede svoj jutarnji đevrek, dnevnu palačinku, večernji doner ili noćni karabatak. A možda i sretnete nekog koga poznajete.

Dok ovo pišem, setih se i jedne priče mog druga. Njegov brat je jednom tražio od njega da mu donese šiš sa svim prilozima koje imaju. Moj drug ga je iznenađeno upitao da li je siguran da to želi, na šta je dobio potvrdan odgovor. Ti prilozi su uključivali: kupus, krastavac, paradajz, urnebes salatu, crni luk, pavlaku, majonez i ljutu papriku. Čuvši sve ovo, i ja sam bio ništa manje iznenađen. Kad se vratio kući, bratu je samo rekao uz zločest osmeh: "Izvoli, sam se snalazi". Pitao sam druga da li je njegov burazer imao žurku u stomaku zbog toga. Rekao mi je da nije, pukom srećom. Makar je u slast pojeo nešto što bi i najvećem gurmanu preselo čak i da pogleda, a kamoli da jede. Treba imati želudac za to.

Jeste li ogladneli? Ako jeste, onda pravac "hranilište" i birajte svoje mesto. Ako niste, opet dođite: možda će vam jednog dana itekako biti od koristi da znate gde da nabavite klopu za rođendan, venčanje, privatnu proslavu ili drugu priliku, ili da preporučite prijateljima oazu ukusa u našem gradu. A i miris Dunava i kombinacija mirisa i ukusa, posebno kada jesen pusti svoje boje, učiniće da vam i obična šetnja ovom ulicom i obližnjim kejom bude užitak. Ili prilika da potrošite unete kalorije. ¶

MILAN FILIPOV

LOUIS ROEDERER FOUNDATION
RISING STAR AWARD
62e SEMAINE DE LA CRITIQUE
CANNES 2023
film Vladimira Perišića
LOST COUNTRY
Jovan Ginić Jasna Đuričić
U BIOSKOPIMA OD 30. NOVEMBRA
Miodrag Jovanović Lazar Kocić Ana Simeunović Marija Škaričić Duško Valentić Boris Isaković Pavle Čemerikić Helena Buljan
scenario Vladmir Perišić Alice Winocour | kamera Sarah Blum Louise Botkay Courcier | montaža Martial Solomon Jelena Maksimović
zvuk Roman Dimny Olivier Gonard | art direkcija Marina Marković | scenografija Daniela Dimitrovska | kostim Milica Kolarić
produkcija TRILEMA EASY RIDERS FILMS KINOELEKTRON RED LION KINORAMA

pro glas

Drage građanke, dragi građani,

Srbija je postala zemlja poniženih i privatizovanih institucija, u senci kriminala spregnutog sa strukturama vlasti i uz korupciju koja postaje stil života. Živimo godine demografskih poraza i neslućenog ekonomskog raslojavanja. Opet smo pred ćorsokakom izolacije.

Naše je nedvosmisleno uverenje da vreme u kome živimo zahteva od svih odgovornih i zabrinutih građana suočavanje s trenutkom, donošenje jasnih odluka i spremnost ne samo za svedočenje o potrebnim zaokretima već i za učešće u njima. Stvarnost nas je primorala da se zapitamo: kakvi smo to ljudi ako sklanjajući pogled ćutke svedočimo eksploziji kriminala, nepravde i nasilja?

Pokretači ovog obraćanja su ljudi sa imenom i prezimenom, sa svojim životima, porodicama i zanimanjima. Niko od nas nema nameru da se bori za bilo kakve pozicije i funkcije, niti da se upušta u igre vlasti i moći – osećamo se pozvanim onoliko koliko bi svaki građanin danas trebalo da se oseća pozvanim. Na svakome čoveku, opravdano zabrinutom za sopstvenu sudbinu, sudbinu svoje zemlje, svoje dece, porodice i prijatelja jeste da nađe mesto u širokoj skali suprotstavljanja ovom sunovratu. Od bivšeg apstinenta, a budućeg glasača, preko kontrolora izbornih i predizbornih mahinacija do učesnika protesta, od onoga koji ubeđuje i širi istinu i ohrabrenje do onog koji predlaže rešenja i nudi pravce za izlaz Srbije sa ove stranputice, za svakog ima mesta i svako ima svoju ulogu. Naša je namera da podstaknemo proces u kome ćemo se svi, u svom punom kapacitetu, angažovati na promeni koja je ovoj zemlji nužna.

Ali nije samo promena nepodnošljive društvene zbilje naš zadatak. Na nama je da gradimo Srbiju u kojoj će biti nemoguće da nam se takva zbilja ponovi. Zato je neophodno obnoviti demokratski poredak, pravne i političke institucije, duh slobodne i kritičke rasprave u kojoj će ljudi učestvovati bez straha od posledica. Srbiji nije potrebna nova klasa privilegovanih političkih oligarha koji će stajati iznad zakona, već jednake šanse za sve i solidarnost bez koje se ne može proći kroz vremena krize. Srbiji nije potreban kult ličnosti, već slobodni građani koji sami uređuju odnose u svojoj zemlji.

Naša zajednička volja da uspemo u tom poduhvatu mora postati zalog za svaku buduću, srećniju i normalniju Srbiju. Ostanemo li nemi sada i dopustimo li da nas ispišu iz civilizacijskog kruga kome pripadamo, bićemo odgovorni za to što nismo učinili dovoljno da to zaustavimo.

Zato pozivamo sve one koji se u svojim životima sreću s raznim licima jedne te iste nepravde i bahatosti da prevaziđemo sopstvene strahove i nepoverenja i da se udružimo u borbi za drugačiju Srbiju. Srbija je naša zemlja i zato je ovo zajednička borba u kojoj treba da dokažemo kakvi smo i koliko nas je. Ta borba je zasnovana na lekcijama prošlosti, jasnom uvidu u sadašnjost i, što je ključno, posvećena budućnosti Srbije.

Podržali i potpisali:

Akademik Ljubomir Simović / Akademik Vladimir Kostić / Akademik Vladica Cvetković / Prof. dr Ivanka Popović / Miodrag Majić, sudija i pisac / Prof. dr Miodrag Jovanović / Dragan Bjelogrlić, reditelj i glumac / Svetlana Bojković, glumica / Gojko Božović, pisac i izdavač / Srdan Golubović, reditelj / Biljana Stepanovič, novinarka / Prof. dr Filip Ejdus / Prof. dr Tamara Džamonja - Ignjatović / Petar Peca Popović, novinar u penziji

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec